Nemiņ y İbrahim Akın

Birlik

AYLIK SİYASİ DERGİ ■ SAYI: 22 ■ MART - NİSAN 1993 ■ 10.000 TL. (KDV Dahil)

Barış ve Kardeşlik İçin
KÜRT KİMLİĞİNİ TANIYAN YENİ ANAYASA!

1 Mayıs İşçi Sınıfımıza ve Tüm Emekçilere Kutlu Olsun!

İçindekiler

EDİTÖRDEN

Sevgili okurlar,

Türkiye olayların çok hızlı geliştiği bir ülke. Bir süre öncesine kadar dağlarında bir çeşit savaş sürerken bugün barış türküleri yükselmeye başladı.

Abdullah Öcalan'ın ilan ettiği ateşkes, gündemi ve herkesi çok etkiledi. En sert gözükenler bile yumuşamak zorunda kalarak, kimi umut içeren politikaları telaffuz etmeye başladılar. Ateşkesin uzatılmasıyla süreç giderek yeni boyutlar kazanıyor. Anlaşılan bu bölgedeki gelişmeler yalnızca çatışan güçlerin aldıkları pozisyonlarla belirlenmiyor ve başka faktörler de etkili olabiliyor.

Tartışılan kalıcı barış. Ama nasıl? Kimse böyle gitmesinden yana değilmiş gibi. İhtiyaç karşılıklı güven atmosferinin doğması.. Bu nasıl sağlanır? Sorun siyasi ve elbette kalıcı çözüm de siyasi olmak zorunda. Kilit nokta anayasa. Bu anayasa ile olmaz. Kürt kimliğini tanıyan ve gerekli kurumsal yenilikleri getiren bir anayasa asıl ihtiyaç. Ama zaman gerekli. Bu gerçekleşinceye kadar geçecek olan zaman nasıl ele alınabilir? Koşulsuz ve kapsamlı bir genel af iyi bir başlangıç olabilir. Olağanüstü hal ve koruculuk sisteminin kalkması, vb. adımlarla yaraların sarılması için güven zemini elde edilebilir. Ayrıca değişik Kürt gruplarının yasal siyasal zeminde faaliyet yapma yönündeki girişimleri de bu adımları daha da besleyebilir.

Bölgesel gelişmeler öyle gösteriyor ki, artık ne PKK, ne de devlet aynı çizgiyi kolay kolay sürdüremeyecekler. Sorunun aynı kaderi paylaşan ve bu topraklarda yaşayan insanların arasında çözüme ulaştırılması, bölge halklarının geleceği bakımından önem kazanıyor.

Sevgili okurlar,

Böylesi bir dönemde hükümet olan DYP-SHP koalisyonunun şimdiye kadarki çizgisi tarihi adımlar atmaya pek yatkın olmadığını ortaya koydu. Halen beşyüz gün ve yolsuzluk tartışmalarıyla durumu götürüyorlar. Demokratikleşme, anayasa, vb. konularda kayda değer bir adım atmadılar. Sendikalı ve sendikasız tüm çalışanların yaşamlarında gözle görülebilir bir iyileşme elde edilemedi.

Hüsamettin Cindoruk'un yeni bir anayasa atağı bu durumda önem kazandı. Genel Başkan Prof. Dr. Sadun Aren'in SBP adına Meclis Başkanı'na verdiği ve basına açıkladığı Anayasa Önerisi'yle sosyalistler de tartışmaya taraf oldular. Sayfalarımızda bu öneriyi bulacaksınız.

1 Mayıs Bayramı'nın eşiğindeyiz. 1 Mayıs'ın bayram olmadığı sayılı dünya ülkelerinden biri olmaya devam ediyor Türkiye! Buna hayıflanmamak mümkün değil. Üstelik de sendikaların herbirinin bir tarafta kutlama girişiminde bulunması işin başka bir yönü. Neyse ki, bu 1 Mayıs'ın gerilimsiz ve baskısız olacağı yönünde güçlü belirtiler var insanı memnun eden.

Sevgili okurlar,

Siyasal gelişmelerin hızlanmasına paralel olarak biz de olanaklarımız ölçüsünde siyasal mücadelenin sorunlarını sayfalarımıza aktarmaya çalışacağız. Dergimizin amatör bir çabayla ve personel istihdam etmeden bir yayın hayatı sürdürdüğü dikkate alındığında kimi eksiklerimizin anlayışla karşılaşacağına inanıyoruz.

Tüm okurlarımızın 1 Mayıs Bayramı'nı kutluyoruz.

Sevgi ve dostlukla,
Atilla Aytemur

Birlik
Aylık Siyasi Dergi

Sahibi ve Sorumlu Yazıişleri Müdürü: Atilla Aytemur **Yönetim Yeri:** İstiklâl Cad. 459/3 Karagözoğlu Apt. Beyoğlu-İst. **Tel:** 252 76 40-41 **Fax:** 252 76 42 **Posta Çeki Hesabı:** A.Aytemur 666410 **Döviz ve Abone Hesabı:** A.Aytemur İş Bankası Cağaloğlu Şb. Hesap No: 138895 **Ofset Hazırlık:** Papirüs Basım Organizasyonu **Tel:** 527 03 99 **Baskı:** Şafak Ofset Topkapı-İst. **Paris Bürosu:** İmam Çevik 91. Rue du fb. St. Denis 75010 Paris/Fransa **Fax:** 42.46.37.99

ÇAĞATAY ANADOL

KÜRT SORUNU İÇİN BARIŞÇI ÇÖZÜM UMUDU...

Şubat ayının son cumartesi günü SBP ve HEP'in Adana'da düsenledikleri bir toplantıda HEP Milletvekili Serhat Dicle ile birlikte konuşmacı olarak bulunuyordum. 1300 kişilik salon tamamen doluydu ve izleyicilerin çoğu Kürt'tü. Konuşmamın eksenini Kürt ulusal istemleri için barışçı ve kitlesel bir mücadelenin zorunluluğu ve bunun için PKK'nin tek taraflı olarak silahlı mücadeleye son vermesi fikri oluşturuyordu.

Hemen eklemeliyim ki izleyiciler bu fikre hiç de uzak değillerdi. Ama elbet bu tezin "PKK'yı tasfiye etme ya da Kürtleri şovenist T.C.'nin karşısında silahsız bırakma" gibi niyetlerle ileri sürüldüğünü düşünenler de vardı. Nitekim, konuşmacılara yazılı soruların iletildiği bölümde, bu düşünceleri ifade edenler oldu. Onları yanıtlarken iki nokta üzerinde durdum. Bunlardan birincisi, Kürt halkı içinde en fazla kök salmış örgüt olduğu için barışçı yöntemlerle mücadeleyi, her şeye rağmen yalnız PKK'nın başarabileceği; diğeri ise tek taraflı silah bırakma fikrime bu kadar kızanların PKK'nın tam da bu sıralarda böyle bir hazırlık içinde olup olmadığını hiç hesaba katmadıklarıydı...

PKK'nın tek taraflı olarak silah bırakma kararına vardığını ve bunu 17 Mart tarihinde bir basın toplantısı ile açıklayacağını bildiren haberler 15 Mart tarihli gazetelerde yer aldı. Adana toplantısını izleyenlerin hakkımda "Vay canına, herif Apo'nun ne yapacağından haberliymiş!" diye düşündüklerini hayal edip gülümsedim.

Oysa o sırada bu sözlerim bir temenniden öteye geçemiyordu. "Atıp tutturmuştum açıkçası". Ama böyle bir temenni içinde bulunmamın nedeni, sorunların ilkesel olarak barışçı yöntemlerle çözülmesini arzulamam kadar, Kürt silahlı hareketinin "cephe derinliğinin" uzun dönemli bir silahlı mücadeleye olanak tanımadığını düşünmemden de ileri geliyordu. Eğer Kuzey Kürdistan, genç Kürtlerin sandığı gibi bir "sömürge" olsaydı silahlı mücadeleyi bir halk savaşına dönüştürebilecek bir "cephe derinliği"nden söz edilebilirdi.

Oysa Osmanlı İmparatorluğu, çok halklı -çok uluslu değil- bir imparatorluktu ve bu İmparatorluk'ta Türk bilincine sahip bir egemen ulustan da söz edilemezdi. Hatta Türk halkının kültürel birikimi Fars, Arap ve Bizans kültürlerinden geri olduğu için bir Türk kültürel egemenliği bile söz konusu değildi.

Sömürgeciliğin olmazsa olmaz koşulu olan ve kapitalizmin temellerini oluşturan ticari sermaye birikimi de Osmanlı İmparatorluğu'nu sömürgeci bir imparatorluğa yükseltecek mertebenin çok uzağındaydı. Türk milliyetçiliği İttihatçılar tarafından keşf, Kemalizm tarafından da Anadolu halkına enjekte edildikten sonra bir Türk egemen ulusu ortaya çıkmış ve Kürtlerin ezilen ulus konumuna gelişi, Türklerin ezen ulus konumuna yükselmesiyle başlamıştı.

Ama Türkiye'deki ayrımcılık, ezilen ulusun ulusal kimliğine yönelmiş, bu kimliği sindirmeye yönelik bir ayrımcılıktı, yoksa sömürgecilikte olageldiği gibi müstemleke halkı ile metropol ülke halkı arasında farklı kanunlara tabi olma gibi, bir halka mensup olanların istediği gibi işi tutmasına, istediği yere yerleşmesine engel olan bir ayrımcılık değildi. Sonuç olarak Kürtler, kendilerini Kürt olarak hep baskı altında hissettiler ama birey olarak ayrımcılığa maruz kaldıklarını düşünmediler. Türkiye kapitalizminin görece hızlı gelişimi, hızlı kentleşme gibi birçok olgunun sonucu olarak Kürt ulusal istemlerinin "en geniş ortak paydası", yani Kürt halkının en geniş kesiminin ortak isteği bağımsızlık değil, ulusal eşitlik olarak ortaya çıktı. Din birliği ve folklorik kültürel öğelerin neredeyse özdeşliği sıra-

dan bir Kürt'ün sıradan bir Türk'ü kendisinden ayrı görmemesine neden oldu (Sömürge Hindistan'daki bir Hintlinin bir İngilizle arasında nasıl müthiş bir uçurum gördüğünü düşünün).

Gelgelelim genç Kürtler "sömürge" sözüne hemen ısındılar. Her şeyden önce bu sözcük, Kürdistan'ın sömürüldüğünü ima ediyordu. Her sömürülme durumunun sömürge olmayı icab ettirmediği bir yana, eğer Türk Dil Kurumu'nun Türkçeleştirme çabaları olmasaydı "müstemleke" (mülk edinme) sözcüğünün sömürü olgusunu bu kadar çıplak biçimde ima etmeyeceğini de aklımızda tutmamız gerekiyordu oysa. İkincil olarak, bu sözcük, bir ulusal kurtuluş savaşı gereğini ve bağımsızlık isteğini de ima ediyordu ve her halkın gençliği kendi halkından daha radikal olduğundan bağımsızlık ufku Kürt gençlerini ayrıca cezbediyordu. Ama bu cezbediş Kürt gençlerini Kürt halkının büyük bölümünden bir hayli uzağa da çekiyordu.

12 Eylül rejimi sırasında Kürt gençlerinin PKK önderliğinde başlattığı başkaldırıyı Kürt halkı sempatiyle karşıladı. Bu silahlı hareket baskı altındaki Kürt kimliğinin, bir Türk Cumhuriyeti olmakta ısrar eden Türkiye Cumhuriyeti'ne başkaldırısı olarak görüldü. PKK, bu sempatinin ve bölgedeki dengelerin de yardımıyla kayıplarını misliyle yerine koyabilen bir gelişme gösterdi ve 1989'a kadar Türk halkının da büyük tepkisini çekmeyerek Kürt sorununun tabu olmaktan çıkmasını geniş ölçüde sağladı.

Ama 1989 sonlarından itibaren hem Kürtler, hem de Türkler PKK'nın ileri sürdüğü silahlı mücadeleyi Kürt kimliğinin tanınması için yürütülen bir mücadele olarak görmemeye başladı. Diğer taraftan Bakırköy'de Çetinkaya mağazasının yakılması, İstanbul Ticaret Odası'na bomba konulması gibi eylemler Türk halkının PKK eylemlerine karşı geçmişte göstermiş olduğu anlayışın tükenmesine neden oldu. Artık her PKK eylemi, hükümetin PKK üzerine daha büyük bir şiddetle, daha da antidemokratik biçimde yürümesini mazur gösterir olmuştu. Türkiye Cumhuriyeti üzerindeki kamuoyunun baskısı gittikçe zayıfladı. PKK'nın uluslararası alanda terörist bir örgüt olarak gösterilmesi Türkiye üzerindeki dış baskıları da hafifletmişti. Sonuç olarak Demirel-İnönü hükümeti, belki de geçmişin askeri yönetimleri sırasında bile misli görülmemiş bir devlet terörünü uygulama olanağına kavuştu.

Demirel geçmişte devrimci gençliğin ülkücü gençliğe kırdırtılması politikasının deneylerine de sahipti. Ne tuhaf rastlantıdır ki "Hizbullah" örgütünün PKK yanlısı olduğundan kuşku duyulan herkese müthiş bir ölüm makinası gibi yönelttiği saldırılar Demirel hükümeti zamanında inanılmaz boyutlara ulaştı.

Bu arada SHP'nin iktidarda bulunuşu gerek yurt içindeki insan hakları ve demokrasi savunucusu kesimleri, gerekse de başka ülkelerdeki demokrat, sosyal demokrat kesimleri felç ediyor, Türk şovenizminin bildiğini okuması için eşi bulunmaz bir ortam yaratıyordu.

Sonuç, PKK'nın Kürt halkı arasında da yalnızlaşmaya başlaması oldu.

Ama Abdullah Öcalan'ın bir politika değişikliği arayışı içine girmesini bu gelişmelerin sağladığı kanısında değilim. Ortadoğu politikacılarının en usta olduğu alan "reelpolitika"dır. "Reelpolitika"da ustalık güç dengelerindeki değişiklikleri vaktinde sezip, bu değişikliğin yürürlükteki politikalara yansıyış biçimlerini süratle ortaya koyabilmek, bir politikadan diğerine kolayca atlayabilmek demektir.

Yaser Arafat belki de iki kutuplu bir dünya politikası içinde yaşlandığından, tek kutuplu dünyaya intibak demedi ve Saddam'ı destekleme gafletinde bulundu. Bugün artık Arafat'ın miadı dolmuş bulunuyor.

Öcalan da başlangıçta yeni duruma intibak edememişti.

* ABD kısa sürede hizaya sokmayacağını anladığı Irak'ı fiilen bölmek arzusuyla Kuzey Irak'ta bir Kürt özerk bölgesi kurulmasına yeşil ışık yakmış, Türkiye ve Suriye'yi de buna razı etmişti.

* Kuzey Irak, ya da Güney Kürdistan'daki bu "federe devletin" bekası Türkiye ile iyi geçinmesine yani Kuzey Irak topraklarından Türkiye'ye gerilla sızmalarının engellenmesine bağlıydı.

* Bu güne kadar iki

kutuplu dünyanın dengeleriyle ayakta duran Esad yönetimi ABD ile iyi geçinmenin yollarını aramaya başlamıştı.

Bu siyasi manzarada Saddam'dan destek alıp veren, Kuzey Irak Kürtlerinin çıkarlarına zıt politikalar izleyen, Suriye'nin politika değişikliğine ayak bağı olan, Ortadoğu için çizilmiş "Pax Amerikana"ya ters düşen bir liderin siyasi ömrü pek uzun olamazdı doğal olarak.

Abdullah Öcalan, Arafat'tan genç olduğu için dünyanın yeni dengelerine intibak etmekte treni kaçıracak kadar gecikmedi; çok değil altı ay önce "işbirlikçi" diye nitelediği Talabani'yi yanına alarak bir basın toplantısı düzenledi ve tek taraflı olarak ateşkes ilan etti, Kürdistan Sosyalist Partisi'nin lideri Kemal Burkay ile ortak deklerasyon yayınladı.

Yıllardır savaşan ve PKK üyelerini savaşa göre doktrine eden Öcalan'ın sınırsız bir ateşkesi tek taraflı ilan etmesi ya da silahlı mücadeleyi bıraktığını açıklaması, otoritesi ne ölçüde yüksek olursa olsun kolay bir şey değildi. 15 Nisan tarihiyle ve Türk hükümetinin tavrıyla sınırlı bir ateşkes ilan etmesinin esas nedeni bu olsa gerek. Ama Ortadoğu'daki aktüel dengeler sürdüğü müddetçe Öcalan'ın tekrar silahlı mücadeleye dönmesi de kolay değil.

Bundan sonra ne olacağını büyük ölçüde Türk hükümetinin tavrı belirleyecektir. Eğer Öcalan'ın yaptığı son çıkış, daha önceden gizli diplomasiyle düzenlenmişse, işin içinde ABD varsa ve Türkiye Kürt ulusal istemlerinin bir bölümünü tatmin etme doğrultusunda bazı adımlar atmayı bu gizli diplomasi sırasında kabul etmişse, PKK'nın barışçı mücadeleye adapte olması kolaylaşacaktır. Ama Türk hükümeti yersiz bir "zafer" duygusuna kapılır ve Kürt defterinin kapandığı sanısıyla hareket ederse, daha gelgitli bir süreç yaşanacak demektir. Çok açıktır ki Kürt sorununda bir siyasi mağluptan bahsedilecekse, bu Türk hükümetinden başkası değildir.

Türk devletinin Kürt sorununu dile getirenlere, Kürt ulusal haklarını barışçı yollarla talep edenlere geçmişte reva gördüğü muamele, Kemalizmin etkisi altında kalan Türk demokratlarının Kürt sorununa sahip çıkmayışı, barışçı yöntemlerle Kürt davası için mücadele eden Kürt aydınlarının inat ve mücadelecilik eksikliği gibi faktörler Kürt silahlı hareketinin doğuş nedenleri arasında sayılabilirler. Silahlı mücadele veren Kürtler başka türlü mücadele etme olanağı bulunmadığını düşünmüş olmalılar. Üstelik başlattıkları silahlı hareketin Kürt sorununun Türkiye ve dünya gündemine sokulmasında belirleyici bir rol oynayışı bu mücadele yöntemini tercih etmeyi kısa bir süre öncesine kadar doğrulamış gibiydi. Tabir yerindeyse, şiddete başvurmak "prim" yapmıştı.

İnanıyorum ki şimdiye kadar silahlı mücadeleye uzak kalmış Kürtlerin ve Kürt sorununun tarihsel haklılığını kavramış Türklerin, ya da herhangi bir ulusal kimliğin ötesine geçmiş tüm insanların bugün en önemli görevi barışçı yöntemlere "prim" yaptırmak olarak ortaya çıkıyor.

İster beğenelim, ister beğenmeyelim, bugün Kürtlerin en güçlü siyasi örgütü PKK'dır. PKK'nın şiddet kullanmayan bir rotada ilerlemesi, esas olarak T.C. devletinin tavrına, ama biraz da barışçı mücadele yöntemlerinin ne ölçüde sonuç aldığını görmesine bağlıdır. Eğer Türkiye Cumhuriyeti'nin geleneksel Kürt politikalarına geniş bir Kürt-Türk bloğu karşı çıkarsa, söz konusu geleneksel politikaları sürdürmek isteyenler, hem yurt içinde, hem de uluslararası arenada yalnızlaştırılabilirse barışçı mücadele ile sonuç alınabileceği inancı pekişecektir. Ama eğer barışçı mücadele yöntemini seçmişken bile Kürt siyasi hareketinin eski yalnızlığı sürerse, T.C.'nin baskı ve sindirme politikaları kamuoyunun tepkisi ile karşılaşmazsa, silah kullanmadan mücadele eden Kürtler devletin despot tutumu karşısında yalnız bırakılırsa, barışçı yöntemleri savunan Kürtler gerileyebilir.

O halde bugün Kürt ulusal hakları için mücadele etmek demokratlık gereği olduğu gibi, "Kürt sorununa barışçı çözüm"e destek görevidir de. ■

AKIN BİRDAL

İNSAN HAKLARININ 500 GÜNÜ

İnsan hakları ve demokratikleşme sözverimleri ile işbaşına gelen DYP-SHP Koalisyon Hükümeti 500 gününü doldurdu. Koalisyon protokolünde ve hükümet programında öngördükleri değişim ve düzenlemeler için toplumdan 500 gün istediler. Sonunda 500 gün geride kaldı. Şimdi ikinci 500 günün kredisini alabilmenin gerekçeleri ve söylemleri aranıyor.

Değişik çevreler birinci 500 günün dökümünü yapıyorlar. Hükümet, başarılı olduğunu, muhalefet de verilen sözlerin yerine getirilmediği savında. Bu tartışmalar sürüp gidecek.

Biz, kendi alanımızda 500 günün bilançosunu çıkardık. Görülen şudur; Hükümet, 500 günde insan hakları ve demokratikleşme yolunda bir adım atamamıştır. Adım atmak ne ki, bu alanda sözverimlerinin hemen hiçbirini yapmamış, tam tersine eksi hanesi daha da kabarmıştır. Başka bir deyişle, Türkiye'nin insan hakları görüntüsünü içte ve dışta değiştirememiştir.

Hükümet, insan hakları ve demokratikleşme sürecinde öngördüğü değişiklikleri yapabilme erkini ve iradesini yitirerek, iktidar olamamıştır. Parlamentonun üzerinde, seçilmemiş, görünen ve görünmeyen güç odaklarının barikatlarını aşamamıştır. Bundaki başarısızlıklarını gizlemek için de; koalisyon ortakları, ayrı ayrı seçim sonuçlarının kendilerini tek başına hükümet yapamadığına sığınmaya kalkışmışlardır. Bu tam bir yanılsamadır. Yüzde 48 oy ve yüzde 3-4 de demokratik kamuoyunun desteğini yanına almış ve bu barikatları aşamamış bir koalisyon hükümeti yerine her ikisinden biri işbaşına gelmiş olsaydı nasıl aşacaktı? Olacak şey değil.

Seçilmişlerin ve seçilmemişlerin güçleri, ilk kez Olağanüstü Hal'in uzatılıp uzatılmaması konusunda çarpıştı. Seçilmişler - üstelik bölgede düzenlemeler yapılacağı sözü de vermişlerken- atanmışlar karşısında direngenlik gösteremediler. İşte her şey o gün başladı. Daha doğrusu her şey başlamadan orada bitti. Sonrası bilinen ve yaşanılanlar. İnsan hakları diye diye... insan hakları boğazlandı. İnsan hakları adına yapılan kimi düzenlemeler de, dışarıya karşı görüntüyü kurtarmak içindi ki; o da, 500 günün sonunda inandırıcılığını yitirdi.

Neydi insan hakları adına verilmek istenen görüntü? Birincisi, insan haklarıyla ilgili bakanlığın oluşturulmasıydı. Çıktı çıkacak denilerek TBMM'de görüşmeye açılan "Teşkilat Yasa Tasarısı"nın iki ay içerisinde ancak üç maddesi görüşülebildi, sonunda Meclis'ten geri çekildi. İkincisi, demokratikleşme yolunda önce devrim, sonra reform niteliğinde diye sunulan CMUK. Neydi CMUK'tan beklenilen? İşkencenin önlenmesi ve gözetim altında kayıpların engellenmesi ya da adil yargılanma ve savunma hakkının kullanılması değil miydi? Bu da boşa çıktı. Çünkü, hem gerekçesinden koparıldı, hem de gözetim sürelerini DGM'de ve Olağanüstü Hal Bölgesi'nde 15 ve 30 gün tutarak bir yandan eşitlik ilkesine ve uluslararası sözleşmelere aykırı düştü, bir yandan da gözetim altında işkenceyi ve kayıp olmaları önleyedi. Üçüncüsü de, çalışma yaşamının düzenlenmesi ve demokratikleştirilmesini sağlamak amacıyla TBMM'ne getirilen ILO sözleşmelerinin kabulü. Burada da işçilere iş güvencesi getirecek 158. maddenin geri çekilmesi ile hedefine ulaşılamadı.

İnsan hakları ve temel özgürlükleri yok eden ve baskılanmaya alan rejimlerin adı bellidir. Ya faşist, ya totaliter rejimlerdir. Peki, toplumu insan haklarından uzaklaştıran bu rejimin adı nedir? Ya da son 500 günde aşağıdaki insan haklarının karanlık, kanlı tablosunu bu toplumun üzerine giydirenler kimlerdir? Bunun sorgulanmasını sürdüreduralım. Ama bu gerçeği değiştirmemektedir.

Partilere -TBKP, SP, HEP, ÖZDEP, SBP-, kitle örgütlerine ve insan haklarıı savunucularına yönelik kapatma, baskı, tehdit ve cinayetler yine 500 günün utancı olarak tarih sayfalarında yerini almıştır.

Kürt sorunu, son 500 gün içerisinde çözümsüzlükten kurtulamamıştır. PKK'nın tek yanlı ateş kesmesi ve yaptığı barış çağrısı, sorunun çözümüne ilişkin önemli bir süreci

500 GÜNÜN İNSAN HAKLARI GERÇEĞİ

	1991	1992 ve 1993 başlangıcı
Yargısız infazlar	22	70
Nevruz'da öldürümler	32	194
Dur ihtarına uymama sonucu öldürülenler	44	103
Gözaltında kayıplar	4	11
İşkencede ölüm	23	17
Gösteri yapanlara açılan ateş sonucu ölümler		26
Öldürülen gazeteci	4	14
Toplatılan dergi, gazete, kitap sayısı	121 gazete ve dergi 29 kitap	195 gazete ve dergi 20 kitap
Gazeteci ya da yazarlara verilen hapis ve para cezası		25 yıl 11 ay 15 gün hapis, 5 milyar 974 milyon 800 TL. para.

başlatmıştır. Bu sürece, son yıllarda egemen kılınan şiddet ve çatışma kültürüyle değil, halkların kardeşliği ve eşitliği temelinde, barışçıl, demokratik, insan haklarına ve hukuka bağlı bir yaklaşım gösterilmelidir. Bu sadece akan kan ve gözyaşının durdurulmasının değil, aynı zamanda Türkiye'nin demokratikleşmesinin de bir başlangıcı olacaktır. Türkiye'nin bu çağrıya vereceği karşılık, tek kutuplu yeni dünya düzeninde kendisine biçilen bölgesel rolün yerine getirilmesiyle de ilgili olacağı unutulmamalıdır.

Barışın başlatılmasının nedeni ya da nedenleri her ne olursa olsun, bölgede yaşanılanlar böyle bir süreci zorunlu kılmıştır.

Son bir yılda, çatışmalarda resmi açıklamalara göre asker, polis, korucu, sivil halk ve PKK militanı olmak üzere 2950 kişi, resmi olmayan açıklamalara göre de 6100 kişi ölmüştür. Olağanüstü Hal Bölgesi'nde 13 gazeteci öldürülmüştür. 41'i yeni yılın ikinci yarısında olmak üzere 625 faili meçhul cinayet işlenmiştir. 400 köy zorla boşaltılmış, boşaltmamakta direnenlerin köyleri yakılmıştır. 40'ı aşkın HEP, 5 SP ve İP ile 5 İHD yöneticisi ve üyesi öldürülmüştür. Bölgeden 1.5 milyon kişi Türkiye'nin güneyine ve batısına göç etmiştir. Sadece Diyarbakır'da 16 öğretmen öldürülmüştür. Yüzde 70'lere ulaşan enflasyonun yüzde 34'ünün bölgede yapılan savunma ve silah harcamalarından ileri geldiği, güvenlik görevlilerinin yüzde 52'sinin doğu ve güneydoğuda bulunduğu yetkililerce açıklanmıştır. 500'ü 1993 yılında olmak üzere son 600 günde DGM'de 1500 dava açılmış, 13 bin kişi yargılanmıştır. Kısacası bölgede başta yaşam hakkı olmak üzere insan hakları, hukuk ve demokrasi yok edilmiştir.

Barış çağrısının karşılık bulmasıyla, sadece bölgenin değil, Türkiye'nin de korku ve kana teslim olması sona erecektir. Bu fırsat kaçırılmamalıdır. Buna herkesin gereksinimi var. Bu herkes, Türkiye'ye bölgesel rol biçenler ve Ortadoğu'da kimi ülkeler de olabilir; bu herkes, Türkiye hükümeti ve devleti de olabilir; bu herkes, Türk ve Kürt halkları da olabilir; bu herkes, insan ve yaşanılan çağ da olabilir. ■

YILDIRIM KOÇ

KOALİSYON HÜKÜMETİ'NİN 500 GÜNÜ VE İŞÇİ SINIFI

20 Ekim 1991 genel seçimlerinin ardından, DYP ve SHP 19 Kasım günü bir ortak hükümet protokolu ve ekleri üzerinde anlaşarak, bir Koalisyon Hükümeti kurdular. Hükümet programı ise 25 Kasım günü okundu.

Gerek bu metinlerde, gerek genel seçimler öncesinde DYP ve SHP'nin seçim bildirgelerinde, propaganda konuşmalarında ve TÜRK-İŞ'te yapılan toplantılarda işçilere birçok vaadde bulunuldu [1].

Koalisyon Hükümeti, faaliyetinin ilk 500 günü için belirli hedefler koydu. 500 günlük sürenin son ermesiyle birlikte, Hükümet'in icraatı ve bu icraat karşısında işçi sınıfının yaklaşımı konusunda bir genel değerlendirme yapılmasında yarar vardır.

Hükümetleri ve siyasal partileri değerlendirmede bir yaklaşım, sınıfsal boyutu gözardı ederek, destek almak amacıyla açıklanan programları ve vaadleri esas alarak eleştirmektir. Birçok siyasal partinin açıklanan programı ve vaadleri, temsil ettiği sınıfın gerçek çıkarlarının ifadesinden çok, parlamenter demokrasinin oyun kuralları içinde tüm çalışanlardan destek almayı da hedefleyen metinlerdir. Eleştiride yaygın eğilim, açıklanan program ve vaadlerin gerçek program ve vaadler olduğu varsayımından hareketle, hükümetin uygulamaları ile bu metinleri karşılaştırmak ve eleştirmektir. Bu yaklaşımın olumlu yanı, bir süre sonra bu siyasal partilerin güvenilirliğinin sona ermesine katkıda bulunmasıdır.

İkinci yaklaşım, "son analizde tahlilleri" ile "bu partiler zaten sömürücü sınıfların temsilcisidir" diyen anlayıştır. Bu tavır ise, emekçi sınıf ve tabakaların parlamenter demokraside siyasal partiler üzerindeki etkisini kavrayamadığından, siyasal incelikten yoksundur.

Günümüz Türkiye'sinde işçi konfederasyonları örgütsel ilişki açısından siyasal partilerden bağımsızdırlar. Ancak siyasal çizgi olarak, belirli yakınlıklar da söz konusudur. Bu ilişki, 20 Ekim genel seçimlerinden önce yapılan açıklamalara da yansıdı.

TÜRK-İŞ'in eski yönetimi siyasal partiler karşısında "tarafsız" bir görünüm sergilemeye özen gösterdi. TÜRK-İŞ çeşitli konulardaki taleplerini açıkladı. Siyasal partilerin genel başkanları da, vaadlerde bulundular. TÜRK-İŞ, açık veya zımnî olarak hiçbir siyasal partiyi desteklemedi. Ancak genel eğilim, ANAP'a karşı olmaktı. "ANAP gider, dertler biter" anlayışı birçok sendikacının yaklaşımını ifade ediyordu.

DİSK, açık bir biçimde SHP'yi destekledi. DİSK'in seçimlerle ilgili açıklamasında şöyle deniliyordu: "İktidara aday partiler içinde sadece SHP, söz konusu 2000'li yıllara yönelik sanayileşme konusunda sağlıklı bir yaklaşım noktasında durmaktadır. SHP'nin işçi, emekçi ve tüm çalışanların özgürce örgütlenebilmesinin, siyasete doğrudan katılabilmesinin önündeki tüm engellerin kaldırılacağını vaad etmesine DİSK büyük değer biçmekte, bu yaklaşımın çalışma yaşamının demokratikleşmesine önemli katkı yapacağı inancını taşımaktadır." [2]

HAK-İŞ adına Genel Başkan Necati Çelik'in yaptığı açıklama ise, açıkça adı anılmasa bile, Refah Partisi'ni destekleyici nitelikteydi [3].

İşçilerdeki genel eğilim ise, siyasal partiler arasında bir tercih yaparken, bu partilerin gerçek sınıf tavırlarına değil, bu partilerle kişisel ilişkilerine, liderlerin kişiliklerine ve yapılan vaadlere bakmaktı.

1989-1991 döneminde işçi sınıfında büyük gelişim gösteren sınıf bilinci, işçiler arasında sınıf kardeşliğini siyasal görüş kardeşliğinin önüne geçirmişti. Ayrıca, işçiler, sınıf örgütleri olan sendikalar ile çeşitli nedenlerle tercih ettikleri siyasal partileri arasında bir tercih yapmak zorunda kaldıklarında, giderek artan biçimde sendikalarını seçmeye başlamışlardı. Ancak, sınıfın bağımsız siyasal örgütlenmesi henüz sınıfın geniş kesimlerinin gündeminde değildi. İşçilerin 1989-1991 dönemindeki büyük meşru kitle eylemleri, ağırlıkla "toplu sözleşmeler yoluyla ekonomik hak alma" hedefiyle sınırlıydı.

İşçiler ve sendikalar, Koalisyon Hükümeti'nin 500 gününü yaşadılar.

Hükümet, enflasyonla ve işsizlikle mücadelede, 12 Eylül döneminin kalıntılarının temizlenmesinde, ülkemizin demokratikleştirilmesinde önemli adımların atılmasında, insan hakları ihlallerinin önlenmesinde, sosyal hukuk devletinin kurulmasında, işten çıkarmaların önlenmesinde, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun demokratikleştirilmesinde ve Kurum'ca sunulan hizmetlerin niteliğinin yükseltilmesinde, emeklilerin sorunlarının çözülmesinde, kaçak işçiliğin önlenmesinde, işçi sınıfının bir parçasını oluşturan sözleşmeli persone-

lin ve memurların sendikal hak ve özgürlüklerden yararlandırılmasında, işçi sınıfı ve diğer emekçi sınıf ve tabakalardan yana olumlu işler yapmadı.

Hükümet, grevleri erteledi, grev kırıcılığı yaptı, özelleştirme ve taşeronlaştırma programlarını sürdürdü, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün taşeronlarla ilgili 94 sayılı Sözleşmesi'ni uygulamamakta direndi, res'en emeklilik yoluyla işçi çıkarttı, siyasal ilişkiler aracılığıyla KİT'lere adam aldı.

Hükümet, iş kazası ve meslek hastalıklarının azaltılması yolunda hiçbir ciddi girişimde bulunmadı. TRT, işçi sınıfının sorunlarını ve taleplerini duyurmadığı gibi, sendikalı işçilere karşı halkı kışkırtan bir çizgide yoluna devam ediyor. İşverenlerin çeşitli yollar ve araçlarla işçileri sendikalardan ayırma çabaları karşısında Hükümet sessizce bakıyor. Belediye işçilerinin milyarlarca liralık alacağı ödenmiyor.

Hazırlanan Ekonomik ve Sosyal Danışma Konseyi yasa tasarısı ise antidemokratiktir. Sağlık Kurumu'nda öngörülen bir değişiklikle, SSK sağlık tesislerine tazminatsız olarak el konulması ve daha sonra bunların özelleştirilmesi öngörülmektedir. Serbest bölgelerde grev yasağının 10 yıldan 20 yıla çıkarılması önerileri görüşülmektedir. 1 Mayıs'a ilişkin yasa tasarısı reddedilmiştir.

Koalisyon Hükümeti, 12 Eylül sonrasında çalışma yaşamına ilişkin mevzuatta ve toplu iş sözleşmelerinde gasp edilen hakların çok büyük bir bölümünün yeniden tanınması konusunda hiçbir ciddi girişimde bulunmamıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 6 sözleşmesinin onaylanması olumlu, ancak fazla da önemli olmayan bir adımdır. 87 ve 151 sayılı sözleşmelerin onaylanması, memur statüsünde çalışan ücretlilerin zaten geçmişte onaylanmış olan 98 sayılı Sözleşme'de tanınmış haklarına çok fazla yenilik getirmemiştir.

İş güvencesi ve işsizlik sigortasına ilişkin tasarılar olumludur, ancak bunlardan henüz somut bir sonuç elde edilmediği gibi, bu tasarıların kamuoyuna yansıdığı günden sonra işçi çıkartmaları yaygınlaştırılmış ve Hükümet bunlara karşı hiçbir önlem almamıştır.

Sosyal Sigortalar Kurumu'na borcu olanların açıklanması olumludur, ancak primlerin tahsilinde büyük bir başarıdan söz etmek olanaksızdır.

DİSK'in mal varlığına kavuşması ve 12 Eylül sonrasında kapatılan siyasal partilerin açılması ve mal varlıklarına kavuşması olumlu bir adımdır. Ancak birçok derneğin gasp edilmiş mal varlığı henüz geri alınamamıştır.

Bir bütün olarak bakıldığında, Koalisyon Hükümeti, uluslararası ve yerli sermayenin çizdiği programın dışına pek çıkmamıştır. İşçi sınıfı yararına atılan bazı adımlar ise, ya sermayenin çıkarları ile de fazla çelişmeyen ya da siyasal desteği sürdürebilmek için zorunlu olarak atılmış adımlardır.

Bugün Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin karşı karşıya bulunduğu sorunlar ancak toplu sözleşmecilikle sınırlı bir sendikacılık anlayışının aşılmasıyla ve işçi sınıfının siyasal alandaki bağımsız gücünün geliştirilmesiyle aşılabilir.

Sınıfın saflarında bu anlayış giderek yayılmaktadır. Sınıfın sorunlarının çözüm platformunun toplu sözleşmelerden Parlamento'ya kayışı, sınıfın bağımsız siyasal örgütlenmesi tartışmalarını hızla yaygınlaştırmaktadır.

DYP-SHP Koalisyon Hükümeti'nin 500 günlük icraatı, "ANAP gider, dertler biter" anlayışının aşılmasına da katkıda bulunmaktadır. İşçilerin çoğu, "Siyasal parti bana nasıl bakıyorsa, ben de ona öyle bakarım; bana ANAP'ın yaptığını yapana, ben de ANAP'a yaptığımı yaparım" demektedir.

Görünen odur ki, işçiler DYP-SHP Koalisyon Hükümeti'ne olumlu bakmayı bir süre daha sürdüreceklerdir; ancak Hükümet'le anlaşmazlıklar ve sürtüşmeler giderek artacaktır. ANAP'ın ardından yaşanan DYP-SHP Koalisyon Hükümeti deneyimi, sınıf kardeşliği anlayışının ve sınıf bilincinin hızla yayıldığı koşullarda, yeni kurulan çok sayıda partilerden birine değil, zaman içinde, sınıfın kendi bağımsız sınıf örgütlenmesine kanalize olacaktır. ■

DİPNOTLAR

(1) DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, 5.9.1991 günü TÜSİAD'daki toplantıya, 23.9.1991 günü TÜRK-İŞ'teki toplantıya katıldı. SHP Genel Başkanı Erdal İnönü ise 23.9.1991 günü TÜSİAD'da, 1.10.1991 günü TÜRK-İŞ'te toplantıya katıldı. DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit ve ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz da, önce TÜSİAD'da, daha sonra TÜRK-İŞ'te toplantı yaptılar.

TÜRK-İŞ'teki toplantıların metni için bkz.; TÜRK-İŞ, *Siyasi Parti Liderlerinin İşçi ve Yurt Sorunlarına Bakışı*, TÜRK-İŞ Yay., Ankara, 1991.

TÜSİAD'daki toplantıların metinleri için bkz.; TÜSİAD, *Liderlerle Toplantılar ve Siyasi Partilerin Sosyo-Ekonomik Konulardaki Karşılaştırmalı Görüşleri*, TÜSİAD Yay., İstanbul, 1991.

(2) "DİSK'in Kamuoyuna Duyurusu", *Cumhuriyet*, 17.10.1991.

(3) Çelik, Necati. "HAK-İŞ Seçimlere İlgisiz Kalmayacaktır", *HAK-İŞ Dergisi*, Eylül 1991, Sayı 16, s. 6-8.

TARIK ZİYA EKİNCİ

KÜRTLER KÜRDİSTAN'A DÖNECEKLER Mİ?

Son birkaç yıldır Doğu ve Güneydoğu'da yaşanan olaylar, uygulanan şiddet politikaları ve giderek bozulan ekonomik koşullar nedeniyle bölgede yaşayan Kürtler, Türkiye'nin batıdaki metropol illerine göçmektedirler. Kürt sorununu çözmek için bölgeyi boşaltmanın bir devlet politikası olarak uygulandığı son bir yıldan beri de Doğu'dan Batı'ya göç yığınsal bir nitelik kazanmıştır. Süreklilik kazanan bu göçten ötürü neredeyse Kürdistan boşalmaktadır.

Bu büyük göç karşısında ekonomistler, şehircilik uzmanları, gazeteciler, politikacılar telaş içindedirler. Araştırmalar yapılmakta, anketler düzenlenmekte ve bu yığınsal göçün günümüzde ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve politik etkileri tartışılmaktadır. Ben de sık sık Kürtlerin geri dönüp dönmeyecekleri sorusuna muhatap olmaktayım.

Bu sorunun "evet" ya da "hayır" biçiminde yanıtlanması olanaksızdır. Ancak göçmen sorunu evrensel boyutlar içinde irdelenerek Kürtlerin özel durumu ile ilgili sonuçlar çıkarmak suretiyle bu sorulara objektif yanıtlar verilebilir.

GÖÇMENLİĞİN TANIMI VE NEDENLERİ

Göçmenlik bir ulusa mensup bireylerin tek tek ya da gruplar halinde başka bir ülkeye ya da aynı ülkenin daha gelişmiş (sanayileşmiş) bir bölgesine yerleşerek yaşamlarını, yeni koşullarda sürdürme olayıdır.

Göçmenliğin çok çeşitli nedenleri olmakla birlikte, bunların başlıca üç temel grupta toplanması mümkündür:

1- Sosyo-ekonomik nedenlere bağlı göçler.

2- Politik nedenlere bağlı göçler.

3- Aydın kesimin, mesleki nedenlerle, uygun bir çalışma ortamı bulmak için başvurdukları göçler.

SOSYO-EKONOMİK NEDENLERE BAĞLI GÖÇLER

Kapitalist dünyanın "eşitsiz gelişme yasası"nın doğal sonucu olarak insanların daha elverişli yaşam koşullarına kavuşmak için başvurdukları bir göç türüdür. Bugünkü ABD'yi oluşturan nüfusun hemen tümü sosyo-ekonomik nedenlerle bu ülkeye göç etmiş insanlardan oluşmuştur. Tarihin derinliklerine inmeye gerek yok. Son on yıl içinde Güneydoğu Asya'dan, Meksika ve bazı Ortadoğu ülkelerindenn ABD'ye göç eden nüfus on milyonu aşkındır. Bu insanlar, kendi özgür iradeleriyle, doğup büyüdükleri ülkenin vatandaşlığını bırakarak ABD vatandaşlığını seçmişlerdir.

20. yüzyılın başlarında göçmen işçi olarak Ruhr havzasına gelen Polonyalılar Alman vatandaşlığına geçmişlerdir. Ekim Devrimi'nden sonra Fransa'ya göç eden Çarlık Rusyası'nın vatandaşları ile Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmen işçiler Fransız vatandaşı olmuşlardır.

Buna karşın, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerden, başta Almanya olmak üzere, Batı ülkelerine giden göçmen işçiler, çeşitli nedenlerle, yeni gittikleri ülkelerin vatandaşlığını sağlamakta aynı kolaylığı görememişlerdir.

Öte yandan, çok etnikli bir toplumda, geri kalmış yörelerde yaşayan etnik gruplardan birine mensup olanların, sosyo-ekonomik nedenlerle, aynı ülkenin gelişmiş sanayi bölgelerine göç etmeleri halinde de "aidiyet" duygusu değişmekte ve göçmenler doğal asimilasyona uğramaktadırlar. Örneğin, kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası ve siyasal iktidarların bölücü politikaları nedeniyle Türkiye'nin geri kalmış Doğu ve Güneydoğu illerinden Batı illerine göçen Kürtlerin, siyasal ve ekonomik koşullar hangi doğrultuda değişirse değişsin, yeniden eski topraklarına dönmeleri olasılığı yoktur. Daha iyi yaşamak için, kendi özgür iradeleriyle, Batı illerine göçmen olarak giden Kürtler, bir ya da en çok iki kuşak sonra Türkleşeceklerdir. Bunlar için Kürtlük, asimile olmuş Boşnak, Çerkez, Laz ve benzeri etnik gruplarda olduğu gibi, atavistik bir hatıra olarak kalacaktır.

Sonuç olarak çıkan ilk kural şudur: *Sosyo-ekonomik nedenlerle dış ya da iç göç sonucu baba toprağını terk eden insanlar genellikle gittikleri yerleri vatan olarak benimsemekte ve eski vatanlarına bir daha dönmemektedirler.*

POLİTİK NEDENLERE BAĞLI GÖÇLER

Bu göçler, politik nedenlerle, devletin gerçekleştirdiği zorunlu göçlerle (sürgün), devlet baskısından kurtulmak için başvurulan, zorunluluğu dolaylı göç türlerinden oluşmaktadır.

a) Devletin baskısı ile gerçekleştirilen zorunlu göçler (sürgün) için en uygun örnek, 1925 tarihli Mecburi İskân Kanunu uyarınca Kürtleri hedef alan, yığınsal ve zorunlu göç uygulamasıdır.

1915 tarihli Ermeni Techir Olayı da, politik nedenlerle, devlet baskısı ile gerçekleştirilen, aynı nitelikli, zorunlu ve yığınsal bir göçtür. Bu tür göçler için SÜRGÜN deyiminin kullanılması daha uygundur.

Mecburi İskân Kanunu ile göçe zorlanarak Batı illerinde ikâmete mecbur tutulan Kürtler genellikle varlıklı toprak sahipleriydi. Aileleri ve yakın akrabalarıyla birlikte göçe zorlanmışlardı. Anılan yasa kaldırılıncaya kadar geçen 20 yıl boyunca ikâmete memur edildikleri illerden ayrılamadılar. Ancak yasanın yürürlükten kaldırılmasıyla birlikte bu insanların tümü eski yerlerine dönmüşlerdir.

Ermeni Techir Olayı ise, Birinci Dünya Savaşı yıllarında geçtiğinden, yer değiştiren Ermenilerin çoğunluğu ağır göç koşullarında ölmüş ya da öldürülmüşlerdir. Sağ kalanlar da bugünkü Türkiye toprakları dışında ikâmet ettiklerinden ya da bir yolunu bulup Batı Avrupa'ya göçtüklerinden eski topraklarına dönmeleri mümkün olmamıştır.

Devlet baskısı ile gerçekleştirilen zorunlu göç olayı için bir diğer örnek de, 27 Mayıs Yönetimi'nin bir grup Kürt aydını ile toprak ağalarına, yasayla uyguladığı sürgün cezasıdır. Bu olayda da, önce Sivas'ta enterne edilen, bir yıl sonra bir bölümü de Batı illerinde zorunlu ikâmete tabi tutulan 500 dolayındaki Kürt lider, zorunlu oturma yasasının kaldırıldığı 1964'te eksiksiz olarak eski ikametgâhlarına dönmüşlerdir.

Devletin politik amaçlarla gerçekleştirdiği zorunlu yığınsal göç uygulamalarında, Ermeni Techir Olayı istisna edilirse (özel nedenlerden ötürü), göçe zorlananlar, koşullar değişince geri dönmeyi yeğlemektedirler.

Sonuç olarak çıkan ikinci kural şudur: *Devletin gerçekleştirdiği zorunlu göçlerde (sürgünlerde) insanlar istek dışı gittikleri yerleri benimsemediklerinden, zorunluluk kalkınca mutlaka baba toprağına dönmektedirler.*

b) Devlet baskısına bağlı zorunluluğu dolaylı göçler.

Politik nedenlerle, devletin uyguladığı baskılardan kurtulmak için başvurulan bu tür göçlerde zorunluluk dolaylıdır. İsteyen baskıya göğüs gererek göç etmekten (yurt dışına kaçmaktan) vazgeçebilir.

Bu tür göçler için 12 Eylül döneminde yurt dışına kaçan Tük ve Kürt aydınlarının siyasal göç hareketlerini örnek olarak gösterebiliriz.

Baskı altında yurt dışına kaçarak göçe zorlananların büyük çoğunluğu Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142. maddelerinin kaldırılmasından sonra sürgün yaşamlarını noktalayarak Türkiye'ye dönmüş ve baba ocağına yerleşmişlerdir. Bunlardan bir bölümü de, dönmek için demokratik ortamın gelişmesini ve genel bir af yasası çıkmasını beklemektedirler.

Çifte vatandaşlık sağlayarak yurt dışında iş tuttukları için kesin dönüş yapamayanların sayısı sınırlıdır.

Sonuç olarak çıkan üçüncü kural şudur: *Devletin baskısından kurtulmak için göçe zorlanan sığınmacılar göç yerlerini benimsememektedirler. Koşullar düzelince siyasal savaşım için baba ocağına dönmeyi yeğlemektedirler.*

MESLEKİ NEDENLERE BAĞLI AYDIN GÖÇLERİ

Aydınların mesleki etkinliklerinin zorunlu kıldığı iradi göçlerde durum öncekilerden farklıdır. Bu tür göçlerde sosyo-ekonomik ya da politik nedenler belirleyici değildir. Asıl neden, yetişmiş aydınların mesleklerinde ilerlemek, bilim, sanat ve politika alanlarında daha büyük atılımlar yapmak için elverişli bir çalışma ortamı sağlayabilme ihtiyacıdır. Bu tür iradi göçler için örnek olarak, yurt dışında yaşayan ressam, yazar, heykeltraş, tiyatrocu, müzisyen gibi sanatçılarla, fizikçi, hekim, iktisatçı, sosyolog ve benzeri bilim adamı Türk ve Kürt aydınlarını gösterebiliriz.

Mesleki nedenlerle göç eden aydınlar, meslek ve sanatlarını rahatça uygulayabildikleri uygun koşulla-

rın sağlanması halinde ülkelerine geri dönebilmektedirler.

Sonuç olarak ortaya çıkan dördüncü kural şudur: Mesleki nedenlerle bağlı oldukları toprakları terk eden aydın göçmenler, meslek ve sanatlarını en iyi biçimde uygulayabilecekleri koşulların sağlanması halinde geri dönebilmektedirler.

GÖÇMENLERİN DÖNÜŞÜ VE AİDİYET DUYGUSU

Ekonomik, politik ya da mesleksel nedenlere bağlı olan göçebeliğin son bulmasında belirleyici olan asıl öğe "aidiyet duygusu"dur. Bireyin belli bir topluluğa aidiyeti duygusunun oluşmasında belirleyici olan içinde yaşadığı sosyal ve tarihsel koşullardır.

Aidiyet kavramını ortaya atan Herder, bu duygu için şunları söylemektedir: "İnsanlar yemeye, içmeye, güvenliğe ve hareket özgürlüğüne nasıl ihtiyaçları varsa, aynı şekilde bir gruba ait olmaya da ihtiyaç duymaktadırlar. Bundan yoksun kalınca da insanlar kendilerini soyutlanmış, zayıf ve mutsuz hissederler."

Bu belirlemeye göre birey, özellikle aydın kişi, kendisini hangi gruba (ulusa) ait hissediyorsa o grubun (ulusun) üyesi olur. Bugün Fransa'ya yerleşmiş Doğu Avrupa kökenli binlerce insan kendilerini Fransız toplumuna ait hissettikleri gibi, Amerika'ya ve Kanada'ya yerleşmiş yüzlerce Türk de kendilerini Amerikalı ya da Kanadalı olarak hissedebilmektedirler. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Aynı gözlemi Türkiye'nin metropol illerinde yaşayan Kürtler için de yapabiliriz. Bu Kürtlerin bir bölümü kendilerini Türk saymakta ve Türk ulusuna ait oldukları duygusunu taşımaktadırlar. Buna karşın metropol illerde yaşayan Kürtlerin bir bölümü de kendilerini Kürt saymakta ve Kürt ulusuna ait oldukları duygusunu taşımaktadırlar.

KONDA'nın İstanbul Araştırması'nda Kürtlerle ilişkili nüfus (Kürt kökenli) 1.080.000 olarak belirtilmiştir. Bunun ildeki genel nüfusa oranı % 15'tir. Ana ve babası Kürt olup da kendilerini Türk hissedenler genel nüfusa göre % 3,7'dir. Buna karşın kendilerini Kürt hissedenlerin oranı ise % 3,9'dur. Geri kalanlar da kendilerini Müslüman hissedenlerdir. (KONDA İstanbul Araştırması, *Milliyet*, 01.03.1993, s. 11)

Ana ve babası Kürt olup kendisini Türk hissedenlerin % 39'u dönmeyi düşünürken, kendilerini Kürt hissedenlerden dönmeyi düşünenlerin oranı % 57'dir. (KONDA İstanbul Araştırması, *Milliyet*, 02.03.1993, s. 12)

Kürtlerin kendilerini Türk ya da Kürt hissetmeleri, içinde yaşadıkları sosyal ve tarihsel koşulların belirlediği bir aidiyet tercihidir.

Tüm insan toplumları gibi Kürt toplumunun evrimi de sosyolojik kurallar içinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle metropol illerde yaşayan Kürtlerden kendilerini Türk hissederek Türk ulusu ile bütünleşenler olduğu gibi, kendilerini Kürt hissederek Kürt ulusu ile bütünleşenlerin olması doğaldır.

Doğal olmayan, bireylerin aidiyet tercihlerine dayanarak kesin politik yargılara varmaktır. Örneğin, kimi şoven Türk yazarlar, kendilerini Türk hisseden Kürt kökenli bireylerin beyanlarını baz alarak "Türkiye'de Kürt sorunu yoktur" diyebilmektedirler. Sosyolojik dayanağı olmayan böyle bir savın ciddiye alınması olası değildir. Bunun karşıtı davranışlar da yanlış ve anlamsızdır. Örneğin, kimi Kürt yazarlar da, Kürt kökenli Abdullah Cevdet, Saidi Nursi, (bir zamanlar Kürtlük davasına ilgi göstermiş olsalar bile) Şükrü Baban, Yaşar Kemal ve benzeri yazar ve sanatçıları, Türk kültür hayatına hizmet ettikleri ve Türklükle bütünleştikleri halde Kürt kültür adamları olarak takdim edebilmektedirler.

Unutmamak gerekir ki, milliyetçilik duygusunun özü aidiyetle ilgili öznel bir tercihtir (Rénan'cı görüş). Kimilerinin iddia ettiği gibi milliyetçilik duygusunun ırkçı bir temel üzerinde oluştuğu iddiası gerçekçi değildir (Robinot'çu görüş).

Sonuç olarak, koşullar hangi doğrultuda değişirse değişsin, Kürtlerin Kürdistan'a dönüp dönmeyecekleri konusunda kategorik bir yanıt verilemez. Hatta, federe ya da bağımsız bir Kürt devletinin kurulması halinde bile Kürtlerin dönebileceklerine ilişkin kesin ve toptancı bir yargıya varılamaz. Büyük bir olasılıkla kendilerini Türk hissedenler kalacak, ama Kürt hissedenler de büyük oranda Kürdistan'a döneceklerdir. ■

SOSYALİST BİRLİK PARTİSİ'NİN ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN ÖNERİLERİ

Prof. Sadun Aren başkanlığındaki SBP Genel Merkez heyetinin 5 Mart 1993 günü TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk'a sunduğu ve aynı zamanda basına açıkladığı bu öneriyiokurlarımızın ilgiyle karşılayacağını umuyoruz. SBP Genel Merkezi, bu önerinin içinde olması gereken "kamu çalışanlarına ve öğrencilere siyasal katılım hakkı" maddesinin yazım sırasında atlandığını belirterek, bu eksikliğin kısa sürede giderileceğini belirttiler.

SBP olarak Türkiye'de demokrasiyi kurmanın ilk koşulu olarak, 12 Eylül baskıcı uygulamalarının çerçevesini oluşturan 1982 Anayasası'nın tümüyle ortadan kaldırılması gerektiği görüşündeyiz.

Bu Anayasa'nın kimi maddelerinin değiştirilmesi ve iyileştirilmesi, tüm Anayasa'ya hakim olan baskıcı ideolojiyi ortadan kaldırmaya yetmeyeceği gibi, kamuoyunda anayasa sorununun çözümlendiği izlenimini uyandırmak tehlikesini de taşımaktadır.

Yeni anayasada göz önünde bulundurulması gereken temel ilkeler şunlar olmalıdır:

İLKELER

1) Anayasa'da başlangıç kısmı olmamalıdır.

2) Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayalı, demokratik, sosyal ve laik bir hukuk devleti olmalıdır.

3) Anayasada değiştirilemeyecek, değiştirilmesi dahi teklif edilemeyecek hükümler yer almamalıdır.

4) Anayasaya kadın-erkek eşitliğini tam olarak sağlayacak bir hüküm konulmalıdır.

5) Türkiye'nin tarihten gelen çoğulcu etnik yapısını ve kültür çeşitliliğini korumak ve geliştirmek devletin görevi olmalı; bu etnik ve ulusal yapı gözönünde tutularak anayasada Kürt varlığı ve kimliği açıkça tanınmalı, belli bir ırka üstünlük tanıyan ibarelere yer verilmemelidir.

6) Devletin resmî dili Türkçe olmalı. Ancak bu ilke insanların anadillerini kullanma ve geliştirmelerine engel olacak biçimde düzenlenmemeli ve madde anadilini mahkemelerde kullanma hakkını da içermelidir.

7) İnsan onurunun dokunulmazlığı, temel hak ve özgürlüklerine ilişkin maddelerin başında, temel bir değer olarak yer almalı; insan onuruna saygı ve onu koruma, toplum ve devlet yaşamının temel ilkesi olarak öngörülmelidir.

8) Günümüzde uygar dünyanın ortak değerlerini oluşturan bütün insan hak ve özgürlükleri eksiksiz olarak tanınmalıdır.

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

9) Ölüm cezası kaldırılmalıdır.

10) Kolluk güçlerine çok sıkı bir biçimde tanımlanmış meşru savunma hali dışında, silah kullanma yetkisi verilmemelidir.

11) Devlet işkenceyi önlemek için her türlü önlemi almakla yükümlü olmalıdır.

12) Yakalanan ya da tutuklanan hükümlülerin durumunun yakınlarına bildirilmesi, savcılarca yerine getirilecek zorunlu bir görev olarak belirtilmelidir.

13) Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması hakkı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde dahi, yasa ile yetkili kılınan mercie bırakılmalı; bu gibi hallerde mahkeme kararının çabuklaştırılması sağlanmalıdır.

14) Yurttaşların vicdan ve din özgürlüğü kayıtsız şartsız tanınmalı, yurttaşlar arasında hiçbir surette din ya da mezhep ayrımı, inananlar/inanmayanlar ayrımı yapılmamalı, hiç kimse şu ya da bu inancın vecibelerini yerine getirmeye zorlanmamalı, yerine getirdiği için de baskı altına alınmamalıdır. Devletin, dini toplumsal hayata müdahale için kullanması önlenmelidir.

15) Basın özgürlüğü tam olarak sağlanmalı, dağıtımdan önce toplama yetkisi kaldırılmalı, gazete ya da dergi kapama cezası verilmemeli, basın yayın organlarına hiçbir biçimde el konulmamalı, kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyecek hiçbir kayıt getirilmemelidir.

16) Dernek kurma hakkı önündeki sınırlandırmalar kaldırılmalı, derneklerin siyaset yapmaları serbest olmalı, dernek kurmak için bildirimde bulunma yeterli sayılmalıdır.

17) Yasal yargıç yerine doğal yargıç ilkesi kabul edilmelidir.

18) Devlet anne ve çocuğu korumalıdır.

SOSYAL HAKLAR

19) Eğitim dili Türkçe olmalı, ancak değişik etnik kökenli yurttaşların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde, halkın yaygın olarak konuştuğu dillerde de eğitim yapılmalıdır. Her dilde özel okul açmak serbest olmalıdır.

20) Sendika kurma hakkı herkese tanınmalı, sendikaların siyaset yapmaları serbest olmalı, siyasi partilerin diğer sendikalar, dernek ve kurumlarla organik bağ kurmalarını önleyen kısıtlamalar kaldırılmalıdır.

21) Lokavt hak olmaktan çıkarılmalı, siyasal grev, genel grev ve dayanışma grevi serbest olmalıdır.

22) Barış ve çevre hakkı anayasada kapsamlı bir biçimde tanımlanmalıdır.

23) Doğumdan kazanılan yurttaşlık hiçbir zaman geri alınamamalıdır.

SİYASİ HAKLAR

24) Seçme ve seçilme yaşı 18 olmalıdır.

25) Genel oy hakkı herkese tanınmalıdır.

26) Parti üyelik yaşı 18'e indirilmelidir.

27) Partiler, örgütlenmeleri, programları, tüzükleri açısından tam özgür olmalı, şiddet kullanmamak ve şiddet propagandası yapmamak koşuluyla, ayrılıkçılık da dahil her türlü fikri tam bir özgürlük içinde savunabilmeli, gelir ve giderlerine hiçbir biçimde sınırlama getirilmemelidir.

28) Siyasi partiler hiçbir nedenle kapatılmamalıdır.

29) Milletvekili seçilme hakkına getirilen aşırı kısıtlamalar kaldırılmalı, ilkokulu bitirme şartı aranmamalı, siyasi suçlardan hüküm giyenlerin de seçilme hakkı olmalıdır.

30) Milletvekili andı kaldırılmalıdır.

31) Sendika yöneticiliği ve denetçiliğinin milletvekilliği ile bağdaşmayacağı hükmü kaldırılmalı, milletvekilliği ile bağdaşmayacak işler anayasada sınırlı biçimde sayılmalı, bu yetki yasa koyucuya bırakılmamalıdır.

32) Yasama sorumluluğu, milletvekillerinin, meclis dışında, milletvekili olarak ileri sürdükleri bütün söz ve düşünceleri kapsayacak biçimde genişletilmelidir.

33) Milletvekillerinin parti değiştirmeleri ile ilgili bütün kısıtlamalar kaldırılmalıdır.

34) TBMM'nin bağışlama yetkisine getirilen sınırlamalar kaldırılmalıdır.

CUMHURİYETİN TEMEL KURULUŞU

35) Cumhurbaşkanı meclisçe seçilmeli, geleneksel parlamenter sisteme uygun olarak yetkileri simgesel olmalı, yürütmenin başı olarak kullandığı tüm yetkiler başbakan ve ilgili bakanların imzasına bırakılmalıdır.

36) Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmalıdır.

37) Milli Güvenlik Kurulu kaldırılmalıdır.

38) Sıkıyönetim anayasaca yasaklanmalı, olağanüstü durumlarda sivil yöneticilere asker kullanma dahil gerekli yetkiler verilmeli, ancak bu durumda bile kesinlikle olağanüstü döneme özgü yargı kuruluşu olmamalıdır.

39) Üniversiteler mali ve idari bakımdan özerk olmalı, YÖK kaldırılmalıdır. Özel üniversiteler kurulabilmeli, ancak devlet olanakları hiçbir biçimde özel üniversitelere tahsis edilmemelidir.

40) Özel radyo ve TV kurulabilmeli, ancak yayınları özerk bir kuruluşça denetlenmelidir.

41) Kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşlarından siyaset hakkı yasağı ve devlet denetimi kaldırılmalı ve bunların yöneticileri mülki amirler tarafından geçici de olsa görevden alınamamalıdır.

42) Devletin yapılanışında yerel yönetimlere ağırlık tanınmalıdır.

43) Diyanet İşleri Başkanlığı kaldırılmalı, devlet herhangi bir dinî görev almamalı, resmî kuruluşlarda hiçbir ibadet yeri bulunmamalıdır.

44) Yasa ile aksi bildirilmemişse idarenin elindeki yargı ve belgeler herkese açık olmalı, hak arama özgürlüğünü sınırlayacak biçimde gizlilik konulmamalıdır.

45) DGM'ler kaldırılmalıdır.

46) Askerî yargı kaldırılmalı, disiplin suçları için iç hizmet yönetmeliği uygulanmalı, diğer suçlar için sivil mahkemelere gidilmelidir.

47) Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açma hakkı genişletilmeli, tüm siyasi partilere, özerk kuruluşlara ve kendileri ile ilgili konularda kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına iptal davası açma hakkı tanınmalıdır.

48) Yargı, tam bağımsız olmalı, Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri ilgili yüksek mahkemeden kaynaklanmalıdır.

49) Anayasa'nın geçici 15. maddesi kaldırılmalıdır.

GENEL İLKELER

50) Yeni anayasa mümkün olduğu kadar ayrıntılardan arındırılmış ve ideolojik rengi olmayan kısa bir anayasa olmalıdır.

51) Yeni anayasa, tüm siyasi partilerin, özerk kuruluşların, demokratik kamu örgütlerinin temsilcilerinden oluşacak bir kurucu meclis tarafından yapılmalı ve bir kamu oylamasından sonra yürürlüğe girmelidir. ■

TEKTAŞ AĞAOĞLU

EVDE KALMIŞ KIZIN RÜYASI

Sosyal demokrat "taban"ın ve o "taban" adına görüş oluşturup bildirmeyi meslek edinen muhtelif zevatın "birlik" tutkusu, aynen, evde kalmış kızın rüyasına benziyor. Özlemin gerçekleşme ihtimali açısından değil sadece; rüyanın yüklemi bakımından da arada büyük benzerlik var.

Basit bir hesap işi gibi görülüyor sorun. Üç partinin şu ya da bu seçimde aldıkları oyları üst üste toplayınca, bırakın bir dediğini iki ettirmeyen güçlü bir iktidar ortağını, *tek başına* güçlü iktidar nerdiyse çantada keklik sayılıyor. Ondan sonra gelsin sürüncemeli ülke sorunlarının yıllardır bekleyedurduğu İskender'in kılıcı! Liderlerden birine biraz "karizma", öbürüne biraz daha az "hizipçilik", bir diğerine biraz daha çok "feragat ruhu" aşılandı mı daha ne istenir? Her biri tek başına yeterli oy gücü ifade etmeyen bu üçünü "bir"lediniz mi görün siz neler oluyor!

Evde kalmış kız rüyası, sosyal demokrasinin de, politik ufku sosyal demokrasiyle sınırlı özlemlerin de zavallılığının dışavurumudur. Üçe bölünmenin temelinde o zavallılık yatıyor. Sosyal demokrasinin üç ayrı versiyonu ortaya çıkmışsa, bunun nedeni sosyal demokrasinin *kendine özgü* ve *kendine ait* bir misyonu, dolayısıyla hatırı sayılır bir güç potansiyeli olmadığındandır. Üçün her birinin biraraya gelip kaynaşmasının bir türlü gerçekleşememesi kadar, bunun illâ da gerçekleşmesine duyulan özlem de, "solun birliği" üzerindeki tartışmanın bir illüzyon, bir yanılsama üzerinde çekişmeden başka bir şey olmadığını gösteriyor. Üçün her birinin biraraya gelip ömürlere seza bir bütünlük oluşturamaması, sosyal demokratlık iddiasını sürdürmenin bir anlamı kalmamış olmasından değil mi? Sıfıra sıfır gibi, sıfıra üç sıfır da sıfırdır. Üçlerden *birinin* yapabileceği bir şey var da *o* bunu yapamıyorsa üçler birlenince yapılabilecek olanı engelleyen, *sosyal demokrasinin* kısmetinin bağlanmış olmasından başka nedir ki?

Sosyal demokrasinin sosyal ve siyasi zemini nicedir her yerde olduğu gibi bizde de külliyen sağa kaydı. Son zamanlarda nedense "liberal" oldukları söylenen politik güçler (geleneksel orta sağ) gerçekçi ve işbilir de olduklarından liberalizmin "gerekleri"ni yerine getirmekten ısrarla yan çizdikçe o işlevi yüklenme *illüzyonu* sosyal demokratların sırtına yıkılıyor. İllüzyon diyorum, çünkü ekonominin işleyişinde orta sağ politikalara hiçbir gerçek alternatif sunamayan, sunmayı da öngörmeyen sosyal demokratların "sol" liberalizmle oynamaya ve oyalanmaya kendilerini mahkûm etmekten başka yapacakları birşey yoktur. Muhalefetteykenki "özgürlükçü"lüğün ve "sosyal adalet"çiliğin, iktidar ortaklığında "sorumluluk"la çelişmesini ve "sorumluluğun" baskın çıkmasını sayısal dengeler ya da öznel kişilikler değil, somut sosyo-ekonomik koşulların doğurduğu nesnel süreçler belirliyor. Türkiye'de sosyal demokratların son yıllarda sergiledikleri tutum ve davranışlar bunun açık kanıtı değilse nedir? Bu bakımdan, üç versiyonun bir'e baliğ olmasıyla illüzyonun gerçeğe dönüşeceğini ummak illüzyon üzerine illüzyon kurmaktır.

Bunun temel nedeni, yalnız bizde değil, dediğim gibi, her yerde hemen hemen aynı. Avrupa'da on yıldır iktidar ya da iktidar ortağı olamayan Sosyal Demokratlar politik mültecilerin sığınma hakkına anayasal kısıtlama getirilmesi konusunda sağ partilerin baskısına dayanamadılar. Çünkü mülteci akınının "yarattığı" -yani öne ve açığa çıkarttığı- ekonomik, sosyal, politik sorunlara radikal yapısal çözümler sunmaktan âcizler; çünkü kapitalizmin mantığı politik ufuklarını kapatmıştır. İngiliz İşçi Partisi de on yılı aşkın süredir, gerici ve adaletsiz bir seçim sistemi yüzünden, iktidar olamıyor ve o sistemi değiştirmek için kavga etmeyi göze alamadığından emekçi yığınları yıllardır sağ bir iktidarın tahakkümüne mahkûm bırakıyor. Çünkü kendisi de, aynı sistemle bir ihtimal iktidar olursa, kapitalizmin mantığından şaşmamaya, sağ iktidarın işini aynen sürdürmeye talip. Çağdaş kapitalizmin, kendi içinde farklı seçenek ve almaşıklara yer tanımayan bütünsel programından başka sunacağı ya da uygulayabileceği özgün bir programı yok. Fransa'da on yıl iktidar süren Sosyalistlerin uğradıkları hezimet de (hezimet diyorum,

sadece seçim yitirmek değil) sağ zeminde oynamaya mahkûm kalmalarının kefaretidir.

Avrupa sosyal demokrasisi, bir anlamda, reel sosyalizmin çöküşünün kefaretini ödüyor. Zira varlık zemininin bir ayağı, hep, reel sosyalizmin varlığındaydı. Reel sosyalizmin varlığı ve gücü bir yandan Avrupa kapitalizminin vahşi dürtülerini dizginlerken, öte yandan sosyal demokrasi kendini toplumlara reel sosyalizmin alternatifi olarak sunuyordu. 1980'li yılların başından itibaren Doğu'da çöküş belirtileri başlar başlamaz Batı kapitalizmi ağzındaki gemi attı ve sosyal devlet anlayışının tüm kural ve kurumlarına amansız bir saldırıya geçti. Şiddetlenen sınıf mücadelesi koşullarında Avrupa sosyal demokrasisinin buna cevabı sürekli olarak sağa kaymak, eski mevzilerini terk edip "yeni tutuculuğun" dümen suyuna girmek oldu. Zira temsil ettiği "alternatif"in bir anlamı kalmamıştı. Yeni koşullarda "Kapitalizme evet, ama..." demek yetmiyordu. Kapitalin mutlak egemenliğine uyum sağlamak gerekiyordu. Hemen her yerde aşırı işsizliğe bir türlü çare bulamayıp da enflasyonu dizginlemeyi, tekel kârlarının düşmesini önlemeyi başaran, bu arada gelir dağılımında adaletsizliği hiç görülmemiş ölçüde artıran politikalar sosyal demokrat iktidarların âlameti farikası oldu. Muhalefette olanlarsa bunlardan farklı politikalar önermeyi akıldan bile geçirilmemesi gereken bir günah addettiler.

Avrupa sosyal demokratlarına sıradan, günlük politika oyununu diğer sağ partilerle birlikte sürdürmekten gayri yapacak bir iş kalmadı. Kapitalist ekonomiden çalışan yığınlar adına mevcut koşullarda koparılabilir saydıkları tavizlere sistem de, sağ partiler de üç aşağı beş yukarı razı gelmekteler. Daha fazlasını istemeye ve onun için kavga vermeye ise sosyal demokratların ne idrakleri, ne de yürekleri elveriyor. Kapitalizmde "reform"un sınırına gelindiği gibi, üstelik o sınır da tersi yönde daralma sürecine girince sosyal demokrasi "nesnel" olguların, dünya "gerçeklik"lerinin kuyruğunda aynı yönde sürüklenir oldu.

Öte yandan, geri kalmış ya da gelişmekte olan 3. Dünya ülkeleriyle ileri kapitalist ülkeler arasında süregiden sömürü ilişkisine karşı çıkma yönünde de hiçbir girişimleri olmadı sosyal demokratların. Emperyalizm olgusunu "dünya gerçekliği" olarak kabullenme ve emperyalist politikaları onaylayıp hayata geçirme yolunda geleneksel tutumlarını sürdürdüler, daha da ileri götürdüler. Çeyrek yüzyıl öncesi ortaya atılan Uluslararası Yeni Bir Ekonomik Düzen kavramının, giderek, afakî bir temenniden öte hiçbir şey ifade etmez hale gelmesine seyirci kaldılar. Bu kavrama gerçeklik kazandırmaya ciddiyetle çalışmanın gerek Güney ülkelerinde, gerekse emperyalist metropollerde yaratabileceği birbirine bağlı olumlu dinamikler bir yandan yüksek tekel kârlarının, öte yandan soğuk savaş tutkularının sürüp gitmesine feda edildi. Bunun Güney ülkelerinde doğurduğu son derece olumsuz sonuçlar metropol kapitalizmini de derinden derine olumsuz etkileyerek onun kendi içinde "reform" ufkunu büsbütün karanttı. "Tek yol Reaganizm-Thatcherizm" anlayışı tek "çıkış" yolu olarak kapitalizmde "tersine (kontr) reform"u, sosyal devlet anlayışının ve yapılarının inkârını gündeme getirdi. Sosyal demokrat partiler -iktidarda olsun, muhalefette olsun- bu gündeme uyum göstermekte hiç de gönülsüz davranmadılar ve sosyal demokrat kimlik, sonuçta, kapitalizmde "reform" çıkışsızlığı ya da "tersine reform" çıkışıyla özdeşleşti.

Bu süreçte varılan yer şimdi şudur: kapitalist dünyanın reel sosyalizm karşısında galebe çalmasını sağlayan süreçler sosyal demokrasiye manevra alanı bırakmamıştır. Kapitalizmi kutsayan sosyal demokratlar yeni dünya koşullarında kapitalizmin işlerliğinin tüm gereklerini doğrudan yerine getirme yükümlülüğü ile "malûl"dürler. Bunun getirdiği sonuç bir yandan kimlik erozyonu, işlevsizlik, öte yandan seçim yitirmektir. İkisi bir arada sosyal demokrasiyi sıfıra irca etmektedir. Bizde de sosyal demokrasinin kısmetini bağlayan olgu budur.

Sosyal demokratların birliğini özleyenlerin onulmaz yanılsaması buradan kaynaklanıyor. Üçleri birlenmeye çağırmakla her birini kendi reel varlık zeminini -günlük sıradan politikayı- inkâra çağırıyorlar. Buna karşılık onlara sundukları "birlik" zemini maddi gerçekliği olmayan hayalî bir zemindir.

Matematiği kavramaya idrakleri ve sabırları elvermediği için aritmetikle oyalanıyorlar! ■

PROF. DR. M.TAHİR HATİBOĞLU

EĞİTİM BAKANI VE YÖK YASASI

Bugün işbaşında "YÖK'ü YOK edeceğiz", "YÖK'ün iki noktasını kaldırmak sizin elinizde" sözleriyle yeri göğü inleterek iktidar olmuş iki parti vardır. İkisi de aynı sözleri söylememiş olsalardı, "aralarında anlaşmazlık var, olmuyor" derdik. Dolayısıyla geçerli bir özür bulmaları zordur.

Üniversitelerde okuyan 700 bin, çalışan 35 bin, üniversite kapılarında bekleyen bir milyon insan ve yakınları verilen bu sözlerin tutulmasını bekliyor. Bekliyor da ne oluyor? Verilen sözler tutulmuyor. YÖK'ü YOK etmek için politikacı oldum diyen insanlar da var hükümette. Onlar da sözlerinde durmuyorlar. Ülkemiz insanı söz verip de sözünü tutmayan politikacılardan bıktı, usandı. Hep bu tür kötü örnekleri ne yazık ki politikacı denen insanda görüyoruz. İyi örnek olmaları gereken bu seçilmiş insanlar, atanmışlardan daha kötüler. Bu yüzden de politikacı deyince, hele milletvekili deyince, insanlarımızın çoğu tiksiniyor.

Bir politikacı kendisini yetiştiren kurumlara karşı da böylesine saygısız olursa, neye saygılı olacak anlamakta güçlük çekiyorum. Söz vermese de biz, "bu adam sözünün eri desek" daha iyi olmaz mı? Çok üzücüdür bize bu şansı da vermiyorlar. "Sözü özü bir insan" aramaktan yorgun düştük doğrusu.

Yükseköğretimden sorumlu olan Milli Eğitim Bakanı Köksal Toptan'ın durumu, yukarıdaki ölçütler içinde doğrusu yürekler acısı. Kendisi, "YÖK'ü YOK edeceğiz" gazetelere duyuru veren partinin üst düzey yöneticisi ve aynı zamanda sorumlu bakanı. Hükümet protokoluna ve programına açık seçik yazılmış sözleri de anlayabilecek düzeyde bir insan. Böyle iken, bu kişi, kıyıda beride gezinerek YÖK'ü idare etmeye çalışıyor; bırakınız hükümetini, kendi verdiği sözleri bile tutmuyor. Bence bu insan "ben bu işi yapamadım, sözümün eri olamadım" deyip görevi bırakmalıdır. Bizlere yazık. O'nu acımaktan kendimizi tüketiyoruz.

Bakan Köksal Toptan, bakan olduktan 15 gün sonra (5.12.1991) Öğretim Üyeleri Dernekleri yöneticilerini kabul etmiş ve onlara, "iki hafta içinde tasarıyı hazır edeceğim" sözünü vermiştir. Bu söz tutulmadı. Aradan bir ay geçti, hiç zorlama yokken, Şubat başında hazır edeceğim, dedi. Yine olmadı. Bu sözünü bir hafta erteledi. Bu kez de söz tutulmadı. Haziran ayında olacak dedi. Bu da olmadı. Sonra, kendisi de kamuoyu da bu işin peşini bıraktı.

Utancından olsa gerek, iki günde kaleme alınmış ve ne olduğu belirsiz bir taslağı Eylül ayında açıkladı. Kendisinin de beğenmediği bu taslağın amacının oyalamak olduğu kısa bir süre sonra anlaşıldı. Aralık 1992'de Öğretim Üyeleri Derneği adına iki kişi kendisini ziyaret etti (Prof. Dr. Mustafa Altıntaş ve Prof. Dr. M. Tahir Hatiboğlu). Bakan burada, "artık bu taslağa yeni şekil verelim" dedi. İstanbul ve Ankara Öğretim Üyeleri Dernekleri'nden birer temsilci alarak beş kişilik bir komisyon oluşturulacağını söyledi ve isim istedi. Bunu buluş olarak kamuoyuna sundu ve komisyona, araba, konut ve sekreter vereceğini basına açıkladı. Yirmi gün sonra böyle bir komisyonu kurmaktan caydığını söyledi. 22.01.1993 günü Öğretim Üyeleri Derneği'nin düzenlediği yemekli konferansa konuşmacı olan Sayın Bakan, bir hafta sonra taslak hazır, dedi. Bu taslağı sizlerin huzurunda tekrar tartışacağım, diyerek dinleyen 120 öğretim üyesine söz verdi. Taslak bir hafta değil bir ay sonra hazırlandı ama, söz verdiği gibi öğretim üyelerine değil, doğrudan Bakanlar Kurulu'na gönderildi. Böylelikle bu söz de çiğnenmiş oldu.

Hazırlanan taslak YÖK'ü YOK etmiyor. Bütününü değil çeyreğini bile zor değiştiriyor. Bazı katılımcı görüşler kuşkusuz var ama; on yılda 19 kez değişmiş, bazı maddeleri beş-altı kez değişmiş, 33 maddesi değişikliğe uğramış, 21 ek madde, 40 geçici madde eklenmiş YÖK Yasası, 20. kez değişikliğe uğruyor. "Akıl var, izan var" diye bir söz vardır. Bir yasa bu kadar değişikliğe uğrar da ayakta kalır mı? TC tarihinde böyle bir yasa var mıdır? Kesinlikle yoktur. Bakan'ın buradaki amacı, "ne şiş yansın ne kebap" demek, YÖK'ü de YÖK karşıtlarını da ürkütmemek. YÖK üyeleri yerlerini koruyor, göstermelik seçimle atanmış ve ancak % 17 oyla göreve gelmiş rektörler duruyor. Bunun neresi değişiklik ve YÖK'ü YOK etmek, anlamada zorluk çekiyoruz.

SONUÇ

Burada asıl söylemek istediğimiz, bizim adımıza iş yapan kişilerin bu derece "sözlerinde durmaz" oluşlarıdır. İnsan kişiliği bu derece aşındı mı, diyoruz. Bir Eğitim Bakanı, söz vermenin erdem olduğunu çocuklara öğretecek olan bakanlığın Bakan'ı olursa, gerisini siz düşünün. Biz yasadan masadan vazgeçtik, insanlar sözlerinde dursunlar ve bize iyi örnek olsunlar; sağduyuyu körduyudan üstün tutsunlar yeter. ■

OKTAY EKİNCİ

KENTLEŞMEDE "TREND", "VİZYON" VE "ÜTOPYALAR"

Son zamanlarda "kentleşme" denilince, ortalığı bir umutsuzluk kaplıyor; suratlar asılıyor; kaygı ve gerilim egemen oluyor...

Özellikle kimi aydınlar arasında, kentleşme ile "kültürsüzleşme", sanki artık eş anlamlı kullanılıyor.

Çirkin bir çevre, çarpık-çurpuk yapılar, kuru bir kalabalık, oradan oraya gezinip duran -ya da hep "koşuşan"- işsiz güçsüz insanlar, operanın önündeki sucuk ekmekçi, lahmacunun yanında cola, gökdelenin dibinde gecekondu, gecekondunun içinde "eyç bi bi", eyç bi bi'de "Türkçe" üzerine söyleşi, dur durak bilmeyen yeşil alan yağması, yağmayı yapanlardan "çevre vakfı" kurucuları, "demokrasi" ile iktidara gelen "monarşik" yerel yöneticiler ve halkın seçtiği yöneticilerin kapattıkları halk tiyatroları, sokağa attıkları işçiler...

Bütün bunlar, kentleşme denilince suratlarını asanlara, kentleşmeyle kültürsüzleşmeyi özdeş görmeye başlayanlara, sanki haklılık kazandırıyor; umutsuzluğu körüklüyor...

* * *

Umutsuzluk kemikleştikçe, hele aydınlar arasında bir de "consensüse" dönüştükçe, söylemlerde de buna uygun yeni terimler gözleniyor.

Bir zamanların umut ve coşku dolu litaratürüne "kimliğini" kazandıran "diyalektiğin" yerini artık "trend" alıyor. Aydınlık gelecek, sanki "vizyon" ile hep erteleniyor. Kuram rağbetten hızla düşerken, "ütopya" daha çekici ve "mantıklı" gelmeye başlıyor...

Ve, henüz yerli yerinde de pek kullanılamayan -çünkü, kullanabilecek olanların "eski" söylemlerden yine de tam kopamadıkları- bu yeni deyimler, kentlerde olanı biteni ve o yakınılan "çarpık" kentleşmeyi de açıklamaya yetmiyor; ya da böyle bir "niyeti" içermiyor...

* * *

Örneğin, deniliyor ki, "kentleşmenin trendleri, imar planlarını işlevsiz bırakıyor; artık operasyonel planlama önem kazanıyor..."

Şu anlama geliyor:

"Kent topraklarını yağmalayarak rant elde eden çevreler, bu toprakların kamu yararına dengeli kullanımını öngören imar planlarını dinlemiyorlar. Bu süreç ("trend") önlenemediğinden ve giderek ivmesi de artarak sürdüğünden, demek ki hâlâ imar planını savunmak yersiz oluyor. O halde, bu yağmaya "entegre olacak", kara paraya ve kentsel soyguna ayak uyduracak bir "dinamik" (operasyonel) planlama daha akıllıca bir iş oluyor."

Ya da deniliyor ki, "İstanbul için yeni bir vizyon gerekiyor..."

Bunun da ne anlama geldiğini anlayabilmek için, "eski vizyon" neydi, onu düşünmek gerekiyor.

Eskiden, İstanbul'un geleceği için hemen herkesin birleştiği ortak hedef, "tarihi ve doğası korunmuş bir kültür kenti, yaşayan ve yaşatılan bir kültürler mozaiği" idi.

Dahası, kentler ve özellikle İstanbul, "demokrasinin kalesi" ve hatta güvencesiydi.

Bu hedef, çok değil, yedisekiz yıl öncesine dek, hemen tüm aydınların ortak ereği, beklentileri ve "savaşım" vizyonlarıydı.

Derken, bu işin giderek zorlaştığı, hatta Park Otel gibi "pervasız" örneklerle ve Armutlu gibi "de facto" yasadışılıklarla, neredeyse artık olanaksızlaştığı, genel kabul görmeye başladı.

"Çaresiz" kalınınca da vizyon değişti; ya da çözüm artık "değişmesinde" aranmaya başlandı; giderek "yeni vizyonlar" peşine düşüldü...

Şimdi, yaygın bir kesimin vizyonuna göre, İstanbul Park otellerin ve Armutluların "kabullenilebildiği" bir kent olacak. Öyle olunca da, örneğin ANAP'ın bu yeni vizyon için dahiyane buluşu olan ıslah imar planlarıyla, hızla gecekondulaşan bölgelere sürekli yasallık kazandırılacak; mafya artık "planlarla" kalkınıp, daha bir serpilecek.

Hatta, kentin bağrına spekülasyon hançerleri olarak saplanan, ayrıcalıklı imar haklarının ürünü gökdelenler için de özel planlamalar yapılacak, bu ucubeler ve talan abideleri "modernleşme" adına meşrulaştırılacak...

Gelelim ütopya'ya...

Geçenlerde (Şubat sonlarıydı), "İstanbul Üzerine Beklentiler ve Ütopyalar" başlıklı bir sempozyum düzenlendi. Tarih Vakfı'nın düzenlediği sempozyumda, çok sayıda aydınımız iki gün süreyle tartıştılar, "ütopyalarını" sundular. Çoğu kişinin ütopyasında, bu kenti yıkımdan ve talandan kurtarma kaygısı artık kalmamıştı. Bu kişiler, bildirilerinde, "trendlerle" uyum içinde, "yeni vizyonu" yakalamaya çalıştılar. Ütopyalarını ise "gerçekçi" olsun diye, yıkım ve yozlaşma sürecinin "kaçınılmaz tırmanışı" üzerine kurdular...

* * *

Aydınlarımızdaki bu söylem farklılaşması, bende şu izlenimi bırakıyor: Eskiden "böyle gelmiş, böyle gitmez" derdik. Dediğimiz için de başımıza olmadık işler gelir, "böyle gidecek ulan" diyenlerin durmadan balyozlarını yerdik.

Şimdi, hiç farkında mıyız, trend mirend derken, vizyonumuzu da "böyle gelmiş, böyle gidecek" üzerine oturtuyoruz.

Yaşamımızın en verimli yıllarını adadığımız güzellikler ise, artık "ütopyalarımızda" bile yer almıyor; alırsa da ayıplanıyor, dudak bükülüyor.

Bizdeki kentleşme, galiba gerçekten "kültürsüzleşme" ile eş anlamlı oluyor.

Çaresizliğin ve teslimiyetin, bizim anladığımız anlamda "kültürle" bir ilişkisi olmadığına göre!.. ■

Çöküntü

Futbol kariyeri dünyaca kabul görmüş Piontek gibi birine rağmen onbir maçta on mağlubiyet. İki santim kar bütün yaşamı teslim alıyor. Habire sokak isimleri, bina isimleri, park-bahçe isimleri, meydanların, köylerin adları değişiyor. Neresi mafya, neresi belediye belli değil. Her yurttaşa bir polis-jandarma düşen kasaba irisi bir ilimizde yılda yüzelli "faili meçhul". Açıktan, ünlü yazarlar için "ölüm fermanları"...

Devletin tepesinde tuluat. "Buzdan" düşen komutan uçağı. Levhaları konulmadan açılacak otobana ters giren bakanlar. Nevruz'un "barışçıl" olabileceği korkusunu dile getiren güvenlik bakanı. İşportacılıktan devlet bakanlığına bir günlük mesafe. İşkence!..

Masal ülkesi...

* * *

Eminönü-Üsküdar vapurunda, denizdeki simit artıklarına inip kalkan martılara dalmışken takıldığınız bir "ayrıntıyı" küçümsemeden izleyin. Bir "ayrıntıyı" çekerek bazen gerçeğin kendisine, tamamına ulaşmak mümkündür. Her zaman değil, bazen.

"Kusur" neyi açıklar? Ola ki bir özneyi. Nevton tanrıyı kusurlu bir evren düzeni aracılığıyla açıklamaya girişmişti. Gezegenlerin yörünge düzeni mutlak olmadığı, sapmalar bulunduğu halde sistem mutlak bir düzen içinde işliyordu, yıkılmıyordu.

* * *

Her zaman değil ama bazen, Newton'ın izlediği yolu izleyebiliriz. Arandığı yerde ve zamanda hazır bulunan kişi, eşya ve ilişki, insana danışmadan işleyen bir mutlak düzen görüntüsü verir. Mutlak düzeni olan bir toplum ideali bu nedenle ve bir bakıma insana karşı bir haksızlıktır. Toplumsal düzenin aynı zamanda insan olduğunu sürekli açıklayan şey, belki de kusurlarıdır. İnsanı kusurdan muaf görmemek şu sıra dünyanın yaşadığı olayları anlamak bakımından da kolaylık sağlayabilir. İnsanın kusurlu çağı henüz bitmedi, belki de daha başlangıcında.

* * *

Ancak kusurun da bir ölçüsü vardır. Türkiye'de kusurun ölçüsü kaçmıştır. İnsan istese de bir düzen getiremiyor. İnsana danışmadan gelişen bir kusur düzeni var. Düşünmek mümkün ki, kusursuzluk nasıl insanı dışlıyorsa, ölçüsü kaçmış bir kusurlu düzen de insanı dışarda bırakabiliyor.

* * *

Türkiye'nin sıkıntısı kusurun ölçüsünü kaçırmış olmasından değil, umudunu buraya bağlamış olmasından kaynaklanıyor. Şu sıra zaten dünyanın hiçbir ülkesinde işler yolunda gitmiyor. Türkiye'den daha çok sıkıntısı olan ülkeler de var. Fakat Türkiye içine girdiği çöküntüyü bir kurtuluş teorisi haline getirmeye çalışıyor. Adına "değişim", "kabuk değiştirme" vs. diyor. Birçok Aklı evvel'in aklı da buna yatıyor. Değişimi ikinci cumhuriyetin habercisi gibi yorumlayanlar ve alkışlayanlar, sözde çağdaşlığı, gelişmeyi, tarihsel ilerlemeyi savunur gözüküyorlar.

İlkel kabile toplumlarında bile günlük yaşamın boyutları bir kaç kaleme indirgenemezdi. Günümüz toplumlarının başlıca iştigal konularına bakalım, pek ilerleme olduğu söylenemez. Teknolojik gelişme, çalışma, para kazanma gibi üç-beş kalemden ibaret bir uygarlık kültürü var. Aşırı düzenin ya da ölçüsü kaçmış düzensizliğin özünü bu kültür oluşturuyor. Toplumların diğer toplumsal birikimleri ve insanların insan olarak eğilimleri önemsiz birer ayrıntı haline geliyorlar. Böyle bir gelişme için her zaman ve her yerde şiddet kullanılması gerekmiyor. Saçma birkaç sözcükten ibaret dinî ve felsefi tarikatlar bile günümüz toplumunda kitle bulabiliyor. Bu durum ancak insanın zayıf düştüğü dönemlerde olabilir. Toplumsal düzenin işleyişi insanı hangi ölçüde dışına çıkarmışsa, aynı ölçüde yavanlaşır doğal olarak. Bu da bir gelişmedir ve hatta bazen başdöndürücü bir gelişmedir. Bu yoldan bir toplum belli bir konuda çok ileriye gidebilir; hatta bütün dünyaya örnek bir orkestra şefi bile olabilir. Gelişmenin bu olduğunun kuvvetle sanıldığı bir dönemdeyiz.

* * *

Türkiye teknolojik gelişmeyi, liberalleşmeyi seçmiş ve bu seçimin gerektirdiği biçimde insana davranmıştır. Ancak bu seçimi yapmıştır diye illa gelişmesi, liberalleşmesi gerekmiyor ve bu zaten mümkün değildir. Türkiye teknolojik gelişmeyi ve bu gelişmenin yeni sağ biçimini sadece ideolojik olarak izliyor. Sonuç aldığı ve modele somut olarak yaklaştığı tek nokta, seçilen modelin insan üzerindeki tahripleridir. İnsanları dışlamanın veya indirgemenin maddi temelleri yok fakat sadece ideolojisi varsa, orda ister istemez şiddet uygulaması var demektir. Türkiye'deki başıboşluk ve düzensizlik bir bakıma bu şiddetin düzenidir.

* * *

Toplumsal düzenin insan olarak dışına atılan insan ölür. Kalan yanıyla da toplumun insansız düzenini yeniden ve yeniden üretmeye başlar. Türkiye'de bu işe programatik olarak başlandığından on üç yıl sonra hemen hemen bu noktaya gelinmiştir. Kanunsuzluk, şiddet, yalan, hırsızlık yeterli

önlemler alınmadığı için değil, toplum bunları üretir bir niteliğe büründüğü için artarak sürmektedir. Toplumsal çöküntü ve yozlaşma insanlara kendi doğallıkları gibi görünmektedir. O halde acaba kim, nasıl düzeltecektir bu başıboş sürüklenmeyi? Değişim ve gelişme bu doğrultuyu izlediğine göre, "tutuculuk" rolünü kim nasıl yerine getirecektir?

* * *

"Tutuculuk" deyip geçmemek gerekir. Madem ki, kavramların anlamı değişti, demek tutuculuğun da anlamı değişmiştir. Daha önceki anlamında gerçek devrimcilik, öyleyse bugün tutuculuktur. Değerler sistemindeki ve pratik yaşam ilişkilerindeki çöküntüye karşı tutuculuk, solun bugünkü misyonu gibi gözükmektedir.

Yüzyılımızın başına dönmüleyiz. Dışarıda bırakılmış insanın öfkesini hatırlamalıyız. Olmaması gereken bir gidişatın temeline çomak sokmalıyız. Bastırılmış özlem ve düşünceyle uzun süre yaşanmaz. Bana göre yeniden bir "dışavurumcu" dalgaya hem dünyanın, hem de tek tek bütün toplumların gereksinimi var. Bu kez "dışavurumculuk" fırça tual arasında kalmamalı, her yere ve her şeye yayılmalıdır. İnsana acımak için bugünkü dünyaya acımasız olmaktan başka çare yoktur. Sıkıntı "volta atmakla" dinmeyecektir. Daha da zorlaştığı besbellidir. Çevremizdeki duvar giderek kalınlaşmaktadır, harcı kurumadan, kemikleşmeden davranmak gerekir. 20. yüzyılın insanları ve bizler Türkiye'de bunca acıya böyle bir dünya için katlanmamıştık.

* * *

Gencecik bir subaydı. Kıbrıs savaş harekâtına katılmıştı. Gemisi "Kocatepe" batmış, yirmi kadar er arkadaşıyla birlikte bir bot içinde Akdeniz'in ortasında kalmıştı. Kızgın güneşe ve hiyerarşiye bir gün dayandılar. Sonra hiyerarşiyi kendi elleriyle çözdü. Subaylığını denize tükürüverdi. İnsancıl bir çözüm keşfettiğini düşünmüştü. Yarısı bir gün dayanan su ve ekmek, bir saatte tükenmişti. Çıldırdılar, denizin mavi sularında birer birer kayboldular. Yıllar sonra çıkageldi. İki arkadaşı ve o, kendilerine acımadıkları için yaşamayı başarmışlardı. O gün bulduğunu sandığı insancıl çözümden duyduğu kuşkuyla bugün hâlâ yaşamaktadır...

H.H.

Barbarlığa Sığınıyorlar

Sözümona "özgürlükçü parlamenter rejim"in baş çekenleri, halkın özgür seçim tercihinin başına bir çorap daha örmekle meşguller. Ailesi birkaç yüz kez milyarder başbakanın birkaç kez trilyoner gözdesi, parlamentoda temsil edilebilmek için partilerin oy barajının yüzde 15'e çıkarılması, o olmayacaksa yüzde 50 olması gerektiğini söylüyor (Gündemdeki tartışma konusu dar bölgeli, iki turlu seçim sisteminde baraj kendiliğinden yüzde 50 oluyor çünkü). "Ana" muhalefetteki Anavatan'ın lideri de o yönde tercih beyan ediyor. İkisi bir araya gelip birkaç kişiye daha mebus pazarını açtılar mı bu işi bitirirler.

Kırk katır mı, kırk satır mı?

Halka tanınan özgür tercih hakkı işte bu kadar!

Parlamenter rejimde tek bir partinin tek başına iktidar olmasının sağlanması, koalisyonlardan kaçınılması, onun için de "küçük partiler"in parlamentoya girmelerinin önlenmesi gerektiği iddiası son derece şeffaf bir demagojidir. Bu demagojiye sığınılarak gerçekleştirilmek istenen, aslında, küçük bir azınlığın çıkarını temsil eden "büyük" bir-iki parti tarafından halkın oy tercihine el konulup kaderinin teslim alınmasını sağlamaktır.

"Koalisyon felaketi" umacısına sarılanların, parlamentoda tek bir partiye mutlak çoğunluk -yani kayıtsız şartsız, serbest karar hakkı-sağlayıcı seçim sistemlerini oldum olası askerî darbelere alternatif olarak ileri sürmeleri boşuna mı? "Oylarınızı bana verin, asker gelmesin!" demek yetmiyor. "Bana verilmeyen oyları da ben almış olayım ki asker gelmesin!" deniliyor.

Seçimde oy barajı -ne kadar düşük olursa olsun-, ilke olarak, seçmenin özgür iradesinin tecellisi önünde engeldir. Bu durumda seçim, seçim olmaktan çıkar, sözde seçmenin tercihi yönünde "kıyak" bir aldatmaca ve dayatma olur. İspatı ortada. Anavatancılar ardlarındaki yüzde 30 civarı oyla, onları başlarında görmek istemeyen yüzde 70 çoğunluğu hiçe sayarak, yıllar boyu milletin tepesinde fink attılar. "Doğal Lider"leri yüzde 22,5 oy desteğiyle devletin tepe katına çıktı, oradan aldığı -ve nereye kadar nasıl uzandığı bilinmez- yetkilerle dünyaya nizamat vermeyi şimdi kendisine hak biliyor. Yüzde 25 civarı oyla başbakan olan Doğru Yol lideri kendini millet adına devlet işlerinin hakemi ilan ediyor. Baştaki koalisyonun bir kanadı olmayı başaran yüzde 20 civarı oy destekli Allahlık sosyal demokratlar, koalisyon korkusundan, kendi seçmenlerine dirsek çıkıp Doğru Yolcularla bütünleşiyorlar: yüzde 25'ten fazla oy desteği olmayan Doğru Yol politikalarının millete tepeden aşağı dayatılmasını sağlıyorlar.

Bütün bunlar, halkın öz-

gür iradesinin değil, ikide bir değiştirilip halka dayatılan "seçim kuralları"nın tecellisi. Milyonlarca oy çöp sepetine atılıyor ve genelde yurttaşlar seçtikleri değil, *seçmedikleri* ekiplerce yönetiliyor, onay vermedikleri politikaların sonuçlarına katlanıyorlar.

Bu işte bir münasebetsizlik yok mu?

Toplumdaki bütün akımların herhangi bir baraj (yani yapay engelleme) olmaksızın parlamentoda temsil edilmesi, ülkenin ve kendilerinin kaderini belirleyen kararlarda söz ve oy haklarının olması, bu akımların toplumdaki varlığının bir gereğidir. Büyük denilen partiye oy veren seçmen yurttaşsa, küçük olduğu söylenen partiye oy veren de yurttaştır. Her yurttaş hem kendi çıkarı, hem de ülke çıkarına dair kendi yorumu ile ilgili tercihini yüksek karar organına yansıtma hakkına sahiptir. Bu hakkı hayata geçirme *imkânına* da sahip olmalıdır. Bu imkândan onu hangi hakla yoksun kılıyorsunuz? Ha şu ya da bu illerde yaşayanların, adları şu, şu, şu olanların oy verme hakkı yoktur, ya da (83 sözde genel seçiminde 12 Eylülcü generallerin yaptığı gibi) falanca ve filanca partilerin seçime girmeleri yasaktır demişsiniz, ha seçim sistemi ve kurallarıyla dilediğiniz gibi oynayarak aynı sonucu sağlamışsınız, ne fark eder?

Kaldı ki, büyük ve güçlü olduğu söylenen partilere baraj ve benzeri türlü avantajlar (imtiyazlar) sağlanması, o partilerin hiç de yeterince büyük ya da güçlü olmadıklarının ispatından başka birşey değildir. "Büyük" partinin büyüklüğü, birçok "küçük" partinin ve onlara oy verenlerin seçim sonuçlarında *yok* farzedilmelerinin yarattığı bir yanılsamadır. Büyük parti, "büyük"se, başkalarına verilen oyları kendine saymadan parlamentoda çoğunluğu sağlasa ya! Mesela bugünkü sistemde yüzde 20 civarında oy alan bir partinin yüzde 40'a yakın oy almışçasına parlamentoda temsil hakkı kazanmasının, aldığı yüzde 9 oya rağmen parlamentoya hiç giremeyen ya da eğer yüzde 10'u geçebilmişse onun çok altında bir oranda temsil hakkı kazanan bir partiye verilmiş oyların *çalınmasından* ne farkı var? Ya da yüzde 9 oy tercihinin sıfır sayılıp yüzde 20'nin yüzde 20'den fazla sayılması düpedüz saçmalık değilse nedir?

Bu saçmalığın üzerine koskoca bir yönetim felsefesi ve pratiği oturtuluyor. Bu da seçim sisteminin toplumda en başta gelen sınıf mücadelesi zeminlerinden biri olduğunu gösteriyor.

Dar bölge ve iki turlu seçim sistemi ya da yüksek ya da düşük *barajlı* herhangi bir başka sistem, en çok oy alanın seçilip diğerinin hava aldığı yalın ekseriyet sisteminin yumuşatılmış biçimleridir. Öz olarak aynı ilkeyi paylaşırlar, aynı anlayışa biad ederler. O anlayış, üstün gelenin altta kalanı ezip yok etmesidir.

Çok eski barbarlık devirlerinde düşman bir kavim bir kasaba ya da şehri ele geçirince oradaki bütün erkekler öldürülür, kadınlarla çocuklar köle edilir, o kasaba ya da şehirde taş üstünde taş bırakılmazdı. Yenik düşenlerin tanrıları ayaklar altında çiğnenir, ocakları söndürülürdü. Maddi varlıklarıyla birlikte manevi kimlikleri de yoğa havale edilirdi. Seçimde ekseriyet sisteminin, şu ya da bu biçimiyle, kimilerine pek cazip gelmesi bu çok eski barbar geleneğin günümüze yansımasıdır.

"Koalisyonlara mahkûm olmak felakettir" gerekçesiyle yurttaşların oy hakkına kastedenler, ülkeyi azınlık çıkarlar hesabına yönetebilmeleri için barbarlığa sığınmaktan başka çareleri olmadığını bir kez daha tescil ediyorlar.

T.A.

Bulunmaz Adam

Emil Galip Bey bulunmaz bir adamdı.

Öyle olduğu için de, Cumhuriyet'in ilk dönem eğitim/kültür birikimine hakkıyla iz düşürmüş seçkin bir aileden gelmesine rağmen, rejimin istenmeyen adamlar listesinin herdaim en başlarında yer aldı. "Özgür birey" edebiyatının ayrık otu misali her alana kol attığı, sözde "özgür" bireyciliğin resmî ideolojiye dönüştürüldüğü bir dönemde hayatıyla ve düşüncesiyle, her haliyle ve duruşuyla *özgür bireyin* ta kendisi olmayı sürdürdü. Dal gibi bedeniyle bu günlerde anfizemden, soluğu tıkanarak ölmesi, Kemalist Cumhuriyet'in vardığı şu uğrakta nemenem bir havayı soluduğumuzu bizlere bir kez daha hatırlatsa yeridir.

Emil Galip Bey her yerde her zaman aranılası, bulunursa sevinilesi bir insan türüne örnekti.

Gözleri de çok güzeldi.

T. Ağaoğlu

NACİYE BABALIK

YAŞASIN DÜNYA KADINLARININ DAYANIŞMASI VE MÜCADELESİ! *

8 Mart 1857'de Amerika'nın New York kentinde, dokuma işçisi kadınların "8 saatlik iş günü", "Eşit işe eşit ücret" gibi haklı istemlerle başlattıkları grev, fabrika işgali ve polisle çatışma boyutuna geldi. Bu şanslı direniş günü 100'ü aşkın kadın şehit oldu, ancak istemleri yerine getirildi.

83 yıl önce, 8 Mart 1910'da Kopenhag'da toplanan II. Sosyalist Kadınlar Kongresi'nde, 8 Mart, "Emekçi Kadınlar Günü" olarak ilan edildi. 1975 yılında o zamanki dünya konjonktürü doğrultusunda daha demokratik bir yapı içinde bulunan Birleşmiş Milletler 8 Mart'ı Dünya Kadınlar Günü ilan etti.

Ülkemizde kadın hareketi gökten zembille inmedi. İlk defa 1921'de sosyalist kadınlarımız, kadınları toplumsal ve siyasal yaşama çekmek, onları bağımlı durumdan kurtarmak, okutmak, uyarmak, aydınlatmak görevini üstlenerek 8 Mart'ı kutladılar.

1960'lı yıllara kadar bütün dünyada sosyalist kadınlar, sosyalist kadın örgütleri ve sınıf sendikacılığı yapan sendikalar 8 Mart'ı yığınsal eylemlerle kutladılar. Daha sonra gelişen kadın hareketleri de 8 Mart'ı sahiplendi ve kutlamaları sürdürdü.

1971 sonrasında ülkemizde sosyalist hareket içindeki anlayışlar kadın kitle örgütlerini ve kadın sosyalist örgütlerini yaratmaya başladılar. İlerici Kadınlar Derneği, önceleri böylesine geniş bir katılımla kuruldu. Daha sonra değişik illerde Kadın Dayanışma ve Devrimci Kadın Dernekleri kuruldu. Böylece yıllarca burjuvazinin at oynattığı bu alanda emekçi kadınlarımızın sesi duyulmaya başlandı. Söylemek istediğimiz kadın hareketi anlamında geleneğimiz fakir değildir. Önemli olan böylesine bir zenginliğin '80 sonrası nasıl kullanıldığı ve hangi düzeye getirildiğidir.

12 Eylül faşizmi, bu zenginliği yaratan kadınları DAL'da işkenceler altında ve yıllarca cezaevlerinde yatırarak, bedelini ağır öderken, kadın hareketi yeni bir biçim aldı, farklı feminist anlayışlar gelişti. Son günlerde geniş kadın yığınlarının örgütlenmesi ve kadın sorunlarının çözümü çarpık yaklaşımlarıyla burjuva partilerinin elinde kaldı.

"Yeni Feminizm" ise, "ne kapitalist ne de sosyalist toplum eşitsizliklere son vermez; çünkü her iki toplum da 'erkeklerce ve erkekler için' düşünülmüş ve düzenlenmiştir" tezini geliştirmektedir.

Ancak yanlış anlaşılmasın; biz yeni bir tartışma açmak istemiyoruz. Feministlerin, kadının toplumda gerçek anlamda ilerlemesini aynen bizim gibi büyük bir tutkuyla istediklerini biliyoruz. Ayrıca birçok ortak harekete katılmalarını görmekten büyük mutluluk duyuyoruz.

Marks'ın öngördüğü ve deneyimlerin gösterdiği gibi "yaşam biçimleri ve toplumsal pratik, insan bilincini karmaşık bir dolayımlar ağı çerçevesinde belirler". Böyle bir farklılık bile en geniş çaplı bir ittifakın gerekli olduğunu ispatlamaya yeter ve biz bunu gerçekleştirmeye çalışıyoruz.

Değişik toplumsal grupların bir amaca varma doğrultusunda istemlerini kendilerine özgü bir biçimde dile getirmeleri, onun daha zenginleşmesine yol açar. Ancak, bu güçleri demokratik savaşımdan koparak, kadınların gerçek anlamında özgürleşmeleri savaşımına sırt çevirebilecek her girişime kesinlikle karşı çıkıyoruz.

Kadınların durumunun gelişmesi için gerekli olan eylemi erkeklere karşı yöneltmek kadınları açmaza itmektedir. Ayrıca sınıf sömürüsüne ve erkeklere karşı verilecek mücadelenin birbirinden bağımsız bir biçimde sürdürüleceğini kabul etmek, demokratik hareketin başarıya ulaşması için gerekli güçlerden yoksun bırakmak ve dolayısıyla kadınlarla ilgili olan hiçbir sorunu çözememek anlamındadır. Bütün dünyada emperyalizmin güdümündeki kapitalist sistemin kadınlara sunduğu gerçek nedir? Yaşam pahalılığı, işsizlik, gençlerin geleceği için endişe, yarın korkusu, şiddet, tecavüz, taşlanma, horlanma, aşağılanma, dayak, her alanda eşitsizlik ve erkeğinin kendi yaşamı veya ölümü üzerinde karar verme hakkı, ezilme, sömürülme ve SAVAŞ.

1993'ün 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nü, ABD emperyalizminin saldırgan ulusçuluk hareketini kışkırtarak, Ortadoğu'dan Kafkaslar'a, Balkanlar'dan Somali'ye kadar halkları ve yok-

sul ülkeleri birbirine kırdırdığı, boğazlattığı savaş koşullarında karşılıyoruz.

SAVAŞ, insanın bedensel, zihinsel, ruhsal ve toplumsal bütünlüğüne bir saldırıdır. İnsan davranışlarının saldırganlık düzeyinde en olumsuz örneklerinin sergilendiği bir vahşet ortamıdır. Savaşlarda en çok etkilenen, zarar gören kitle ise kadınlardır. Tecavüz olayları bu saldırıların sadece bir yönüdür. Gazetelerde Bosna-Hersek'teki kadınların dramı sergilenirken, Sırp kadınlarının da baskı ve şiddet altında oldukları bir araştırmacı kadın yazar tarafından bütün dünyaya duyuruluyor. Kardeşlerimiz olan Kürt kadınları yüreklerinde evlat acıları, kaybolan eşleri, yakınları ve gelecek endişesi içinde ölüm oruçlarına yatıyorlar.

1993'ün 8 Mart'ında, kadın cinselliği yaşanan acıları anlatmak adına bir kez daha kullanılıyor. Kadınların mücadele için ayağa kalktığı bu şanlı direniş gününü gölgeleyen bir yaklaşımla geri adım atılıyor ve Bosna-Hersek'te yaşanan dram adına 8 Mart "yas günü" ilan ediliyor.

Emperyalizm, ezilen halkları köleleştirdiği gibi kadınları da eziyor ve köleleştiriyor. Yaşadığı gerçekliği kavrayan, özgürlüğün, eşitliğin özlemini duyan, bir başka biçimde yaşamak isteyen milyonlarca kadın, içinde bulundukları çıkmazdan kapitalist düzenin sorumlu olduğu bilincine varsa, gerekli değişimleri gerçekleştirme doğrultusunda büyük bir adım atardık.

Bu nedenle kadınlar her türlü gericiliğe, tekellerle uzlaşmaya, sahte umutlara karşı tavır alabilecek, seslerini yükseltebilecek örgütlerde yerlerini almalıdırlar. Örgütlü olmak kadına kimlik kazandırır. Savaşa, sömürüye karşı verilen mücadelede "gökyüzünün yarısını" omuzlayan kadınlar, yerlerini almalı, tarihte olduğu gibi önümüzü aydınlatan direniş örneklerini yaratmalıdırlar.

Kadınların toplumun özgür ve eşit bir bireyi olarak ancak sosyalizmde gerçek yerlerini alacaklarına ve kadınların katılmadığı bir sosyalizm mücadelesinin gerçekleşemeyeceğine inanıyorum.

- YAŞASIN 8 MART!

- YAŞASIN DÜNYA KADINLARININ DAYANIŞMASI VE MÜCADELESİ!

(*) *7 Mart 1993'de, Ankara Çankaya Belediyesi'nin öncülüğünde Yüksel Caddesi'nde, siyasi partilerin, sendika ve kadın kuruluşlarının katıldığı 8 Mart açıkhava toplantısı ve şenliğinde okunmuştur.*

KADINLAR GELİN!
SAVAŞSIZ SÖMÜRÜSÜZ BİR DÜNYA YARATALIM!

8 Mart 1857'de Amerika'nın New York kentinde, dokuma işçisi kadınların "8 Saatlik İş Günü", "Eşit İşe Eşik Ücret" gibi haklı istemlerle başlattıkları grev, fabrika işgali ve polisle çatışma boyutuna geldi. Bu şanlı direniş günü 100'ü aşkın kadın şehit oldu, ancak istemleri yerine getirildi.

1910'da Kopenhag'da toplanan 2. Sosyalist Kadınlar Kongresi'nde 8 Mart "Emekçi Kadınlar Günü" olarak ilan edildi. 1975 yılında o zamanki dünya konjonktürü doğrultusunda daha demokratik bir yapı içinde bulunan Birleşmiş Milletler 8 Mart'ı "Dünya Kadınlar Günü" ilan etti.

1993'ün 8 Mart'ını ABD'nin "'yeni dünya düzensizliği"nin milliyetçiliği kullanarak, Güney'in yoksul ülkelerini birbirine boğazlattığı koşullarda karşılıyoruz. Emperyalizm, Ortadoğu'dan Kafkaslara, Balkanlar'dan Somali'ye kadar halkları birbirine kırdırıyor. Savaşlardan en çok etkilenen, zarar gören kadınlardır. Tecavüz bu saldırıların sadece bir yönüdür. Bosna-Hersek'teki tecavüz olayları bu saldırganlık örneklerinden biridir. Kardeşimiz olan Kürt kadınlarının benzer saldırganlıklara uğradıkları gerçeğini de yaşıyoruz. Öldürülen iki Kürt kadınının çıplak bedenleri TV'de teşhir edilirken, gazetelerde de Bosna-Hersek'te tecavüze uğrayan kadınların boy boy fotoğraflarını görüyoruz. Kadın cinselliği, yaşanan acıları anlatmak adına bir kez daha kullanılıyor. "Laik Devlet"in Diyanet İşleri Başkanı, Bosnalı kadınların namusunun bekçiliğini üstlenerek, tecavüze uğrayan kadınların "kürtaj yaptırabileceklerini" müjdeliyor. Nevşehir Cezaevi'nde kadın tutuklulara zorla gebelik testi yapılıyor.

8 Mart'ın yas günü olarak anılması girişimini geri bir adım ve 8 Mart'ları gölgeleyen bir yaklaşım olarak değerlendiriyoruz. 8 Mart mirasına sahip çıkıyor ve 8 Mart'ları kadınların mücadele için ayağa kalktığı günler olarak kutlamayı sürdürceğimizi ve çarpıtılmasına izin vermeyeceğimizi tüm kamuoyuna duyuruyoruz.

Emperyalizmin zincirlerini kırmadan gerçek kurtuluş olanaksızdır. Kadınların, toplumun özgür ve eşit bir bireyi olarak ancak sosyalizmde yerini alacağına ve kadınların katılmadığı bir sosyalizm mücadelesinin gerçekleşemeyeceğine inanıyoruz.

* Yaşasın 8 Mart!
* Yaşasın Türk-Kürt Kadınlarının Kardeşliği!
* Yaşasın Dünya Kadınlarının Dayanışması Ve Mücadelesi!

Halkın Emek Partisi • İşçi Partisi • Sosyalist Birlik Partisi • Sosyalist Yeşiller

*REBECCA QUTIE CANCINO**
Çev.: Yıldırım Koç

KÜBA KADINI VE ONUN FEDERASYONU **

Küba Kadın Federasyonu Dış İlişkiler Bölümü'nde sekiz yıldır çalışıyorum. Bu ziyaretimin amacı, Türkiye'deki tüm kadınlarla bağlantı kurmaktır. Kübalı kadınların yaşamına ilişkin bazı bilgiler aktarmak, onları anlatmaktır. Küba Kadınları Federasyonu, devlete bağlı olmayan bir örgüttür. Bu örgüt 1960 yılında kurulmuştur. Bildiğiniz gibi 1959 yılında Küba'da devrimciler iktidara geldiler. Bu tarihte Küba'da çok farklı kadın örgütleri bulunuyordu. 1960 yılında bu örgütlerin tümü Küba Kadınları Federasyonu'nda biraraya geldiler. İlk kurulduğunda Federasyon'a bağlı yetmişbin üye vardı. Şimdi ise ülkenin dört bir tarafında üç milyon beş yüz bin dolayında üyemiz bulunuyor.

Kurulduğunun ilk yıllarında Federasyon'un üstlendiği ilk görevlerden biri okuma yazma öğretilmesiydi. 1959 yılından önce Kübalıların eğitim görecekleri okullar son derece yetersizdi. Bu nedenle 1959 öncesinde en iyi okullar özel okullardı. Örneğin özellikle kırsal kesimde o bölgelerde yaşayan insanlar için yeterli okul söz konusu değildi. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı da buna bağlı olarak çok yüksekti. Devrimci Hükümet'in önüne koyduğu ilk görevlerden biri herkes için parasız eğitim olanaklarının yaratılmasıydı.

Ülkede Küba Kadınları Federasyonu'nun diğer bir ilerici görevi ülkede yaygın olan fahişeliğin önlenmesiydi. 1959 öncesinde ülkede işsizlik oranı çok yüksekti. Bu tarihlerde bu büyük işsizlik dışında çok az sayıda var olan iş olanakları genellikle erkekler içindi. Erkekler arasında bile işsizlik yaygındı. Bu dönemde kadınların içinde bulundukları yaşam koşulları son derece zordu, iş bulamıyorlardı. Bulunan işler için yeterli özelliklere sahip değillerdi. Bu nedenle bazı kadınlar kaçınılmaz olarak fahişeliğe sürükleniyorlardı. Eskiden fahiş gücün % 9'unu kadınlar oluşturuyorlardı. Bugün ise fahiş gücün % 38,9'unu kadınlar oyuşturuyor.

Federasyon, kurulduğunun birinci yılında kadın çiftçiler okullarını da kurma işini üstlendi. Özellikle ülkenin çok uzak ve erişilemeyen bölgelerinde oturan kadınlar içindi bu okullar. Bu bölgelerde okullar yeterli olmadığından bu kadınlar kentlere getiriliyorlar ve kentlerde belli bir meslek edinmelerine de yardımcı olunuyordu. Bu insanlar kentlere getirildiklerinde yalnızca belirli meslekler kendilerine anlatılmakla kalmıyor, aynı zamanda sağlık ve beslenmeye ilişkin temel bilgiler de veriliyordu. Bu toplantılarda aynı zamanda kadınların toplumsa etkinnliklere katılması da teşvik ediliyor ve bunun gereği kendilerine anlatılıyordu. Şunu düşünün ki, bu innsanların bir bölümü kentlere getirilmeden önce elektriği bilmiyorlardı ve tuvalete bile gitmemişlerdi ve bu tür olanaklardan yoksundular. Bu tür kırsal bölgelerde yaşama koşulları o denli kötüydü ki birçok çocuk ishal nedeniyle ve diğer bazı başka hastalıklar nedeniyle ölüyordu. Suyu kaynatmak bu bölgelerde özellikle önemliydi. Bu insanlara suyu kaynatmanın bile sağlık açısından önemli olduğu anlatılıyor, bu temel konularda bilgiler veriliyordu.

Federasyon daha sonraki aşamasında da kadınların aytı yıllık eğitimi tamamlamalarını bir hedef olarak koydu. Hükümetin bu dönemde kırsal bölgelerde okul ve hastahane açmaya yönelik bazı politikaları sonrasında bu bölgelerde yaşayan halkın yaşam koşullarında ilerleme sağlandı. Bugün bütün bu gelişmeler sonrasında kadınlar ülkemizdeki teknik gücün % 53'ünü oluşturuyorlar.

Üniversitelerde belirli dallarda ise kadınlar çoğunluğu oluşturuyorlar. Örneğin, tıp fakültelerinde, hukuk fakültesinde, bazı mühendislik dallarında (kimya, mimarlık gibi) kadınlar çoğunlukta. Geçmişte geleneksel olarak kadınların önemli yer tutmadığı dalarda da kadınlar günümüzde ciddi bir orana ulaşmış durumdalar. Örneğin, 1989 yılında üniversitlerden mezun olanların % 41.3'ünü kadınlar oluşturuyordu. Değişik üniversitlerde ise mezunları arasında kadınların oranı % 52,4'e kadar çıkıyordu. Bu gelişim süreci içinde kadınlar için sağlık programları da dahil belirli faaliyetler gerçekleştirildi. Beş yıl kadar önce de rahim ağzı kanseri konusunda bir program başlattık. Bu programa göre, 20 yaşın üstünde olup evlenmiş veya evlenmeden cinnsel ilişkiye girmiş kadınların iki yılda bir bu testten geçmeleri zorunluluğu getirildi. Bunun dışında bu programı ele alarak çocuk aldırma ve aile planlamasına ilişkin bir program daha başlattık. Bütün bu hizmetler belirli bir bedel karşılığı olmadan parasız olarak karşılanmaktadır. Bizim kadın sağlığı konusunda önemli bir programımız da kadın ve çocuk sağlığına ilişkindir. Her sokakta Federasyonumuza bağlı insanlar, hamile kadınların ayda en az bir kere doktora gitmesi gerektiğini insanlara anlattılar. Geçmişte kadınlar arasında ölüm oranı yüksekti. Bebek ölüm oranları da çok

yüksekti. Bugün Küba binde 10.6 oranıyla dünyada en az bebek ölümüne sahip ülkelerden biridir. Analık durumunda ölüm de yüzbinde 26'ya düşürülmüştür. Toplumda sağlık koşullarının geliştirilmesi açısından ve doğumda yaşam beklentisinin artırılması açısından bu programlar son derece önemlidir. Bugün Küba'da doğumda yaşam beklentisi kadınlar için 75 yıldır. Bunu Latin Amerika'daki ülkelerde ve genel olarak üçüncü dünya ülkelerindeki yaşam beklentisi ile karşılaştırdığımızda olağanüstü yüksek bir yaşam.

Eğitime ilişkin programlarımız da Eğitim Bakanlığı ile çok yakın bir ilişki içinde yürütülmektedir. Çünkü Eğitim Bakanlığı'nın toplumda kadın ve erkek eşitliğini sağlamada önemli katkılarının olduğuna inanıyoruz. Bu nedenle Eğitim Bakanlığı içinde kadınlar ve ailelerle ilgili özel bir birim bulunmaktadır. Bu birimde uzmanlar, toplumda eşitlik anlayışını okullara, işyerlerine ve ailelere yaymaya çalışmaktadırlar. 1975 yılında bir Aile Yasası kabul edildi. Bu yasa, aile bireylerinin tümünün eşit sorumluluklara ve eşit haklara sahip olduklarını belirtiyor. Bu yasaya göre, boşanma durumunda evlilik sonrasında edinilen mal-mülkün boşanan çiftler arasında eşit olarak paylaşılması anlayışı ve hükmü getirildi. Çocukların bakımından sorumlu olan aile bireyi ise (ebeveyn) ek bir para hakkına sahip bulunuyor. Eğer ailede çocukların bakımında böyle bir boşanma durumunda kadınlar sorumlu tutuluyorsa kadınlara belirli ayrıcalıklar ve kolaylıklar sağlanmaktadır ve kadın kolayca evinden çok uzak bir yere çalışmak için götürülememektedir.

Federasyon olarak kitle iletişim araçlarıyla da ilişki içindeyiz ve onlarla birlikte çalışıyoruz. Televizyon içinde kadınlara ilişkin ölçütler konusunda çalışma yapan bir gruba sahibiz. Film yapımcıları için de aynı ilişki söz konusudur. Biz onlara ne yazacakları ve nasıl film yapacaklarını söylemiyoruz. Ancak kadınların nasıl temsil edilmeleri ve kadınların sorunlarına ilişkin bizim görüşlerimizi aktarmakla yetiniyoruz. Biz kadını sadece Federasyon için değil, toplumun tümü için öncelikli yere sahip olması gereken bir varlık olarak kabul ediyoruz. Bunların ötesinde size Federasyon'un yapısına ilişkin bazı bilgiler aktarmak istiyorum.

Örgütümüzün taban örgütlenmeleri, kadınların yaşadıkları mahallelerdedir, bölgelerdedir. Örneğin, bir caddede 60 kadın yaşıyorsa bunlar bir taban örgütlenmesi meydana getirirler. Ondört yaşından büyük olan bayanlar bu örgütlenmenin içinde yer alırlar. Bu örgütlenmenin üstünde, belediye örgütünde bir ikinci üst örgütlenme vardır. Belirli bir belediye sınırı içinde oluşturulmuş olan yaklaşık 60'ar kişilik gruplar arasında bağlantıyı ve koordinasyonu sağlama görevi bu belediye örgütündeki büroya aktarılmıştır. Bu belideye ölçeğinde örgütlenme içinde kadına ve aileye rehberlik edecek bir alt birim de vardır. Kadınlar, bu belediye örgütlenmesinde gerçekleştirilmiş olan danışma, rehberlik bürosunda çeşitli konularda öneriler, yardımlar alabilirler. Bu birimler aynı zamanda kadınlara çeşitli alanlarda eğitim de sağlar. Şu anda sizin de bildiğiniz gibi, Küba'da, örneğin ilaçlar konusunda, hammadde için belirli sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu nedenle kadınlara verilen kurslardan biri yabani otların özellikleri konusundadır. Dikiş konusunda da kurslar vardır. Bu belediye ölçeğindeki örgütlenmenin üstünde il örgütlenmesi, il bürosu vardır. Küba'da 14 ilimiz bulunmaktadır. Buna bağlı olarak da her ilde bir büromuz söz konusudur. Her il bürosu kendi ilinin sınırları içindeki belediye büroları ile belediye düzeyindeki örgütlenmelerle uğraşır. Bunlar arasında eşgüdüm sağlar. Bunun ötesinde bir ulusal ölçekte genel merkezimiz vardır. Bu ulusal düzeyde bir yönetim grubuna sahiptir. Ulusal düzeyde faaliyet gösterir. Değişik sektörlerdeki kadınların temsil edilmesiyle sağlanan bu ulusal konseyde, öğrenciler, çiftçiler, sanatçılar, işçiler vardır. Bunun ötesinde 5 yılda bir toplanan genel kurulumuz vardır. Ancak her iki yılda bir, taban örgütlenmesinde, belediye düzeyindeki örgütlenmede ve il düzeyindeki örgütlenmede delegeler seçilir. Ancak ulusal düzeydeki kongreye gidecek delgeler beş yılda bir yapılan seçimlerle belirlenir. Bir genel sekreter vardır. Bir örgütleyici vardır. Sağlık ve eğitim gibi konularla ilgili sorumlu birer kişi vardır. Bir de ideolojik cephe söz konusudur. Yalnız ulusal düzeydeki örgütlenmede dış ilişkiler konusunda bir birim de söz konusudur.

Sorular-Yanıtlar

- Küba'da halkın % 74'ü kentsel bölgelerde yaşar. Federasyonumuza üye olan yaklaşık 3,5 milyon kadın, örgüte üye olabilecek konumda olan kadınların % 85'ini oluşturuyor. Kırsal bölgelerde bir çiftçiler birliği var. Kırsal bölgelerdeki kadınlar sadece bizim Federasyonda da çalışıyorlar ve onlar arasında kadın üye oranı oldukça yüksek. Kırsal bölgelerdeki kadınlar belirli ayrıcalıklara sahip oldukları için, kısal bölgelerdeki kadınların bu örgütlere duyduğu ilgi, kentsel bölgelerdeki kadınların duyduğu ilgiden daha fazla.

Soru - *Aile içinde şiddet olayı nasıl yaşanıyor? Aile içi şiddete nasıl bakıyorlar? Kadın hep aile içinde oldu.*

Kadın olmayı sorguluyor mu? Kadın olmaktan ne anlıyor?

Yanıt - Federasyon kadının aile içindeki sorunlarıyla da ilgileniyor. Biz faaliyetlerimizi başından beri kadının toplumda izole olmuş bir yaşam sürmedğini aile içinde ve toplum içinde bir insan olduğunu kabul ederek çalışmalarımıza başladık. Bazı ülkelerde ırza geçme ve dövülme gibi olaylar önemli bir sorundur. Ancak bu iki sorun Küba'da bir sorun değildir. Küba'da kadınların kazandığı ekonomik bağımsızlık konusunda bazı araştırmalar yaptık. Kadınlar eşlerinden memnun olmadıklarında boşanıyorlar. Bu da Küba'da boşanma oranının yüksek olmasının nedeni. Evlenmelerin % 43'ü boşanmayla sonuçlanıyor. Bu oran konusunda mutlu değiliz, bir kurum olarak biz ailenin sürmesi gerektiğine inanıyoruz. Ancak ailede mutlu olmadığımızda, aile bireylerinin tümü bu mutsuzluktan etkileniyor. Bu koşullarda sürekli olarak sorunları yaşamak yerine boşanmak daha iyi bir çözüm olabiliyor. Bu boşanma oranlarının çok yüksek olmasının bir nedeni de kadınların yasaların kendilerini koruduğunu bilerek kendilerine güven duymalarıdır. Bazı ülkelerde boşanma konusunda çok sıkıntı yaşandığı için kadınlar boşanma yoluna başvurmuyor. Örneğin mülkiyet hakları, çocukların bakımlarına ilişkin kaynaklar ve boşanabilmek için belirli bir süre bekleme zorunluluğu gibi uygulamalar kadınların boşanmalarını zorlaştırıyor. Dövme olayının Küba kültürüne da yübüncı olduğunu düşünüyorum. Küba'da şövenizm artık koruyuculuğa dayak içeriklidir. Erkekler arasında söylenen bir söz var: "Bir kadın döven erkek, erkek değildir". Küba halkının yaşamasında birbirleriyle sürekli iletişim içinde olma ve sürekli dayanışma da belki bu ilişkiyi etkilemektedir. Aynı zamanda dövme olaylarının engellenmesinde insanlar arasındaki gelişim, iletişim ve yardımlaşma da bu oranı düşürmüş olabilir. Ancak bu mükemmel bir toplum değil doğal olarak. Bazı durumlarda bu sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu çok yaygın bir sorun değil.

* * *

- İlk yıllarda hükümetten mali yardım aldık. Yaklaşık 20 yıl önce faaliyetlerimizi kendi olanaklarımızla finanse etmeye başladık. Bir dergi satmaya başladık ve bu dergiyi satıyoruz. Üyelerimiz ayda 25 sentlik bir aidat öderler. Elbise satan dükkanlarımız vardır. Bir dü küçük bir otelimiz var. Yabancı ülkelerden gelen delegasyonlar bu otelde kalırlar. Bu kişilerin geldiklerinde yaptıkları harcamalarla da bir miktar döviz elde ederiz. Örneğingeleneksel Küba elbiselerinin satıldığı iki tane dükkanımız vardır. Bu dükkanlardan biri yalnızca döviz karşılığı satış yapar. Diğeri ise Küba parasıyla satış yapar. Hükümetle ilişkiler açısından bakıldığında çalışmalarımızın başından beri hükümetten çok iyi bir destek sağladık. Bakanlarla ve diğer devlet kuruluşlarıyla çok iyi bir diyaloğumuz vardır. Örneğin Çalışma Bakanlığı Yönetim Konseyi'nde Federasyonumuzu temsil eden bir kadın bulunmaktadır. Ayrıca sendikaları temsil eden bir kişi de bu Yönetim Konseyi'nde yer almaktadır. Geçmişte Federasyonumuz iş yasasının bazı maddelerine karşı çıkıyordu. Çünkü bu iş yasasında bazı maddelere göre kadınların belirli işlerde çalışması yasaklanmıştı. Çalışma Bakanlığı ile görüştük, bu yasakların iş yasasından çıkarılması gerektiğini kendilerine anlattık. Eğer bir kadın çeşitli işleri yapma gücüne sahipse, onun bu işlerde çalışmasını yasaklayıcı bir yasa hükmü bulunmamalıdır. Bazı kurumlarda 1.80 boyunda bir kadın ve yetmişüç kiloya yakın bir kadın varken diğer tarafta bir erkek bundan çok daha zayıf ve kısa boylu olabilir ve bu kadın diğer erkeğe göre çok daha güçlüdür ve kadın olmasına karşın belirli işleri çok daha iyi yapabilir. Örneğin şeker kamışlarının kesilmesi işinde birçok kadın vardır ki, şeker kamışı hasadında çalışabilsin. Ancak kadınların şeker kamışı hasadında çalışmaları yasaklanmıştı. İş yasasındaki bu yasaklamaya karşın birçok çiftçi hanımı, çiftçi kadın bu kesim işinde fiilen çalışıyordu. Ancak iş yasasında kadınların belirli dönemlerde çalışmalarına ilişkin yasaklar da vardır. Örneğin kadın hamileyse ve hamileliği döneminde tehlikeli bir iş yapıyorsa başka bir işe aktarılmaktadır. Ücretinde bir düşüklük olmamakta aynı ücreti almaktadır. Bebeğin doğmasından sonra ise, bir daha çocuk yapmak istemeyen kadınlar ise tekrar işlerini istedikleri gibi değiştirebilmektedirler. Buna bağlı olarak da yaptığımız görüşmeler sonucunda iş yasasında belirli işlerde kadınların çalışmalarını yasaklayan hükümler bu görüşmeler sonucunda kaldırıldı. Geçmişte çocuklar hasta olduğunda ve hastaneye yatırılarak tedavi edildiklerinde çocukların yanlarında yalnız kadınların, annelerinin kalmalarına izin veriliyordu. 1985 yılında yaptığımız Kongre'de kadınlar bu konuda şikayetlerini bildirdiler. Teknik iş gücünün % 53'ünün kadınlardan oluştuğunu düşünürseniz bu gerçekten ciddi bir sorundur. Bu insanlar. kadın teknik elemanlar işlerinde son derece büyük sorumluluklu görevler üstlenmektedirler. Ancak, bu bayan teknik elemanın çocuğu hasta olur, hastanede yatarsa işinden uzak kalıp, yürürlükteki yasaya göre çocuğunun bakımını üstlenmek zorunda kalıyordu. 1985 yılında yaptığımız Kongre'de aldığımız kararlardan biri ka-

dınların bu şekilde işlerinden uzak kalmalarına yol açan düzenleme konusunda yetkililerle görüşme yapılmasıydı. Federasyon olarak bunun bir yasaya dayanıp dayanmadığını tartışmak gerekiyordu ve sonunda anlaşıldı ki bu düzenleme hiçbir yasaya, tüzüğe yönetmeliğe dayanmıyor, tamamıyla bir alışkanlıktır. Bu görüşmelerden sonra çocuk hastaneye yattığında bakım için anne de, baba da onunn hastanede bakımından sorumlu olabilmektedir.

Aynı sorun Eğitim Bakanlığı ile ilgili olarak da ortaya çıktı. Yaptığımız araştırmalar sonucunda ders kitaplarında kadın yazarların çok az olduğunu gördük. Çok az kadın yazarın ders kitabının basıldığını gördük. Aynı şekilde çeşitli yerlerdeki kitaplarda ve başka yerlerdeki resimlerin basımını gündeme getirdik. Bu resimlerde tipik olarak verilen imaj kadının ev işi yaptığı, erkeğin de fabrikada çalıştığı, başka işler yaptığı biçimindeydi. Bu konuyu gündeme getirdik. Bu konudaki alışkanlıklarımızı değiştirmek gündeme geldiğinde, Federasyon'a bağlı araştırmacılar ile Eğitim Bakanlığı'ndaki araştırmacılar ortak çalışma yaptılar ve geçmişten kalan bu anlayışlara, yapılara ilişkin anlayışları değiştirmeye çalıştılar. Pedagoglar bundan sonra ders kitaplarında kadın-erkek eşitliğine daha özen göstermeye ve bunu daha ön plana çıkartmaya karar verdiler. Örneğin bizim yasama organımızda toplam üyelerin % 34'ü kadınlardan oluşur. Ulusal Meclis'teki değişik daimi nitelikte komisyonlar vardır. Bu daimi komisyonlardaki komitelerden biri kadınların eşitliği ve çocukların eşitliği konularında sürekli olarak çalışmaktadırlar. Ulusal düzeyde devlet organları içinde oluşturulan bu kadınların eşitliği komisyonunun komita başkanı Federasyon başkanıdır. Bu komisyonlar yasa önerileri hazırlayabilirler, yasa değişiklikleri önerileri koyabilirler. Kadınlara ve çocuklara ilişkin çeşitli konularda araştırma talebinde bulunabilirler.

* * *

- 1960 yılında çok farklı kadın örgütleri vardı. Bunlar, Küba Kadınlar Federasyonu içinde birleştiler ve kendilerini fesh ettiler. Bugün Federasyon değişik sektörlerden kadınları biraraya getiriyor. Ancak tek bir örgüttür. Değişik sektörlerden kadınlar ulusal düzeydeki üç örgütlenmede, ev hanımları, öğrenciler, işçiler yer alıyorlar. Biz feminist bir örgüt değiliz. Biz feminizmin türdeş bir eğilim olmadığını düşünüyoruz. Ayrıca şunu da belirtmek gerekiyor ki, biz feministlerin amaçlarının bir bölümüne Küba'da zaten ulaştık.

Doğrusunu söylemek gerekirse, bizim Federasyonumuz feminist bir kurama dayanılarak kurulmamıştı. 1960'lı yıllarda Küba'da önemli değişiklikler olurken, feminizm yeniden doğma süreci içindeydi. 1965 yılında kürtaj olayı gündeme geldi, parasız olarak. Bunun gündeme gelmesinin iki nedeni vardı. Bunlardan biri anneler arasında ölüm oranının düşürülmesiydi. Gizli kürtaj o dönemde yaygındı ve ancak bunu parasız ve serbest kılarak ölüm oranını düşürmek mümkün olabilirdi. 1959 yılı ile 1965 yılı arasında ancak özel kuruluşlarda çok özel birimlerde kürtaj olayına izin veriliyordu ve parasız değildi. 1959-65 arasında bu nedenle parası olmayanlar kürtaja başvurmak istediklerinde, ölümlere sebep olan bazı yollara başvurmak zorunda kalıyorlardı. Bu yıllardaki tartışmalar sırasında Federasyon, sorunun çözümü için kürtajın parasız yapılması gerektiğini savundu. Hükümet de özellikle hamileler arasındaki ölüm oranının düşürülmesi açısından bu yolu kabullendi ve 1965 yılında değişiklik sağlandı. Biz erkeklerle savaşmıyoruz. Feministlerin tümü de erkeklere karşı olduklarını söylemiyor. Sadece radikal feministler erkeklere karşı düşmanca tavır içindeler. Sosyalist feministler, Marksist feministler gibi daha farklı yaklaşım içinde olanlar var. Bunlarla çok iyi ilişkiler içindeyiz. Kuramları ile tam bir uyum anlayışı içinde olmalarına karşın, radikal feministlerle de diyalog içindeyiz. Küba'da, bir Küba kadını felsefesi yarattığımızı söyleyebiliriz. Tabii bu başka ülkelerin deneyimlerini, mücadelelerini de gözönüe alan bir yaklaşımdır, felsefedir. Bazen başka ülkelerle karşılaştırmalı araştırmalar yapıyoruz. Ancak gerçekten söylemek gerekirse, biz kendimizi feminist olarak sınıflandırmıyoruz.

* * *

- Latin Amerika'daki farklı kadın örgütleriyle ilişkilerimiz var. Yerli kadınlar, çiftçi kadınlar, feminist gruplar, çeşitli partilerdeki kadın grupları... Afrika için de aynı şeyi söz konusu, Asya ülkeleri için de. Almanya, İtalya ve İspanya gibi Avrupa ülkeleriyle de aynı şekilde. Avrupa ülkelerinin büyük bir çoğunluğu ile bu tür ilişkilerimiz var. ABD'de belirli kadın gruplarıyla ilişkilerimiz var. Kanada'da da. Karaip bölgelerindeki ülkelerde de. Dünyada yaklaşık 2000 kadın örgütü ile ilişkilerimiz söz konusu. Bu örgütlerle bazı işbirliği projelerimiz var. Aklıma ilk gelenlerden biri, güneş enerjisine ilişkin bir proje. Almanya'daki Yeşiller Partisi kadın hareketi ile destek ilişkisi içindedir bu proje. Portoriko, Dominik Cumhuriyeti ile Breziyla ve Küba arasında karşılaştırmalı bir araştırma yapıyoruz. Kanada'da da bu gruba dahil. Kadınların eğitimi ve kadınlar arasındaki işsizlik konusunda bu beş ülke arasında karşılaştırmalı bir çalışma yapıyoruz. Birleşmiş Milletler'in kadın-

lar koluyla da ilişkilerimiz var. Örneğin kadın giyim eşyalarının satımına ilişkin dükkanın yaratılmasında Birleşmiş Milletler Kadın Fonu'ndan yardım sağlandı. Kadınların yasal haklarına ilişkin Birleşmiş Milletler komisyonuna da katılıyoruz. Latin Amerika ülkeleriyle bölgesel projelerimiz de oluyor. Eğitim, sağlık, kitle iletişim araçları ve kadınlara iş olanakları yaratılması konusunda Birleşmiş Milletler kadınlar on yılı ilan etmişti ve bu konuda 1985 yılında sona erdiğinde bir strateji belirlenmişti. Bu stratejiye uygun olarak bu çalışmalar yapıldı.

Kadınlara karşı ayrımcılığın sona erdirilmesine ilişkin uluslararası sözleşmeyi imzalamış olan ülkeler vardı. Bu uluslararası belgeyi imzalamaşı olana ülkeler 2000 yılına kadar belirli stratejiler doğrultusunda ülkelerinde adım atmaları gerekiyordu. Bu konuda seminerler yaptık. Küba kadınlarının bu konularda ne tür bir gelişim içinde olduklarını tespit etmek için bölgesel bir seminer düzenledik. Hangi aşamalarda başarılar elde ettik, başaramadığımız konular nelerdir? Ele alınan konuların bu uluslararası belgede yer alan Birleşmiş Milletler'e sunulan tavsiye kararlarının ne ölçüde yerine getirildiğinin tespitini yaptık. Federasyonumuz Kadınların Uluslararası Demokratik Federasyonu'na da üyedir. Bu 1945 yılında kurulmuş uluslararası bir kadın örgütüdür. Dünyada çok sayıda üye örgüte sahiptir bu kuruluş. Biz Karaipler Bölgesi Birliği'nin de ülesiyiz. Karaipler bölgesinde kurulan Feminist Araştırma ve Eylem Birliği'nin de üyesiyiz.

* * *

- 1980'li yıllarda Küba'da iyi bir yaşam standardı vardı. Bu iyi yaşam standardında Avrupa'nın eski sosyalist ülkeleriyle iyi ilişkiler içinde olmamız son derece önemliydi. Dış ticaretimizin % 85'i bu ülkelerle gerçekleştiriliyordu. Bu uluslararası ticaret de eşitliğe dayalı bir ticaretti. Bu ilişki geçmişte Küba ekonomis içinde gelişmesine olanak tanınmamış olan çeşitli sektörlerin de gelişmesine olanak sağladı. Bu sayede 1961 yılında ABD'nin başlattığı ambargo ve abluka önemli ölçüde etkili olmadı, hissettirmedi kendini. Ancak bir gecede herşey değişti. Şimdi Küba ürünlerini satabilmek için uluslararası piyasaya çıkmak zorunda, yeni alıcılar bulmak zorunda, yeni görüşmelere başlamak zorunda. Bu da özellikle hammaddelerle ilgili olarak önemli sorunlar ortaya çıkardı. Sabun, deterjanlar konusunda hammadde sorunları var. 1990 yılında halkın bu tür ürünleri elde edebilmesi ciddi zorluklarla gerçekleşebiliyordu. Hükümetin bu hammaddeleri satın almaya parasal olanaklarının bulunduğu durumda bile Amerikan ablukası nedeniyle bazı ülkeler bu maddeleri satmaya çekiniyordu. Bu anlamda, ailelerde yaşam doğrudan etkilendi. Bu durumda hükümet, yaşadığı bunalımla başedebilmek için bazı önlemlere başvurdu. Geçmişte karne ile dağıtılmayan birçok mal vardı. Şimri bunlar karne ile dağıtılıyor. Bunun amacı da toplumdaki her kişinin uygun bir beslenme olanağına sahip olmasını sağlamaktı. Örneğin, bugün süt sadece 0-7 yaş arasındaki çocuklar içindir. Hergün bu yaş grubundaki her çocuğa bir litre süt ölçüsü yapılır. Ülser, diyabet gibi rahatsızlıkları olan kişiler için de süt verilir. Bunların yanında ek bazı gıdalar sağlanır. Ülke dışından pamuk gibi bazı hammaddeler getirerek faaliyette bulunan bazı fabrikaların, hammadde yetersizliği nedeniyle kapanmış olmasının yol açtığı bazı sorunlar da söz konusudur. Bunların Küba'da çok güzel bir altyapıları vardır. Bu nedenle hükümet ülke dışında bir ortak yatırım yapabileceği şirketler aramaktadır. Kübalının kendi gıda ihtiyacını kendi ülkesinde yaratabilmesi amacıyla gıda programı yaratılmıştır. Turizm önemli bir gelir kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Biyo teknolojisinde de Küba önemli bir gelişim sağlamıştır. Hepatit B'ye karşı aşıyı da keşfetmiştir. Küba ve birçok ülkede bu Hepatit B'ye karşı aşı satılmaktadır Küba tarafından. Menenjite karşı da bir aşı keşfedilmiştir. Küba'dan bunu satın alma konusunda ilgi gösteren pek çok ülke bulunmaktadır. Küba'da öyle bazı cerrahi operasyonlar yapılmaktadır ki, başka ülkelerde bunlar olmamakta, bulunmamaktadır. Bu da belli bir gelir kaynağı olarak düşünülebilir. Organ nakli, özellikle gözle ilgili retinaya ilişkin organ nakli...

* * *

- Üye sayısı 70 bindi, 3,5 milyona çıktı. Üye olabilecek kitlenin % 85'i üye, % 60'ı aktif.

* * *

- Federasyon belirli bir mahalle içinde çeşitli etkinlikler gerçekleştiriyor. Örneğin, kolektif dönüşümlü çalışmalar düzenliyor. 8 Mart Uluslararası Kadın Günü'nde gönüllü bir parti düzenliyorlar ve çevredeki insanların bu partiye, şenliğe katılmaya davet ediyorlar. Aynı günde sendikalarda, işyerlerinde ve başka merkezlerde de şenlikler düzenliyorlar. Sendikalarda aynı zamanda kadın haklarıyla ilgili bir görevli de bulunmaktadır. ■

** Küba Kadınları Federasyonu Dış İlişkiler Temsilcisi*
*** 21 Ekim 1992 günü SBP Genel Merkezi'nde verilen konferansın tam metnidir.*

HÜSEYİN HASANÇEBİ

RUSYA'DA OLAN VE OLACAK OLAN

Rusya'da olup biten gelişmeler dünyanın ilgisini çekiyor, değişik yorumların konusu oluyor. Yanmış, hatta külleri bile sinmiş bu ülkeden volkanik gürültüler geliyor. Tarihinde hiçbir zaman yaşamadığı "parlamenter düzeni" kurmaya çalışan bir ülkede ortaya çıkan ve olağan görülmesi gereken kimi çelişkiler ve sürtüşmeler, olağandışı çağrışımlara neden oluyor.

Devlet Başkanı Yeltsin ile Kongre arasındaki yetki savaşını çoğu yorumcu 1917 Şubat Devrimi'ni izleyen günlerdeki "ikili iktidar" olgusuna benzetti. Acaba arkasından Ekim mi gelecek diye soranlar bile oldu. Başka bir ülke söz konusu olsaydı, salt politik süreçlere bakarak böyle kapsamlı yorumlar yapmak kimsenin aklına gelmezdi. İşte İtalya. Siyasal sistem neredeyse çökmüş durumda ama kimsenin devrimden filan korktuğu yok.

Rusya hakkındaki yorumların kayda değer bir başka özelliği de "korkuyla" yüklü olmalarıdır. Aynı ülkede çağın başında benzeri süreçler -eğer benzeri ise elbet- insanlığın bin yıllık özlem ve umutlarını havalandırıyordu. Aynı ülkedeki bugünkü benzeri politik gelişmeler -eğer benzeri gelişmeler ise- korkuyu havalandırıyor.

Rusya'daki politik gelişmelerden korkanların büsbütün haksız oldukları da söylenemez. Çünkü söz konusu olan Rusya'dır; başka bir ülke değil. Ruslar "zorunlu olanı" değil, "düşündüğünü ve istediğini" yapan bir felsefi düşünce ve siyasal pratik birikimini temsil etmektedirler. Ekim Devrimi'ne başladıkları zamanlarda da kendilerine, "sizde şartları yok, hiç başlamayın" diyen akademik Marksizmin pirlerini dinlememiş, sonu belirsiz bir maceraya atılmaktan çekinmemişlerdi. Bugün de "zorunlu olanı" değil, "istediklerini" yapmaya çalışıyorlar. Sonu gene macera!

Bir başka ülkede "olağan" görünen bir politik dalgalanmanın Rusya söz konusu olunca dünyanın yüreğini ağzına getirmesi bir başka nedenden ötürü olağandır. Rusya, bugün yaşamakta bulunduğu tüm politik, ekonomik ve kültürel gelişmeleri yetmiş yıllık deneyimin ürünü özel bir toplumsal zemin üzerinde yaşamaktadır. Ha deyince kapitalizmden kurtulmanın mümkün olmadığı kuramsal olarak nasıl doğruysa, sosyalizmden de ha denip kurtulmanın kolay olmadığı, en az o kadar doğru olmalıdır.

Rusya'daki siyasal gelişmelerin içinde yer alan güçlerin ve içine girdikleri çatışmaların geçmişle, özellikle de 1917'nin konularıyla bir ilgisi bulunmamaktadır. Yeltsin neyin temsilcisidir; Kongre'de kanatlar hangi amaçların peşindedir ve hangi tabana oturmaktadır, bunların net yanıtları yoktur ve daha uzun bir süre de olmayacaktır. Rusya'nın gerçek yaşamda sürdürdüğü kavganın ve bunun siyasete yansımalarının özünde yatan şeyin sosyalizm tercihi ile kapitalizm tercihi arasındaki çelişki olduğu da söylenemez. O halde burda veya dünyanın başka bir yerinde kendi ideolojik tercihine uygun bir profili bugünkü Rusya'nın yaşamından bulup çıkarmaya çalışmak son derece yanıltıcıdır. Çünkü Rusya henüz dünyanın kendi kendine sorduğu mütevazi soruları dahi kendisine sormaya zaman bulamadan bir kaosun içine sürüklenmiştir.

Batı'nın Rusya'dan beklediği öncelikle "demokrasi sorunlarına" yanıt bulması biçimindedir. Bunu da güya gene Batı'nın gözünde Yeltsin ve arkasındaki "piyasacı güçler" temsil etmektedirler. Oysa Yeltsin eski komünist yönetim içindeyken, o günkü kavramlar düzeyinde bile demokrasiden en uzak eğilimlerin temsilcisiydi. Yeltsin bu özelliğini pekiştirerek sürdürmektedir. "Demokrasi gibi bir şeyden" bugün Rusya'da rahatsız olan kesimlerin temsilcisidir Yeltsin.

O zaman şu yanlışın üstünden atlamamak gerekir: Batı'nın Rusya'dan beklediği demokrasi değildir ve Yeltsin'i demokrasiyi temsil ettiği için tutmamaktadır. Batı'nın Yeltsin'de arayıp bulduğu şey, sosyalizmin cesedini bir an önce ortadan kaldırmak için çok gerekli ve zorunlu bir diktatörlüktür. Zaten bugün Rusya'nın so-

runu da demokrasi kurmak değildir. Tam tersine, kapitalizme götürecek diktatörlüğü bir an önce gerçekleştirmektir.

Rusya'da bugün demokrasinin temsilcileri aranacaksa, olduğu kadarıyla bunlar, salt kapitalizme doğru gidişatın pervasızlığına, insansızlığına ve hızına itiraz edenlerdir. Kongre'de ağırlıkta olan ve "komünizme geri dönmek isteyenler" olarak nitelenen bu kesimlerin komünizmi de, demokrasiyi de temsil etmedikleri, ancak Batı'nın Rusya için vahşi niyetlerine karşı yeni bir kimlik ve kişilik arayışını temsil ettikleri görülmektedir.

Bugünün Rusya'sında şunlar kapitalizmi, şunlar demokrasiyi, şunlar da "orta yolculuk" olarak sosyal demokrasiyi savunuyor demek mümkün olmadığına ve siyasal yaşama da nitelikleri ve programları belirsiz bu unsurlar egemen olduklarına göre, Rusya'yı yakınen tanımak ve kavramak için, günlük politikanın ötesine geçen akıl yürütme biçimlerine gereksinim vardır.

Bir kere, siyaset bir yana doğru, halk bir yana doğru gitmektedir. 1917'de hiç değilse halkın gittiği yöne doğru yürüyen bir siyaset vardı ve Rusya, bilerek veya bilmeyerek kendisini, kendisiyle birlikte aynı yöne giden siyaset olarak ifade ediyordu. Sonra 1917'de "temiz" bir siyaset vardı. Bolşevikler açlığın, zulmün ve çürümüşlüğün sorumlusu değillerdi. Ya Rusya'nın bugünkü siyasetinin tüm unsurları? Bunlar Bolşeviklerin, ara yerde bir deformasyon kuşağı yer almak üzere, reddi miras eylemiş üçüncü kuşaktan torunları oluyorlar. Ama "borçları" var ve borçlu mirasçıların mirası reddetmeye hakları yoktur. Ha Yeltsin olmuş, ha Hasbulatov; bunlar Rusya'nın ve Rusya ile birlikte insanlığın özgürlük umutlarını söndürmüş, böylelikle Marksizme gölge düşürmüş bir oyunun boşlukta gezinen replikleridir.

Rusya nerdedir?

Rusya yerli yerinde, bir çağın yorgunudur. Rusya'ya kapitalizmi sevdirmek, dolayısıyla Yeltsin'i ve bugünkü siyaset kuşağını sevdirmek olanaksızdır. Kendi kaderini tayin etmesine bu ölçüde karşı çıkılmış başka bir ülke olmamıştır. Rusya biliyor ki bugünkü dramı, aradığı ütopya yüzünden değildir. Vurgunu kendi dışındaki kapitalizmden yemiştir. Kendi içindeki "kapitalizmi" de yenemediği için bağışıklık sistemi çökmüştür. Hastalığın çok ağır seyredeceği bilinmekte, ama nasıl biteceği bilinmemektedir.

Rusya'ya Kremlin içinde ve civarında cereyan eden siyasetten bakacak olursak gördüğümüz şey gerçeğin sureti değildir. Batı'nın yedi iri kapitalist ülkesinin tutumuna ayarlı bir devlet ve hükümet politikası yürürlüktedir. Yürürlükteki bu politika Rusya'yı ne prekapitalizme, ne de kapitalizme götürecektir. Zaten amaç da bu değildir, çünkü Rusya'nın istemekle kapitalizme döndürülemeyeceğini en iyi bilecek durumda olan, gene kapitalistlerin kendileridir. Kapitalizm hiçbir ülkeyi "kapitalizme götüreceğim" diyerek bugüne kadar kapitalizme götürmüş değildir. Sadece sömürmek istemiş ve bunun gereğini yapmıştır. Sonuç olarak ortaya kapitalizm çıkmışsa çıkmış, çıkmamışsa çıkmamıştır. Ayrıca Rusya'daki gibi - diyelim sosyalist- bir rejimin hem olduğu gibi kalması, hem de dışardan kapitalist (emperyalizm de denebilir!) sömürüye boydan boya maruz kalması mümkün olamaz diye bir kuram yoktur. Göreceğiz, olacak ve Rusya kapitalizme geçmek istedikçe geçemeden kalacak, belki ilk örneğini onda göreceğimiz ara yozlaşma biçimlerine doğru açılacak. Kısaca Rusya, elini değil kolunu da kaptırsa, hayalini gördüğü kapitalizme ulaşamayacak.

Sorunu Rusya'nın başında fakat dışında bulunan bugünkü siyasetin neden çözemeyeceğine az sonra dönmek üzere, bu siyasetin neden böyle "havada bir siyaset" olarak kaldığına bir açıklık getirmemiz gerekir.

Rusya'nın geçmişteki tek partili rejimi -ve düzeni- halkta siyasete karşı derin bir yabancılaşmaya yol açmıştır. Siyaset olabildiğince ve alabildiğince profesyonelleşmiş ve bir kastın işi (mesleği) haline gelmiştir. Halk, adı "toplumsal" diye konulan devlet mülkiyetine olduğu gibi devletin siyasetine de ilgi duymaz duruma gelmiştir. Ya da, ilgi duyduğu kadarıyla "eski tür" siyasetle ilgilidir. Çoğulculuk, demokrasi ve demokratik örgütlenme gibi bir geleneği bulunmayan ve sendi-

kaları dahil, alternatif bütün örgütlenmesi devletleştirilmiş olan bir halkın, yeni bir durum için hemen refleksler geliştirmesi olanaksızdır. Nitekim "sosyalist" siyasal sistemin çöktüğü bütün ülkelerde, yeni durumun yeni siyasetini yürütmek de eski siyasetçilere ve siyasi partilere kalmıştır. Ortalıkta dolaşan isimler eski rejimlerin önde gelen sorumlularından başkası değildir ve yeni siyaseti *yürütüş biçimleri* de eski siyasetin özüyle aynen çakışmaktadır. Bir bakıma bu ülkelerde siyasi rejimin çökmediğini, bir bakıma "kırılarak" aynen aynen sürdüğünü söylemek bile mümkündür. Eski bir siyasal yapı, sadece ideolojisini bir kararnameyle iptal ederek kendine yeni bir ideoloji seçmiş, hem üstelik sosyalizme doğru gelişmesini geriye çeken şeyin kendi içindeki ve dışındaki kapitalizm olduğunu da atlayarak kapitalistleşme ideolojisini seçmiştir. Halkın nereye doğru gidildiğini merak ettiği tek yer, cebindeki paranın alım gücü ve dükkanların vitrinleridir. Siyasetin Rus halkı veya Rusya'nın gerçeği dışında olmasının nedeni budur.

Rusya'nın kapitalizme dönebilmesinin veya geçebilmesinin önündeki engel bugünkü politikaların yanlışlığı değil, bu geçişi imkansız kılan realitelerdir. Dışardan yardımlar yoluyla Rusya'da kapitalizme geçilemeyeceği, hem bu yardımların -olağanüstü çapta olsalar- Rusya'nın ihtiyaçları yanında komik kalmaları nedeniyle anlaşılmıştır, hem de Rusya'daki sistemin kendisinin dışardan yardımları kapitalizm yaratmaya dönük olarak kullanamayacağı anlaşılmıştır.

Rusya'nın kapitalizme geçebilmesinin kuramsal tek yolu dünya kapitalist pazarına girebilmesi, entegre olabilmesi ve kendi pazarını yaratabilmesidir. Rusya'nın doğal kaynakları dışında ve o da çok sınırlı olmak üzere, bu entegrasyon için gerekli kaynaklardan ve imkanlardan yoksun olduğu gerçeğini görmek gerekir. Buna insanlar razı olsalar ve sonuçlarına katlanmayı göze alsalar bile, sistemin iç yapısı razı olmayacaktır.

Kapitalizme geçişin engellerini ancak kanlı bir diktatör kırıp geçebilir. Yeltsin yönetiminin zaman zaman bu eğilimi temsil etmesi de bu nedenledir. Ancak Yeltsin'i taşıyacak sınıflar Rusya'da yoktur ve diktatörlük denemeleri başarısız kalacaktır. Batı bu eğilimlerden, şüphe yok ki demokratikleşmeleri değil, diktatörlükleri destekleyecektir. Rusya kapitalist sistemin baş belası olarak belli bir süre gel-gitlerle ve -inşallah- iç savaştan da korunarak, kendi küllerinden kendi geleceğini kurmayı başaracaktır. Peki nasıl?

Her şeyden önce Rusya kendi geçmişinin "sosyal devlet" karakterine teslim olacaktır. Ortada kapitalizm olmayacağı için bunun adına sosyal demokrasi denilemeyecektir. Rusya ister istemez kendine özgü bir dünya pazarına yönelecektir. Bu pazar ancak ve "güney"in de direnmesiyle oluşacak yeni bir uluslararası ekonomik düzenin parçası olarak ortaya çıkacaktır. Üçüncü dünyanın bölüşülmesi ya da sosyalizmin eski pazarının reorganizasyonu biçiminde değil de, tıpkı Çin gibi, yeni gelişme konjonktürü içinde "avantaj" olarak belirmesi mümkün geriliğin pazarı olarak ortaya çıkacak bu yeni pazarda Rusya, aynı süreçte kısmen parçalanmış kapitalizmin içinden çıkacak güçlerle blok etkiler oluşturacaktır.

Rusya böyle bir açılımı gerçekleştirmekteyken ayrıca kendi içinden yeni siyasal güçler çıkaracaktır. Bu güçlerin geleneği olmayacak ama geleceği olacaktır. Bu gelişme dünya kapitalizminin sessiz onayı altında ve hatta ona da yeni dinamikler aşılayan bir gelişme olacağından, korkutan bir gelişme olmayacak, dünya yeniden iki blok sisteme ve soğuk savaşa geri dönmeyecektir.

Rusya bu gelişmesinden hem sosyalist güçler, hem de yeni sosyalizm ufukları da çıkaracaktır. Siyasal tarihin kaydetmediği çok renkli siyasal koalisyonlar, kompozisyonlar yaratıp insanlığın önüne koyacak olan Rusya sosyalizme hiç başlamamış olan ülkelerden doğal ki daha şanslı olacaktır. Kapitalizm ile sosyalizm rekabetini ayrı bloklar çerçevesi içinde değil, bir tek ülkenin kendi iç zenginliğinde ve zenginlik olarak vermesi pekâlâ mümkün olan böyle bir deney, Ekim Devrimi ile açılan çağın sürdüğünü ve nasıl sürmesi gerektiğini hepimize gösterecektir.

Rusya'nın falında kapitalizm var diyenlere karşı bu da var! ■

OLEG ABOLİN

MİLLİYETÇİLİK VE DOĞU AVRUPA'DA FEDERALİZMİN GELECEĞİ

Son federalist yayınlardan ve kişisel temaslarımdan edindiğim izlenim şudur ki, Doğu Avrupa'da yer almış olan değişiklikleri göz önünde bulunduran birçok Batılı fedaralist, kendilerini oldukça rahatsız ve değişken bir konumda bulmuşlardır. Federalistler, demokrat kişiler olarak, komünist totaliterliğin çöküşünü ve bölgedeki halklar için kendi geleceklerini kendilerinin belirlemeleri olasılığını ancak sevinçle karşılayabilirlerdi. Öte yandan, demokratikleşmenin yan ürünü olarak nitelendirilebilecek olan milliyetçilik ve ayrılıkçılığın yükselişinden, farklı etnik gruplar ve arasındaki kanlı çatışmalardan büyük endişe duymaktadırlar. Bu çatışmalar, bazı hallerde, sadece ulusların bütünleşme ve birbirine bağımlı olma ilişkisinin ilerlemesini değil, hatta onların barış içinde bir arada var olmasını da tehlikeye atmıştır. Dahası, kıtanın bu kısmında var olan federatif devletlerin (SSCB, Yugoslavya, Çeko-Slovakya), dünya hükümeti tarafından temsil edilen ideale, üniter devletten daha yakın olduğu zannedilmiş olsa bile, bunlardan ikisinin halen siyasal haritadan silinip yok olduğu ve üçüncüsünün de çözülme sürecinde olduğu gerçeği görmemezlikten gelinemez.

Kısacası, siyasal haklar alanında ileri bir adım atılmış olduğu genel olarak kabul edilse bile, birçokları, etnik gruplar ve uluslararası ilişkiler alanındaki gelişmelerde daha da büyük bir geri adım atıldığı görüşünü öne sürmektedirler. Burada ortaya çıkan bir dizi sorunlar şöyle tanımlanabilir: Bütün bu çeşitli çatışma ve hoşgörüsüzlük olayları -demokrasiye geçiş için ödenen tarihsel bir bedel gibi-kaçınılmaz mıydı veya bunlar önlenebilir miydi? "Komünizm sonrası" milliyetçiliğin bazı acayip özellikleri mi var? Onyıllarca, zorla kabul ettirilen resmi ideolojinin enternasyonalizm olduğu bu ülkelerde, ayrılıkçı ve milliyetçi sloganlar neden bu kadar çok insan tarafından kolayca benimsenmiştir? Ve son olarak, Batı tarafından benimsenmesi (veya dünya federalistleri tarafından savunulması) gereken strateji nasıl olmalıdır?

Bana öyle görünüyor ki, Doğu Avrupa'nın farklı yerlerinde ve özellikle eski Sovyetler Birliği'nde, demokrasinin meyvalarının neden bu kadar acı ve çirkin olduğunu ortaya çıkarmak için önce, komünist rejimlerin çöktüğü ve parçalanmaya başladığı zaman ele geçirdiğimiz demokrasinin özgül yapısını anlamamız gerekmektedir. Çünkü demokrasi, sadece halkın liderlerini nasıl seçtiğini göstermez. Ayrıca, gündelik sosyal ve ekonomik yaşamlarında derin kök salmış olan düşünce şeklini de göstermektedir.

Totaliter ve komünist toplum sonrasında halk, ümitlerini yetkili makamlara bağlamaya alışmış bulunmaktadır. Gerçekten de bu tip bir toplumun içini dolduran, sosyal yaşamın bütün sığlıkları, yani her yere giren, her yerde var olan ve güçlü iktidar dolgusu sağlayan şeyler dışında her şey vardır. Bütün üretim araçları "devlet"e ait olduğuna ve merkezi bürokrasi tarafından denetlendiğine göre, kişinin sahip olmadığı gibi, işletme, kasaba, eyalet ve hatta Birlik Cumhuriyeti de son çözümlemede hiçbir şeye sahip değildir. İhtiyaçlarını elde etmek için kentler ve Cumhuriyetler, kaynakların planlanması, dağıtım ve üretimin yeniden bölüşümü ile ilgilenen o merkezi güce başvurmak zorundadır. Bunun sonucunda da toplumun bütün sosyo-ekonomik yaşamı boyunca süren ve onun düşünme şeklini (mentalitesini) belirleyen çok özgül bir çeşidi olan bir yarışma söz konusudur. Batı'dakinin tersine, ekonomik unsurlar üretim ve pazarlama alanında değil, tüketim alanında yarışmaktadırlar. Ve yokluğu hissedilen malların yeniden bölüşümü siyasal iktidar tarafından yapıldığından, böylesi bir yarışma da iktidar mücadelesi şeklini almaktadır.

Pazara dayanmayan bir ekonominin koşulları altında, kimin kime sahip olduğu hiçbir zaman belli olmaz. Malların azlığı nedeniyle sıkıntı arttıkça, her coğrafi birimde, eyaletteki bir kentten Cumhuriyet'e kadar, "evden ve yurttan yenip yutuluyor" şeklinde artan bir duyguya kapılınmasına, yani basitçesi karşılığında aldığından daha fazla paranın, ortak para kutusuna girdiği bir durum oluşmaktadır. Merkezi iktidar güçlü olduğu sürece, bölgeler sakindir, ama zayıfladıkça, talepler daha yüksek sesle duyulur ve tatmin edilseler bile, bu sadece yeni talepleri ve hevesleri doğurur. Bu arada, "eğer iktidara biz gelirsek, halkımız (bir Cumhuriyet'te, özerk bölgede, kentte vd. yaşayanlar) ürettiklerinin gerçek sahipleri olacaklar, artık başkaları tarafından sömürülmeyeceksiniz ve daha iyi yaşayacaksınız" şeklindeki görüşler, bu sırada seçmenler üzerinde oldukça dayanılmaz bir etkide bulunur. Tam da bu sloganları kullanan milli (veya milliyetçi) güçler, eski SSCB'deki çeşitli Cumhuriyetlerdeki seçimlerden muzaffer çıkmışlardır. Yeniden işaret etmekte yarar vardır ki, bu tür düşünce şekli, bütün düzeylerde üstün gelmiştir. Örneğin COMECON da, herhangi bir başka örgüte veya bölgesel işbirliği için alternatif programa yer bırakmadan varlığına son vermiştir. Bunun sonucunda

bir veya iki yıl içinde, sınırların bir tarafında fabrikalar, ara ürünler, yedek parçalar vd. eksikliği yüzünden kapanmışlardır. Bazı politikacılar, çoğu kez, eski ekonomik bağların karşılıklı yarar sağladığını bilseler bile, kamuoyu önünde bu konuda konuşmamayı yeğlemişlerdir.

Açıktır ki, karmaşık etnik-milli bileşikleri olan federatif devletleri, eşit olmayan mal değişiminden şüphelendiklerinden, millet temeline dayanan ve diğer milletler tarafından bilinçli olarak sömürülen devletler izlemiştir (Elbette yazar da böyle bir devlettendir.). Milli duyguların kabaran dalgasını yenmeye çalışan ve etnik azınlıkların yaşadığı bölgelerin politikacıları, sözümona "Merkez"e, yani federal devlete karşı suçlamalar yüklemekte birbirleriyle yarışmaktadırlar.

Böylesi ilkel tartışma şeklinin bu kadar da iyi çalıştığına doğrusu şaşılabilir. Yine de bunu anlamak için, sosyalist ekonomi koşullarında şekillenmiş olan egemen düşünce şekli göz önünde bulundurulmalıdır. Batı'daki özel bir dükkan sahibi, siyahlar, sarılar ve diğer "göçmen"lerle ilgili olarak ne isterse düşünebilir, ama olumsuz duygularını açıkça ifade ederse, bu kaçınılmaz olarak kendi işine zarar verecektir. Bir dükkan sahibi olarak, olabildiğince fazla mal satmak istemektedir ve müşterilerinden her biri, milliyetine, diline, dinine vd. bakılmaksızın iyi bir şeydir. Hemen hemen herşeyin az bulunduğu sosyalist sistemde ise, bu çok farklıdır. Sözlükte olmayan ve 1980'li yılların sonunda Baltık Cumhuriyetleri'ndeki siyasal mücadelede bulunmuş ve sıkça kullanılmış olan tuhaf bir sözcük vardı: Pokupant. Rusça "pokupat" (satın alma) fiili ile uluslararası sözcük olan "occupant" (işgal eden)'den oluşan bu sözcük, kendi yurtlarında bulamadıkları tüketim maddelerini satın almak için Baltık bölgesine gittikleri öne sürülen, SSCB'nin diğer yerlerinden gelen insanları nitelemek için kullanılmaktaydı. Şimdi eski SSCB'nin her tarafında fiyatlar serbest bırakılmıştır ve bu sözcük yavaş yavaş moda dışına düşüp unutulmaktadır. Ama ben o bölgede birden fazla sayıda politikacı biliyorum ki, Cumhuriyetlerini bağımsız hale getirir getirmez, sınırlarını dış satın alıcılara kapatacaklarını ve hayat standardını komşu kapitalist ülkelerle sadece birkaç yıl içinde kıyaslanabilecek bir düzeye çıkaracakları sözünü vererek siyasal kariyerlerini oluşturmuşlardı.

Yine de 1980'lerin sonundan beri Avrupa'nın Doğu kısmında çok açık bir biçimde kendini göstermiş olan bütün bu "bütünleşmeyi bozucu" düşünce şekli ile gerçek bütünleşmeyi bozma süreci, objektif olarak buna ilgi duyan bir sosyal güç olmasaydı, asla bu kadar ileri gidemezdi. Milli bürokrasi ve milli enteligentsia'yı (özellikle edebiyatçıları) kastediyorum.

Niyetim bütün politikacıları, yazarları ve sanatçıları (veya daha doğru olarak, perestroyka kendilerine politik alanı açıkça aniden politikacı olan yazarlar ve sanatçıları) bazen gözlerinde yaşlarla, etkileyici bir şekilde, halkın kendi geleceğini belirlemesine ilişkin kutsal hakkı üzerine konuşanların, aslında sadece bencil isteklerden hareket ettiklerini öne sürmek değildir. Çoğu oldukça samimi görünmektedir. Yine de çok iyi bilinmektedir ki, kişinin kendi kişisel çıkarlarına en uygun olana inanması daha kolay ve daha basittir. Ve milli bürokrasi ve milli enteligentsia'nın önemli bir bölümü, SSCB'nin dağılmasından derhal ve şüphesiz yararlanan tek büyük sosyal grup olduğu gerçeğini inkar etmek de çok zordur.

Yeni bir devletin oluşması demek, bir sıra prestijli ve iyi maaşlı makamların ortaya çıkması demektir. Yeni bakanlıklar, hükümet temsilcilikleri, devlet tarafından bol maaş verilen milli karakterde kamusal veya kültürel dernekler, yabancı ülkelerde elçilikler demektir. Sanat ve edebiyat adamları için aniden birinci derecede kişiler haline gelme olanağı demektir. Aşırı durumlarda, hatta milli kökeni iyi gelir kaynağı haline dönüştürme şansı bile vardır. Öyle durumlar kaydedilmiştir ki, birçok cumhuriyetlerde yurttaşlık ve "devlet dili" hakkında yeni yasalar kabul edildikten sonra, şirketler, herhangi bir iş yapmayan (ve yapması beklenmeyen) ve tek görevi bu yasaların gerektirdiğini yerine getirmek olan "Başkanlar"ı işe almışlardır.

Söylediklerim, SSCB ve Yugoslavya veya Çeko-Slovakya gibi diğer komünist "federasyonlar"ı asla haklı çıkarmak değildir. Bu federasyonlar ne özgürdü, ne de demokratik ve bir anlamda kendi sonlarını da hak etmişlerdi. Ama madalyonun bir de öteki yüzü vardır. Ayrılan cumhuriyetlerin devlet adamları "imparatorluğu terk ettik" dedikleri zaman, tamamen doğru değildir. Çünkü bir "imparatorluk", tanımına göre öyle bir şeydir ki, ondan ayrılamazsın veya en azından uzun ve kanlı bir savaş vermeden ondan ayrılamazsın. Gerçek odur ki, imparatorluğun varlığı sona erince ve kendini içten bölen çelişkilerden kurtulmak için çabalamaya başladığı sırada onlar da ayrıldılar. Ve yeterince tuhaftır ki, kendi devlet olma hallerinin komünist devletin kahrolası mirasından mutlak surette özgür olacağını herkese duyurdukları anda, bu yeni doğan devlette bu çelişkilerin nasıl ortaya çıkmaya başladığını derhal gördük.

Bütün bu nedenlerle, ben bu yeni devletlerin doğuşunu "oldu-bitti" olarak algılamak gerekmektedir görüşündeyim. Bence federalistler için, bazılarının 1992'de Çeko-Slovakya'yı kurtarmaya çalıştıkları gibi, gelmekte olan dağılmayı önlemeye çabalamak, akıllı bir iş değildi ve olmayacaktır da. Öncelikle federalistler, bu süreçleri etkileme yeteneğine sahip bir güç değildirler. İkinci olarak, uluslararası bir kuruluş size iki (veya daha

çok) milletin nasıl bir arada veya ayrı ayrı yaşaması gerektiğini söylerse, bu ahlaki açıdan da şüpheli gözükür. Federalistler için belki de söylenmesi en uygun olan şey, *diğer koşulların eşit olması halinde* var olan federal devletlerin varlıklarını korumalarının tercih edilir olmasını düşlemeleridir.

Üçüncü olarak ve belki de en önemlisi, Avrupa'nın siyasal haritasında bu kadar çok yeni devletin ortaya çıkmış olması, gelecekte bir Tüm-Avrupa'ya ait bütünleştirici bir sürecin örgütlenmesi açısından belli bir uygunsuzluk yaratmaktadır ve bu bütün federasyonlar, bu sürecin ortaya çıkışını askeri yollardan önlemeye çalışmasa bile, meydana çıkacak sorunlarla asla kıyas kabul edemez. Yugoslavya iyi bir örnektir. Gerçek sorun, bu kadar fazla sayıda yeni milletin politika sahnesine çıkarak devlet olma haklarını öne sürmeleri değil, aksine inşa etmeye çalıştıkları devlet tipidir. Öncelikle eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin son deneyimlerini değerlendirecek olursak, şu iki gözlem birincil önem kazanmaktadır:

1) Bazı cumhuriyetlerde bir ideal olarak tek etnik gruptan oluşan devletler meydana getirme eğilimi belirgin bir şekilde öne geçmektedir. "İstenmeyen" milli gruplardan insanları dışarıya atma veya en azından onları siyasal yaşamdan tamamen dışlamayı amaçlayan dolaysız baskıya ilişkin çeşitli şekiller tezahür etmektedir. Yine tipik bir örnek Latvia ve Estonya tarafından ortaya konmuştur. Örneğin Estonya Parlamentosu, Narva bölgesindeki bütün nüfusun yüzde 90 kadarını oy hakkından mahrum bıraktığı zaman, bunun yerel halkın var olan devlet sınırlarının yeniden gözden geçirilmesi taleplerini daha da artırmasına yol açtığı aşikardır. Bir başka özellik de (Gürcistan'da halihazırda bir dizi savaşlara yol açmış bulunan) özerklik haklarının ihlali ve özerklik statüsü isteyen dünyadaki azınlıklara karşı aşırı derecede düşmanca tutum takınmak olarak belirtmektedir. Tuhaftır ki, birçok yeni devletin temsilcilerinin kullandıkları dil, Soğuk Savaş Dönemi'ndeki Sovyet makamlarından işitmeye alıştıklarımıza çok benzemektedir: "Bu sadece kendi iç sorunumuzdur", "Bu dıştan kışkırtılmış bir provokasyondur", vd...

2) Yeni devletlerin liderleri, pazar ekonomisine bağlılıklarını vurgulamak için herhangi bir vesileyi kaçırmadıklarına rağmen, oralarda şekillenmeye başlayanın, sözcüğün (Batılı) anlamıyla "özgür" veya "pazar" ekonomisi ile bir ilintisi olup olmadığı son derece kuşkuludur. Aksine gayrıresmi tercihlerden ve bazıları için ayrıcalıklar ve nüfusun gerisi için kısıtlamalar veya engellerden oluşan karmaşık bir sisteme benzemektedir. Öyle bir sistem ki, yasal temeli aşırı derecede az gelişmiştir ve var olan ve yetkililerin güçlü himayesi ve bol yağlanmış rüşvetlerle çalışan yasaların bile uygulanma mekanizması yoktur. Bunun ana nedeni, yine komünizm sonrası bürokrasinin özgül çıkarlarında yatmaktadır. Komünist geçmişteki kötü şöhretini koruyan her düzeydeki bürokrasi, eskiden yapmakta olduğunu, yani denetim ve yönetimi ayrıca sürdürmek istemektedir.

Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde yapılmış olan ekomonik dönüşümlerin yapısı bazılarına, burada işlediğim konudan çok uzakmış gibi görünebilir. Ama sosyopsikolojik ve önceden tanıma anlamında bunun, milliyetçiliğin geleceği ile doğrudan bir ilişkisi vardır. Çok belirgin olan bir şey şudur ki, ona destek olan hükümet ve siyasal güçler, verdikleri sözleri tutmaz ve halkın giderek artan hoşnutsuzluğunu gideremezken, suçu üzerine yığacak bir düşman arama duyguları da giderek artmaktadır. Bir başka görüş özgül olarak Rusya ile ilgilidir ve bu konudan daha ayrıntılı olarak söz etmek istiyorum.

Rusya, perestroyka yıllarında, "Milli Cephe" tipinde hiçbir örgütün sadece etkin olmak bir yana, egemen düşünce şeklinde "milli bileşen" rolünü bile aldığı söylenemeyecek kadar az olan SSCB'nin tek bölgesiydi. Rusların ezici çoğunluğu "milli canlanma" ihtiyacını o kadar fazla duymadılar. Aksine yaşam standartlarının iyileştirilmesini düşündüler ve bir dereceye kadar özgürlük ve demokratikleşmeyi öncelikli olarak refaha ulaşmanın aracı olarak algıladılar. Böylesi koşullarda Rus milliyetçiliği hızla gelişmesi için yeterli bir ortamı bulamadı. Uzun süre ikincil olarak ve daha çok Rusya dışındaki Rusların yurttaşlık haklarının zedelenmesine ilişkin haberlerle beslendi. Patlatıcı rolünü oynayan bu haberler yine de Rusya'da önemli siyasal dalgalanmalara yol açmadı. Çünkü o sıralarda -1980'lerin sonu ve hatta Aralık 1991'de SSCB'nin dağılması sırasında- yeterince patlayıcı madde yoktu.

Ama 1992'de durum değişmeye başladı. Bu olgu, çoğu kez Yeltsin-Gaidar yönetiminin ekonomik başarısızlıklarıyla açıklanmaktadır. Oysa "başarısızlık" belki de çok belirsiz bir sözcüktür. Ekonomik zorluklar bir süreden beri birikmekteydi ve çok az kişi, bu eğilimin derhal ters döneceğine inanmaktaydı. Gerçekten yeni ve önemli görülen, bütün fedakarlıklara boşuna katlanıldığı duygusudur. Toplumda bir bezginlik, bir kandırılmışlık duygusu yükselmiştir. Bu olgu, bazı bilim adamlarınca sanıldığı gibi Rusların "efsanevi pazar karşıtı tavırları"na asla bağlı değildir. Aksine, yukarıda kısaca tanımlanan bürokratik ve nomenklatura yanlısı ekonomik model altında insanların hayatlarındaki değişikliklerin çok uyanık ve gerçekçi bir tahminini yansıtmaktadır.

Batı'da genellikle şöyle kabul edilmektedir: Rusya'da halihazırdaki dönüşümlerin başarısızlığı, ayrıca demokratikleşme ve bir anlamda batılaşma yolunu izlemedeki başarısızlığı izleyecektir ve

Batı, buradaki reformları desteklemeye ilgi duymaktadır. Oysa ki, bugünkü şekliyle reform ilerlerken, gittikçe daha belirgin bir hal almakta olan şu durum söz konusudur: Toplumun üst katmanlarına Batı'nın kazanımlarından daha çok yararlanma olanağı sağlamakla, nüfusun çoğunluğu için yeni olanaklar yaratmaktan çok, yeni bir yük yaratılacaktır. Bu durumda Batı'dan gelen insancıl yardımlar bile -işbirliğinin diğer şekillerinden hiç söz etmiyorum- halkın bir kısmı tarafından Rusya ve Rus halkının zararı pahasına, Rus yönetimi ve Batı arasında bir çeşit "kirli pazarlık"ın tezahürü olarak algılanmaktadır. Sadece bu tür düşünce şeklini göz önünde bulundurmakla, örneğin İkinci Dünya Savaşı'nda SSCB tarafından ele geçirilmiş olan dört önemsiz ada üzerinde Rus-Japon anlaşmazlığının neden milli bir konu haline geldiği ve ülkede ciddi bir politik bunalımın kıl payıyla önlenebildiğini anlamak olası olur.

Bu eğilimin güç kazanmasını önlemek için hâlâ daha zaman vardır. İçte, özelleştirme sürecine giren ülke kaynakları ve belediye mülkiyeti de içinde "emekleme" veya "vahşi" özelleştirme diye adlandırılan eylemi yavaşlatmak için "nomenklatura tarafından alınan zorunlu önlemler belki de gerginliği azaltacaktır. Bir diğer önemli etken, Rusya ile dış dünya arasındaki ilişkilerin yapısıdır. Bu ilişkiler önemli sayıda taban düzeyindeki Rusun kendilerini uluslararası etkinliklerin çeşitli şekillerinde, bu ortak yatırım, eğitim projeleri, mesleki ve diğer temaslar olabilir, *pratik olarak katılımcı* hissetmeleri derecesine vardırılacak mı? Yoksa şimdi olduğu gibi öncelikle iki bürokrasi arasında karşılıklı yarara dayalı işbirliği mi olacaktır?

Bu açıdan Rusya ile oluşmakta olan Avrupa Birliği (Avrupa Federasyonu) arasındaki gelecekteki ilişkiler, bana göre aşırı derecede önem kazanmaktadır. Çoğu kez federalistler arasında bile, "Bunu düzenlemenin en pratik yolu iki farklı federasyon - biri Avrupa, öteki Rusya- oluşturmak ve bu ikisinin birleşmesini, gelecek tarihsel aşamaya kadar, yani dünya federasyonuna kadar ertelemek gerekir" şeklinnde konuşulmaktadır.

Gerçi bu çoğu kişiye mantıki gelebilir, ama pratikte nasıl görüneceğine bir bakalım. Pratik olarak bu yaklaşımın en önemli sonucu şu olacaktır ki, Avrupa'da halihazırda var olan birçok milli sınır yerine, sadece Avrupa ve "Avrupa olmayan bölüm", yani Rusya arasında bir sınır olacaktır. Bu sınırın geçirgen olmayıp, Doğu yönden artan baskı sonucu (bu, ekonomik nedenlerle Batı'ya gidecek olan insanların sayısının artmasının getireceği baskıdır) daha da az geçirgenleşeceği çok kolayca görülebilecektir.

Dahası, bu Birleşik Avrupa'nın, çok daha uzun bir süre (resmi statülerine bakılmaksızın) siyasal, ekonomik ve kültürel yönden Rusya'dan etkilenecek olan geniş toprakları da içereceğine işaret edilmelidir. Çünkü birçok Rus için bunun anlamı, eskiden COMECON ülkelerini Batı'dan ayıran sınırlar sadece Doğu'ya, Rusya sınırlarına doğru kaymıştır. Bu sınırlar da çoğu durumda harita üzerinde sadece son 70 yıl içinde var olmuştur. Bu, perestroykanın milli bir ihanet olduğu ve bunun sonucunnda ülkenin kendi tarihinde misli görülmemiş bir yenilgiye maruz kaldığı şeklinde düşünenlerin görüşlerine büyük ölçüde bir haklılık verecektir.

Rusya'nın kendisindeki merkezkaç güçlerin teşvik edileceği ve özellikle mineral ve coğrafik (Avrupa'ya yakınlık) kaynaklara sahip bölgelerin oluşacağını ve Moskova'daki hükümetin Avrupa'ya birleşmede yardımcı olmaktan çok, bir engel olduğunu gördükçe, Batı ile özel ilişkiler kurmaya çalışacakları öngörüsünde bulunmak da olasıdır. Bütün bunlar "gücenmiş millet" duygusu ile tam bir ekonomik gerilemeden oluşan en tehlikeli bir bileşimi pekala oluşturabilir ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'dakine benzer bir fenomeni, yani milliyetçiliğin hızla yükselişini getirebilir. Rusya'yı dışlayan herhangi bir Avrupa planından kaçınılmaz olarak doğacak olan ve Rusya'nın Avrupa'dan daha büyük bir izolasyonu bile her iki taraf için tehlikeli olacaktır. Kaldı ki böylece Rusya'yı "Birinci Dünya"dan ayıran ekonomik uçurumu yok etmek için çok az şans kalmış olacaktır.

Ekonomik ve sosyal gelişmedeki çok belirgin uçurum nedeniyle Birleşik bir Avrupa'ya Rusya'nın tam üyeliğini her nasılsa gelecek 15-20 yılda gerçekleştirecekse de, burada öngörülen sonuçlardan çoğunun kaçınılmaz olduğu öne sürülebilir. Belki de bu doğrudur. Rusya için Avrupa kapısını açık tutmalıdır. Rusya için, bütün ülkeler için ortak olan belli, akla yakın, siyasal, ekonomik, sosyal ve yasal gerekleri yerine getirir getirmez, Avrupa'nın kapıları açılacaktır. Bu bana hayati derecede önemli görünmektedir. Sözü edilen iki bürokrasinin, tek bir federasyon oluşturmadan da birbirleriyle iyi bir işbirliği sağlayabileceği varsayımı da doğrudur. Fakat yukarıda göstermeye çalıştığım gibi, yönetimi elinde bulunduran bürokrasilerin özgül sosyal çıkarları ile halkın çıkarları arasındaki farkı göremezsek, Doğu Avrupa'daki halihazırdaki durumu anlamakta pek ileri gidemeyiz. Ve bu iki çıkarı yakınlaştırmanın en iyi yolu, benim fikrime göre, Doğu ile Batı'nın birleşik federal Avrupa'sına giden yoldur. Yani Doğu Avrupa'daki devletlerin her birindeki genç demokrasilerin kaçınılmaz zayıflığını giderecek olan uluslararası otoritenin var olduğu yoldur. ■

(*The Federalist Debate*. No: 4/1992'den Türkçeleştiren: Ahmet An)

KENAN SOMER

Okuma Notları

HERKESİN ANLAYABİLECEĞİ GİBİ YAZMAK

Herkesin anlayabileceği gibi yazmaktan özellike kaçınan "enteller" olduğu gibi, herkesin anlayabileceği gibi yazmamanın cezasını çeken "enteller" de vardır.

Acı çekerler, çünkü felsefi düzeyde örneğin bu ikinci tür enteller, tıpkı Gramsci gibi, belli bir insan yığınının var olan gerçekliği tutarlı ve birleştirici bir biçimde düşünebilmesine yol açmayı yeni bir doğrunun felsefel bir "deha" tarafından gerçekleştirilen ve küçük aydın gruplarının malı olarak kalan bulgulanmasından çok daha önemli ve çok daha özgün olan bir "felsefel" olgu olarak görmeye yatkındırlar [1].

Gerçekten de Gramsci, felsefel bir devrimin yalnızca sınırlı aydın gruplara yönelik uzmanlaşmış bir kültürü geliştirmeye çalıştığı zaman mı, yoksa ortakduyudan (yani yüksek felsefenin basit insanlar yığınındaki bir "din", bir "inanç" biçimindeki yansımasından) üstün ve bilimsel bakımdan tutarlı bir düşüncenin hazırlanması çalışmasında, "basit"lerle ilişkide kalmayı hiçbir zaman unutmadığı ve üstelik irdelenip çözülecek sorunların kaynağını da bu ilişkide bulduğu ölçüde mi felsefel bir devrim sayılması gerektiğini soruyor ve bir felsefenin ancak bu ilişkiyle "tarihsel"lik kazandığını ve bireysel nitelikteki "entelektüalist" öğelerden arınarak "yaşayan" bir şey durumuna gelebileceğini ekliyordu [2].

Ancak her dünya görüşünün, her felsefenin de temel bir sorunu vardı: İdeolojik birliği koruma sorunu. Burada "ideoloji" terimini sanatta, hukukta, ekonomik etkinlikte, bireysel ve kolektif yaşamın bütün belirtilerinde örtük olarak kendini gösteren en yüksek düzeyde bir dünya görüşü anlamında, yani olumlu bir anlamda kullanan Gramsci, kültürel bir devinim, bir "din", bir "inanç" durumuna gelen, yani pratik bir etkinlik ve istenç yaratan ve bunlarda örtük teorik "öncül" olarak (olumlu anlamda "ideoloji" olarak) içkin bulunan her dünya görüşünün, her felsefenin temel sorununun, bu belirli ideoloji tarafından pekiştirilip birleştirilen her toplumsal bloktaki ideolojik birliği koruma sorunu olduğunu söylüyordu. Gramsci'ye göre dinlerin ve özellikle Katolik Kilisesi'nin gücü, bütün "dinsel" yığının öğretisel birliği zorunluluğunu var güçleriyle duyumsamalarına ve entelektüel bakımdan üstün katmanların aşağı katmanlardan kopmamaları için savaşım vermelerine dayanıyordu. Roma Kilisesi biri aydınların, öteki de "basit ruhlar"ın olmak üzere, resmen iki dinin oluşmasını engellemeyi amaçlayan savaşımda son derece direngen davranmıştı ve davranıyordu [3].

Ayrıca organik düşünce birliği ve kültürel sağlamlık da ancak aydınlarla basit insanlar arasında, teoriyle pratiği birleştirecek birliğin tıpkısı bir birliğin var olması durumunda; yani aydınların bu yığınların organik aydınları olmaları, bu yığınların kendi pratik etkinlikleriyle ortaya koydukları ilkeleri ve sorunları işleyip tutarlı bir duruma getirmeleri ve bu işi de kültürel ve toplumsal bir blokun kurulması yoluyla yapmaları durumunda olanaklıydı [4].

Yüksek felsefe ile ortakduyu arasındaki ilişki "politika", yani bir dünya görüşü ile bu görüşe uygun davranış kuralları arasındaki inanç birliği aracıyla sağlanıyordu. Tıpkı aydınların katolikliği ile bu görüşe uygun davranış kuralları ile "basitler"in katolikliği arasındaki ilişkinin de politika aracıyla sağlanması gibi. Şöyle ki, Kilise'nin bir "basitler" sorunuyla karşılaşma zorunda kalması, inananlar topluluğunda bir kopma anlamına, ama "basitler"i aydınlar düzeyine yükselterek değil, aydınlar üzerinde demirden bir disiplin kurularak önlenebilecek bir kopma olduğu anlamına geliyordu [5].

Kültürel ve toplumsal bir blok oluşturma ve bu blok içindeki ideolojik birliği koruma sorununda praksis felsefesinin, yani Marksizmin tutumu, Gramsci'ye göre katolik tutumun tam tersiydi. Praksis felsefesi "basitler"i kendi ilkel ortakduyu felsefeleri içinde tutmak ereğini değil, tersine, daha yüksek bir yaşam görüşüne yöneltmek ereğini güdüyordu. Aydınlarla "basitler" arasında bir ilişki gereğini praksis felsefesi, bilimsel etkinliği sınırlandırmak ve yığınların aşağı düzeyinde bir birlik kurmak için değil, kimi sınırlı aydın gruplarla birlikte yığınların da entelektüel bir gelişmesini politik bakımdan olanaklı duruma getiren entelektüel ve moral bir blok kurmak için olumluyordu [6].

Herkesin anlayabileceği gibi yazmak yolundaki anlaşılabilir istemi, bir de Gramsci'nin bu düşünceleri ışığında irdelemek gerekiyor. ■

Dipnotlar:
(1) Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri (Seçmeler)*, Onur Yayınları, İstanbul 1986, s. 194-195.
(2) Gramsci, *agy*, s. 202.
(3) Gramsci, *agy*, s. 198.
(4) Gramsci, *agy*, s. 201.
(5) Gramsçi, *agy*, s. 203-204.
(6) Gramsci, *agy*, s. 206.

MEHMET TOKER

DÜNYA VE TÜRKİYE SOLUNUN ÖNÜNDEKİ TEMEL GÖREV NEDİR?

Bu soruyu doğru yanıtlayabilmek için, öncelikle bugün içinde bulunduğumuz tabloyu tüm çıplaklığıyla ortaya koymak, analiz etmek ve mevcut durumu doğru bir biçimde saptamak gerekiyor.

Daha sonra mevcut durumun nedenleri üzerine dikkatimizi yoğunlaştırarak yakın geçmişimizi eleştirel bir gözle irdelemek ve bugünkü reel durumu yaratan etkenleri saptamak gerekir. Ve tabii bunları saptadıktan sonra bilimsel olarak, tüm bilgi, birikim ve deneylerimiz ışığında gelecekle ilgili perspektif ve bu günkü güncel görevlerimizi tartışmak, belirlemek gerekiyor.

O zaman belirlediğimiz bu akis içerisinde konuyu irdelemeye çalışalım.

Yerküresinde içinde bulunduğumuz anı tanımlayan temel özellikler nelerdir?

Öncelikle, sosyalist sistemin çöküşü ve sosyalist dünyadaki gelişmeler ilk akla gelen, belirleyici özellik.

Daha sonra kapitalist dünyadaki gelişmeler, kapitalist dünyadaki insanların güncel beklentileri, uğraş ve çabaları, istemleri irdelenmesi gereken özellik.

Sosyalist dünyada neler oldu? Neler oluyor, çöken, biten nedir?

Düşünen insan bu soruyu soruyor ve yanıtlamaya çalışıyor, yanıt arıyor.

Konu birçok açıdan ele alınıp tartışılıyor.

Çöküşün nedeni olarak, uygulamalardaki hatalardan tutun, Marksist teorinin yanlışlığına kadar birçok sav ileri sürülüyor, tartışılıyor.

Bütün bu tartışmaların yanında, onları unutmadan, tartışmaya değer bulduğumu da belirterek, konuya bir başka perspektiften yaklaşıp tartışmaya çalışacağım.

Çöken sosyalist sistem irdelendiği zaman:

Geçmiş süreçte başarılabilen, üstesinden gelinebilen konulara baktığımızda hemen ilk akla gelen sonuç; Marksist teorinin, sosyalizm idesinin temelden topyekûn yanlış sayılamayacağı, reddedilemeyeceği ve halen terk edilmemesi gereken bir idea niteliği taşıdığıdır.

Altyapı, konut, sağlık, eğitim vb. sorunlara ilişkin alınan yol bunun kanıtıdır. Bu sonuca varmanın dayanağıdır.

Fakat yapılamayanlara ve gelişme hızının düşmesi, giderek tıkanmasına baktığımızda, sistemde ciddi, küçümsenemeyecek boyutlarda problemler hatta yanlışlar olduğu sonucunu yakalamak mümkün.

Kişisel gözlemlerim ve değerlendirmelerim sonucunda, birçok pratik eksiklik ve yanlışlık olmakla birlikte, belki de bütün bunların hepsinin de nedeni olabilecek bir temel eksiklik olduğunu gördüğümü sanıyorum.

Bu da YAPILANMA:

Yani sosyalist toplum yapılanmasının yaratılamaması, geliştirilememesi. Kapitalist yapılanmayı aşıp kendine özgü yapıları geliştiremedi.

Daha da somutlarsak: kapitalist dönemde şekillenen devlet, parti, sendika ve diğer örgütlenme biçimleriyle sosyalist toplum oluşturulmaya çalışıldı.

Bu ülke insanlarının yıllardır biriken sorunlarını çözme, istemlerine ulaşma istekliliği ve çabası ile kolektivizm (yapabildiği düzeyde) gelişmeyi belirli bir düzeye getirdi. Ancak gelişmeyi hızlandıracak ve sürekliliği sağlayacak yeni tip örgüt biçimleri, yapılanma geliştirilemediği için bu gelişme tıkandı. Ve sonuçlarını da hep birlikte gözlemlemekte olduğumuz gibi patladı...

Ekim Derimi'yle başlayan süreçte, hatta bunun öncesi süreci de bir anlamda ilave etmek gerekir, işçi sınıfı kendi ideolojisi perspektifinde kuracağı toplum yapısına uygun gelişmiş örgüt biçimlerini, yapılanmayı geliştiremedi.

İşçi sınıfının sosyalist devrim yaptığı ve sonra iktidarı ele geçirip yönetici olduğu ülkelerde bile işçi sınıfının ve tüm toplumun kullandığı araçlar burjuva araçlardı. Bu nokta üzerinde biraz daha duralım:

Saydığımız bu örgüt ya da yapıların tamamının ortak bir özelliği var. Adı Komünist Parti, İşçi Sendikası, Sosyalist Devlet ya da Burjuva Partisi, İşverenler Sendikası, kapitalist devlette de olsa tamamının ortak özelliği, biçimsel yapıları ve yapılanma içi işleyiş tarzları.

Bunların tamamı bir koni gibi yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya birbirine çok sıkı bağlarla bağlı, kararların koninin tepe noktalarında alındığı, yukarıdan aşağıya doğru indikçe karar alma niteliğinin azaldığı ve giderek tepe noktada alınan kararların uygulandığı alanlar niteliğini taşıyan bir özellik taşımaktadırlar.

Merkeziyetçi nitelikleri tüm bu yapıların ortak özelliğidir. Gerek karar alma gerekse uygulama sürecinde yönetenle yönetilenlerin arasındaki farklılığın çok net gözlemlendiği, yöneten sayısının olabildiğince az, yönetilenlerin sayısının ise alabildiğine çok olduğu yapılar.

Kapitalizmin gelişmesi sürecinde böylesi yapılanmalar, hem kapitalizmin gelişmesi hem de buna paralel olarak toplumsal yaşam düzeyinin yükseltilmesinde önemli rol oynamışlardır. Bu rolün olumlu niteliği o dönemler için belirgindir. Ancak, kapi-

talizmin olgunlaşması için gerekli birikimin ve yoğunlaşmanın sağlanmasından sonraki dönemde, teknolojinin gelişmesi ve bireyin bilgi ve kültür birikiminin yükselmesi ile birlikte, bu nitelikteki üretkenlik açısından olumsuz rol oynamaya başladılar. Ve sadece kapitalist dar bir çevrenin iktidarını sürdürebilmesinin bir aracı haline dönüştüler.

Bireyin kendini geliştirmesi ve üretkenliğini artırmasının önünde bu merkeziyetçi yapılar ciddi bir engel oluşturdular.

Gelişen teknoloji ile birlikte iletişim olanakları arttı, birikim düzeyi yükselen bilgi hızla yayıldı. Ancak yayılan bu bilgiye dayanarak yeni gelişmelerin sağlanması, bu merkeziyetçi yapılar nedeniyle yönetici sınıf, burjuvazinin çıkarlarıyla uyum içerisinde olmak zorundaydı. Ve buna sıkı sıkıya bağlıydı. Burjuvazi de yöneticilik vasfını elinde tutabilmek için yeni gelişmeler doğrultusunda bilginin kullanımına sadece kendisi karar vermek niteliğini terk etmedi. Ve böylece birikim halindeki bilgi ve gelişen teknoloji, ulaştığı düzey ve oranda insanlığın kullanımına sunulmadı.

Bu yapı, yaşanmış ve çökmüş bulunan sosyalist ülkelerde de buna benzer rolü oynadı. İktidarın ele geçirilmesinde ve güçlendirilmesinde ciddi rolü merkeziyetçi yapı, daha sonra da bu rolü sürdürmesi nedeniyle, örneğin mülkiyetin toplumsallaştırılması konusunda bile istenilen düzeye ulaşmayı engelledi, devletin tüm halkın devleti haline dönüştürülememesi gibi nedenleri de içererek mülkiyeti, devlet mülkiyeti, yani yönetimini elinde bulunduran çevrenin mülkiyeti düzeyinde bıraktı. Bunun gibi birçok alanda ve konuda bu yapılar, iktidarı ele geçiren komünistlerin iktidarlarını sürdürebilmek için bir araç olmasına karşın, özellikle sosyalist iktidarların, iktidarlarını sağlamlaştırıp sosyalist toplumu kurmak ve geliştirmek sürecinde bireyin gelişmesi ve üretkenliğinin artmasının önünde bir engel oluşturdu. Ve amaca uygun düşmeyen bu yapılar bildiğimiz gibi çoktu.

İşte buna göre sorunun özü, kaynağı burada. Tedavi de ancak bu problemi çözerek olacaktır.

Sosyalizm, insanlığın gelişmesi periyodunun analizi sonrası geliştirilmiş ve gelinen düzeye uygun olarak tanımlanmış bir sosyo-ekonomik formasyon. Ve sosyalizmin temel amacı, insanı ulaştığı gelişme düzeyinden daha ileriye götürmek.

Temel niteliği ise merkezi olarak örgütlenmiş ve insanı kendisine tabi kılan toplumsal yapıyı kapitalizmden daha çağdaş ve bireyin daha da gelişmesine olanak sağlayacak bir toplum yapısı önermesi.

Bu yapı sosyalizmde, eşitlikçi, kolektivist ve toplumsal mülkiyete dayanan bir yapı olarak tanımlanmıştır. Yani "hepberaber üretip - hepberaber tüketmek" felsefesi ana perspektif olmuş.

Ve bu üretim-tüketim ilişkisi, sosyalizm aşamasında, "Herkesten yeteneğine göre, herkese emeği oranında"; komünizm aşamasında ise "Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacı kadar" şeklinde formüle edilmiştir, tanımlanmıştır.

Böylesi tanımlanan bir toplum, ancak düne göre daha da gelişmiş, bilgi sahibi ve daha üretken bireylerle olanaklı hale getirilebilir.

Bunun sağlanabilmesi için de:

Örgütlülük düzeyi çok yüksek, ama o oranda özgür ve üretken bireyin gelişmesi zorunludur.

Böylesi bir birey, şu ana kadar fiilen uygulanan yapılarla sağlanamaz. Bilgi ve olanakların tüm toplum sathına yayılmasını sağlayabilecek düzeyde merkeziyetçi, bireyin bilgisi ışığında kendi istemiyle, bir başka bireyin aktivitesini ve özgürlüğünü kısıtlamayacak bir biçimde her türlü adımı atabileceği ve aktiviteyi hayata geçirebileceği düzeyde de özgür ve ademi merkeziyetçi.

İşte sosyalizmin, sosyalist toplumun inşası için gerekli yapılanmaların temel niteliği bu olmalıdır.

Bu yapıları oluşturup geliştirmek, şekillendirmek sorumluluğu ve görevi de işçi sınıfına, sosyalizmi öngören, olumlayan birey ve kuruluşlara aittir.

İşte işçi sınıfı, sosyalistler, sosyalizme sempati ile bakan, inanan demokratlar yenilenmeye bu noktadan başlamak durumundadırlar. Yenilik, güzellik bu noktada yaratılabilecektir.

Gerek dernek, gerek parti, gerekse önerilen devlet yapılanmaları için yakalanması gereken nokta tam da bu olmalı ve çabalar bu yönde oluşturulmalı.

Aksi takdirde bu nokta yakalanamaz ya da bu noktaya gerekli önem verilmezse, tartışma sorunu çözmekten çok, tükenme, erime, yok olma (yaşadığımız süreç) sonucunu yaratacaktır.

Burada parantez açıp bir noktaya değinmek istiyorum. İçinde bulunduğumuz süreçte sosyalistlerin önemli bir yenilgi içerisinde bulunduğunu gözlemliyoruz. Yaşanan reel sosyalizm deneyiminde yapılan yanlışlıkların psikolojik etkisi nedeniyle, sosyalizm perspektifindeki yenilenme çabaları ile burjuvazinin kendi tıkanmışlığını aşabilmek için sürdürdüğü yenilenme çabalarının birbiriyle karıştırılması, birbirinden ayrılmamasıdır. Gerek sosyalizm, gerekse kapitalizm arenasında yoğun bir yenilenme sürdürülmektedir. Her iki platformda da yukarıda açıklamaya çalıştığım anlamda bir tıkanma söz konusudur. Ve her iki ideolojinin ideologları bu tıkanmayı aşmaya çabalamaktadırlar. Bu noktada sosyalistler açısından iki temel yanlış eğilimi gözlemekteyiz. Ve bu iki temel yanlış eğilim birbirleri-

nin yanlışlarını gerekçe göstererek doğruluklarını kabullendirmeye çalışmaktadırlar. Birisi, bu yenilenme çabalarına karşı muhafazakâr bir tutumla direnme, karşı çıkma tavrı, diğeri ise kapitalist ideologların geliştirdiği yenilikçi politikaları (sözüm ona yenilikçi) sosyalistlerin yenilenme çabaları ile karıştırıp, onları sosyalistlerin yenilenme çabalarının yerine koyma tavrıdır. Bana göre bu her iki yanlış tavırdan sosyalistler süratle arınmalı ve bu iki tavrı sosyalistçe olmayan iki tavır olarak açığa çıkarmalıdırlar.

Şimdi ara verdiğimiz yerden devam edelim:

Eskiden yanlış yaptık deyip, eskiyi (o güzelim idea uğruna harcadığımız ve kaybettiğimiz, tükettiğimiz çaba canların hepsini) tümden reddetme ve boşa harcanan yıllar sentezi ile umutsuzluk ve politikadan, sosyal uğraştan kopma, uzaklaşma, bireysel çıkış, kurtuluş yolları arama yanlışlığı, hepimizin gözlemlediği gibi eski sosyalistlerin, komünistlerin işi haline gelecektir ki, bu da yeniyi üretmek yerine eskiye, çağ gerisine mahkûm olma anlamına gelmektedir.

"İnsan örgütlü varlıktır" diye tanımların yapıldığı çağımızda, örgütlülükten uzaklaşmak, bireysel çabaları, kurtuluşu öne çıkarmak, ilerlemek, yenilenmek değil, tam tersine gericileşmektir. Özgürlüğün sorumsuzlukla, sosyalleşmeden uzaklaşmayla eşdeğer tutulduğu yerde ilerlemeden, yenilenmeden bahsedilemez.

Sosyal yaşamın sorunlarıyla uğraşmak, bunların çözümü için çaba göstermek "İnsan sosyal bir varlıktır" tanımının gereğidir. Aksi, insanlığın ulaştığı gelişmişlik düzeyinin gerisine düşmektir.

Bunlar insanlığın genel gelişmişlik düzeyinin ölçütleridir.

Sosyalizm öngörüsü ve inancı ise bunları da kapsayan ve hatta aşan bir ölçütü gerekli kılar (İnsanın yaşam felsefesi ve aktivitesi açısından).

Bu da ulaşılan gelişmişlik düzeylerini aşmak ve yarının gelişme düzeyinin yollarını açmak, daha da üst düzeyde örgütlü bireyin oluşmasının yöntemlerini geliştirmek, önündeki engelleri ortadan kaldırmak çabası olarak tanımlanabilir (Daha farklı tanımlar da yapılabilir).

Bireyin özgürlüğü ve aktivitesinin artması, örgütsüzlükle özdeş değildir. Tam tersi, birey örgütlü olduğu oranda özgürdür. Örgütlü olmayan bir bireyin bugünün dünyasında etkili ve özgür olabilmesi olanaksızdır.

Birey örgütlü yapı içerisinde sorumluluk duygusuyla eşit düzeyde özgür ve aktivist olabilme olanağına sahiptir.

Örgütsüzlük, çağımızın gerici nitelik kazanan ve kendisi son derece merkezi bir biçimde ve hiç kuşku uyandırmayacak düzeyde örgütlü burjuvazinin, kendisi dışındaki sınıf ve katmanlara önermesidir. Bunu da onları daha da kolay yönetebilmek ve çağın gerisinde kalmasına karşın, iktidarını sürdürebilmek amacıyla yapmaktadır.

Bu perspektifte yapılan önermeler, gerekçesi ne olursa olsun, bu gerici sınıfın ya da çıkar grubunun çıkarlarına hizmet eder.

İnsanlığın geleceği savı ile ve çağdaş insan olmanın sorumluluğu ile geliştirilecek önermelerin özü, bireye yönelik olarak, örgütsüzlük değil, daha yüksek düzeyde örgütlülüktür. Ve örgütsel yapılanma içerisinde, sorumlu, özgür, üretken birey formasyonu olmalıdır. Rota mutlaka bu biçimde çizilmeli.

Politikadan, yani insanların toplumsal yaşamın düzenlenmesi ve geliştirilmesi uğraşından uzaklaşmanın, kopmanın, tam aksine daha nitelikli, daha sorumluluk gerektiren biçimde politik uğraş önermeleri geliştirilmelidir.

Çünkü politika bizatihi insanın kendi sosyal yaşamının düzenlenmesi uğraşısıdır, ki toplumda bireylerin tamamı bu uğraş içerisinde olduğu zaman ancak nitelikli politik platformlar yaratılabilecek, politik çözümler üretilebilecektir.

Siyasi partilerden uzaklaşmak yerine, çağdaş, sorumluluk sahibi, özgür, üretken bireyin bu nitelikte politik yaşam sürdüreceği, sürdürebileceği politik yapılar, partiler inşa etmek gerekiyor.

Tabii ki bu saptama tüm dernek, sendika, vb. yapılanmalar için de geçerlidir.

Sosyalist devlette de bir şey değişmiyor deyip, sosyalizm ideasını terk etmek yerine, gerçekten "Sosyalist Devlet"i formüle etmek, geliştirmek gerekiyor.

İşte birey olarak, çağdaş birey olarak bugünün ilerisini düşünen, düşleyen birey olarak beynimizin üretkenliğini, enerji ve olanaklarımızı yönlendirmemiz gereken rota bu olmalıdır diye düşünüyorum.

Bu temel eksen etrafında uygulamayı ve sonuçlarını tüm boyutlarıyla değerlendirmekte yarar var, gereklilik var.

Üreteceğimiz, geliştireceğimiz yapılanmalar bugünün insanının önüne sunulmalıdır. Bu yapılar, bugünün gereksinimlerine göre biçimlendirilmelidir. Ve gereksinimin değişmelerinde değişmeye, gelişmeye açık olmalıdır.

Geliştirilebilecek böylesi yapılanmaları kabullenebilecek çok geniş bir insanlık topluluğu var bugün yeryüzünde ve ülkemizde.

İnsanlık arayış içinde. Ve asıl olan da "bu" bence. Bu yapılanmalar geliştirildiğinde birçok sosyal, toplumsal sorun, bugün aşılamaz diye görünen birçok problem böylesi yapıların sağlayacağı geniş olanaklar ile çözümlenebilecektir. Ve insanlık hızla yeni bir evreye girecektir.

"Kurudu, bitti, bitmemiş devam ediyor, yanılmışız, o tıkanıklığnı bir bir aşıyor" diye tanımladığımız kapitalist süreç aşılacak ve insanlık gelecekteki dünyasını kurma yolunda hızla yol alacaktır. ■

MUSTAFA DURNA

"MİNAREDEN AT BENİ İN AŞAĞI TUT BENİ"

İKİLİ SOHBETLER

MHP Gen. Bşk. **Alpaslan TÜRKEŞ:**
- Ben hiçbir zaman faşist olmadım.
Cumhurbaşkanı **Turgut ÖZAL:**
- Kendisi demagoji yapmayı sever.

***

Savunma Bakanı **Nevzat AYAZ:**
- Özel Harp Dairesi'nin hiçbir kanunsuz eylemi yok.
Başbakan **Süleyman DEMİREL:**
- Hemen cevap vermek kolay değil!..

***

ANAP Milletvekili **Mehmet KEÇECİLER:**
- Buradayız, beraberiz, hep beraberdik...
Çevre Bakanı **Doğancan AKYÜREK:**
- Para yemişler, bunun başka izahı yok.

ANAP Genel Başkanı **Mesut YILMAZ:**
- Siz beni asıl bir ay sonra görün.
Başbakan **Süleyman DEMİREL:**
- Ben burada maç idare ediyor değilim.

***

İstanbul Emniyet Müdürü **Necdet MENZİR:**
- Bizim hiç kimseye kastımız yok.
Devlet Bakanı **Cavit ÇAĞLAR:**
- İddia yalandır.

***

Başbakan **Süleyman DEMİREL:**
- Kimseye yanlış yapmayız, yanlış da yaptırmayız.
ABD Devlet Başkanı **Bill CLINTON:**
- Aldığım haberler fena değil.

AÇIKLAMA

Sağlık Bakanlığı'nca kullanılmasında sakınca görülmeyen ama, imal ve test edildiği Fransa'da üç yaşından küçük çocukların kullanmaları "yasak" olan ilaç hakkında Sağlık Bakanı **Yıldırım AKTUNA**'nın açıklaması:
- Bu ilacın Türk çocuklarına zararı olmaz..!

* * *

SUÇ DUYURUSU

Kırmızı, yeşil, mavi gibi değişik renklerden sonra, yeni tedavüle giren 500 bin liralıkların üzerindeki Atatürk portresinin "MOR" renkte olması, vatandaşta; *"Sonunda Atatürk'ü morarttılar"* gibi yaygın bir kanıya neden oldu. *"Atatürk'ü morartmaya kimsenin hakkı yok"* diyen halk, bir an önce suçluların bulunarak tarafsız yargı önüne çıkartılmasını bekliyor!

Not: Kurgu yapılan sözler, değişik yer ve zamanda, ayrı ayrı konular için söylenmiştir.